

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

KUN
2 23311 1959
ST

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1959:14

Finansdepartementet

SOU
1959:14A
B

REVIDERAD
NATIONALBUDGET
FÖR ÅR 1959

WITH A SUMMARY IN ENGLISH

Stockholm 1959

Statens offentliga utredningar 1959

Kronologisk förteckning

---

1. Statligt stöd till jordbrukets inre rationalisering. Idun. 164 s. Jo.
2. Filmstöd och biografnöjesskatt. Idun. 153 s. Fi.
3. Preliminär nationalbudget för år 1959. Marcus. V + 131 s. Si.
4. Kompetensfördelningen av administrativa besvärsmål mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten. Idun. 485 s. Ju.
5. Läkemedelsförsörjningens organisation. Idun. 304 s. I.
6. Fångvårdanstalters optimala storlek. Idun. 63 s. + 6 s. ill. Ju.
7. Statligt kreditstöd till hantverk och småindustri m. m. Kihlström 131 s. H.
8. Utbildning av lärare i yrkesämnen för industri och hantverk samt handel. Idun. 210 s. E.
9. Lokala skyddstjänstemän samt arbetarskyddsstyrelsens organisation. Idun. 78 s. S.
10. Författningsutredningen: IV. Opinionsbildningen vid folkomröstningen 1957. Idun. 145 s. Ju.
11. Förutsättningarna för civil varvsdrift vid Karlskrona örlogsvarv. Idun. 56 s. Fö.
12. Tilläggs pensioneringens administration. Idun. 186 s. S.
13. Familjebekattningen. Idun. 275 s. Fi.
14. Reviderad nationalbudget för år 1959. Marcus. V + 112 s. Fi.

Anm. Om särskild tryckort ej anges, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen angivits, t ex. E. = ecklesiastikdepartementet, Jo. = jordbruksdepartementet.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1959: 14

Finansdepartementet

REVIDERAD
NATIONALBUDGET
FÖR ÅR 1959

WITH A SUMMARY IN ENGLISH

STOCKHOLM 1959

ISAAC MARCUS BOKTRYCKERI AKTIEBOLAG

STATENS OEFFENTLIGA TRYCKERIET 1959
Kungliga biblioteket

REVIDERAD
NATIONALBUDGET
FÖR ÅR 1959

WITH SUMMARY IN ENGLISH

STOCKHOLM 1959
1959 MARCH 20
KUNGLIGA BOKTRYCKERIET

Innehåll

<i>Table of Contents in English</i>	iv
<i>Förord</i>	v
<i>Reviderad nationalbudget för år 1959</i>	
I. <i>Inledning</i>	1
II. <i>Sveriges ekonomi 1958</i>	2
1. <i>Inhemska bruttoutgifter</i>	3
2. <i>Utrikeshandel, lager och bruttonationalprodukt</i>	7
III. <i>Den internationella utvecklingen</i>	11
1. <i>Förenta staterna</i>	11
2. <i>Den internationella handeln</i>	16
3. <i>Produktionsutvecklingen i Västeuropa under 1958</i>	19
IV. <i>Utrikeshandeln</i>	28
1. <i>Bytesbalansen</i>	28
2. <i>Valutarenserven</i>	29
3. <i>Handeln med olika länderområden</i>	31
4. <i>Importutvecklingen för olika varugrupper</i>	35
5. <i>Exportutvecklingen för olika varugrupper</i>	36
6. <i>Förändringar i Sveriges andel av världsexporten av vissa varor</i> ..	38
V. <i>De privata konsumenternas ekonomi</i>	46
1. <i>De disponibla inkomsterna</i>	46
2. <i>Konsumentpriserna</i>	49
3. <i>Konsumtion och sparande</i>	51
VI. <i>Den offentliga verksamheten</i>	53
1. <i>Staten</i>	53
2. <i>Kommunerna</i>	60
VII. <i>Investeringarna</i>	61
1. <i>Utgångspunkten för investeringsprognosen för 1959</i>	62
2. <i>Prognos för investeringsutvecklingen inom olika områden</i>	63
3. <i>Kreditmarknadsaspekter</i>	70
VIII. <i>Produktionen och arbetsmarknaden</i>	72
1. <i>Produktionen</i>	72
2. <i>Arbetsmarknaden</i>	79
IX. <i>Sammanfattande bedömning</i>	86
<i>Summary in English</i>	101
<i>Tabellförteckning</i>	109
<i>Diagramförteckning</i>	110
<i>List of Tables in English</i>	111
<i>List of Charts in English</i>	112

Contents

<i>Table of Contents in Swedish</i>	III
<i>Preface</i>	V
<i>Revised National Budget for 1959</i>	
I. <i>Introduction</i>	1
II. <i>The Swedish Economy in 1958</i>	2
1. Domestic gross expenditures	3
2. Foreign trade, inventories and gross national product.....	7
III. <i>The International Economic Situation</i>	11
1. United States	11
2. International trade	16
3. Production in Western Europe in 1958	19
IV. <i>Foreign Trade</i>	28
1. Balance of current payments.....	28
2. Holdings of gold and foreign exchange	29
3. Foreign trade by areas	31
4. Imports by commodity groups	35
5. Exports by commodity groups	36
6. Changes in the Swedish part of world exports of certain commodities	38
V. <i>Incomes and Expenditures of Households</i>	46
1. Disposable income	46
2. Consumer prices	49
3. Consumption and personal saving.....	51
VI. <i>Public Finances</i>	53
1. The central government	53
2. Local government authorities	60
VII. <i>Investment</i>	61
1. Background of the investment forecast for 1959	62
2. Forecast of the investment development in various sectors	63
3. The credit market	70
VIII. <i>Production and Labour Market</i>	72
1. Production.....	72
2. Labour market.....	79
IX. <i>Conclusions</i>	86
<i>Summary in English</i>	101
<i>List of Tables in Swedish</i>	109
<i>List of Charts in Swedish</i>	110
<i>List of Tables in English</i>	111
<i>List of Charts in English</i>	112

Förord

Den reviderade nationalbudgeten för 1959 har tidigare publicerats i Kungl. Maj:ts proposition nr 150 (Bihang D). Då den reviderade nationalbudgeten nu utges separat har den liksom sina föregångare kompletterats med en sammanfattning på engelska.

Nationalbudgeten har utarbetats inom finansdepartementets ekonomiska avdelning under ledning av dess chef, docent Börje Kragh. Vid utarbetandet har följande utomstående författare medverkat: aktuarie B. Pettersson (kap. II), amanuens Ö. Milstam (kap. IV, avsnitt 6) och t.f. byråchef L. Fastbom (kap. VII, avsnitten 1 och 2), samtliga från konjunkturinstitutet. Kapitel IV, avsnitten 1—5 bygger i huvudsak på en promemoria från kommerskollegium. Vidare har utredningsrådet hörts. Rådets ledamöter bär dock inget ansvar för nationalbudgetens utformning och bedömningar.

Reviderad nationalbudget för år 1959

I. Inledning

Föreliggande nationalbudget är en reviderad version av den preliminära nationalbudget, som publicerades vid årsskiftet i samband med statsverkspropositionen. Med hänsyn till utlandskonjunktorens betydelse i nuvarande läge för inte bara takten utan även själva riktningen av vår produktionskurva har det ansetts vara påkallat att i föreliggande budget använda relativt stort utrymme till beskrivningen av det internationella ekonomiska läget och vår utrikeshandel. Fastän man inte kan peka på några bestämda nya tendenser i utvecklingen, föreligger dock vissa nyansförskjutningar, som kan vara till hjälp för bedömningen av utlandskonjunktoren och den därmed sammanhängande efterfrågan på våra exportprodukter. I vissa avseenden är också hållpunkterna för bedömningen av den inhemska efterfrågans utveckling något säkrare än de var vid årsskiftet. Först och främst har vi nu säkrare kunskap om utvecklingen under 1958 och därmed om bakgrunden för utvecklingen under innevarande år, eftersom nationalräkenskaperna för fjolåret har kompletterats på flera punkter. För analysen av tendenserna under innevarande år står till förfogande en av kommerskollegium utförd ny enkätundersökning av industrins planerade kapitalinvesteringar. Även andra myndigheter har bidragit med statistiska sammanställningar och analyser. Läget har också klarnat med hänsyn till löneutvecklingen under innevarande år i och med att avtal träffats mellan arbetsmarknadens parter.

De nya informationerna har motiverat vissa revideringar av den prognos för 1959, som i försörjningsbalansens form redovisades i den preliminära nationalbudgeten. Bedömningen av den totala produktionsutvecklingen kan sägas vara något mera optimistisk nu än för ett kvartal sedan och pekar på en ökning av den relativt låga expansionstakt som karakteriserade 1958. Den ger dock uttryck för den uppfattningen att, såvitt man nu kan se, någon markerad omsvängning i konjunkturläget inte kommer till stånd under innevarande år.

II. Sveriges ekonomi 1958

De reviderade beräkningar av försörjningsbalansen för år 1958 som nedan framläggs, förändrar icke huvuddragen i den bild av den ekonomiska utvecklingen 1957—1958 som lämnades i den preliminära nationalbudgeten. Den privata konsumtionen syns ha ökat något kraftigare från 1957 till 1958 än enligt de preliminära siffrorna medan den offentliga sektorns utgifter för konsumtion och investering på vissa punkter syns ha varit något överskattade i den preliminära försörjningsbalansen. En betydande revidering har dock vidtagits såtillvida att siffrorna för såväl exporten som importen höjts icke obetydligt. Förklaringen härtill ligger i första hand i en ur ekonomisk-statistisk synpunkt tillfällig störande brist i redovisningstekniken för importen och exporten. Detta har medfört att de siffror som intagits i försörjningsbalansen för importen och exporten under år 1958 sannolikt innebär en icke obetydlig överskattning av utrikeshandeln för detta år. Här-

Tabell II: 1. Försörjningsbalansen 1954—1958 i löpande priser

Miljoner kronor

	1954	1955	1956	1957	1958 prel.	Förändring 1957—1958	
						Miljoner kronor	Procent
<i>Tillgång</i>							
1. Bruttonationalprodukt till marknadspris	45 140	48 980	53 150	57 450	59 580	+ 2 130	+ 4
2. Import av varor, cif	9 190	10 340	11 440	12 570	12 240	— 330	— 3
3. Minskning av lager m. m.	90	—	—	—	130	+ 130	.
4. Summa tillgång	54 420	59 320	64 590	70 020	71 950	+ 1 930	+ 3
<i>Användning</i>							
5. Privat inhemsk bruttoinvestering	7 990	8 470	9 320	9 880	10 720	+ 840	+ 9
6. Offentlig inhemsk bruttoinvestering	5 900	6 160	6 730	7 460	7 780	+ 320	+ 4
7. Ökning av lager m. m.	—	960	690	1 290	—	— 1 290	.
8. Export av varor, fob, och nettot av tjänster	9 030	9 920	11 340	12 440	12 000	— 440	— 4
9. Privat konsumtion	26 200	28 040	30 230	31 870	33 840	+ 1 970	+ 6
10. Offentlig konsumtion	5 300	5 770	6 280	7 080	7 610	+ 530	+ 7
11. Summa användning	54 420	59 320	64 590	70 020	71 950	+ 1 930	+ 3
Bruttonationalproduktens förändring sedan föregående år ¹	—	+8 $\frac{1}{2}$ %	+8 $\frac{1}{2}$ %	+ 8%	+3 $\frac{1}{2}$ %		

¹ Avrundat till halva procent.

Tabell II: 2. Försörjningsbalansen 1954—1958 i 1954 års priser

Miljoner kronor

	1954	1955	1956	1957	1958 prel.	Förändring 1957—1958	
						Miljoner kronor	Procent
<i>Tillgång</i>							
1. Bruttonationalprodukt till marknadspris	45 140	46 970	48 580	50 510	50 830	+ 320	+ 1
2. Import av varor, cif	9 190	10 210	10 870	11 650	11 880	+ 230	+ 2
3. Minskning av lager m. m.	90	—	—	—	120	+ 120	.
4. Summa tillgång	54 420	57 180	59 450	62 160	62 830	+ 670	+ 1
<i>Användning</i>							
5. Privat inhemsk bruttoinvestering	7 990	8 170	8 470	8 580	9 200	+ 620	+ 7
6. Offentlig inhemsk bruttoinvestering	5 900	5 880	6 070	6 450	6 670	+ 220	+ 3
7. Ökning av lager m. m.	—	890	590	1 060	—	— 1 060	.
8. Export av varor, fob, och nettot av tjänster	9 030	9 580	10 610	11 530	11 480	— 50	0
9. Privat konsumtion	26 200	27 270	28 080	28 670	29 400	+ 730	+ 3
10. Offentlig konsumtion	5 300	5 390	5 630	5 870	6 080	+ 210	+ 3
11. Summa användning	54 420	57 180	59 450	62 160	62 830	+ 670	+ 1
Bruttonationalproduktens förändring sedan föregående år ¹	—	+ 4 %	+ 3½ %	+ 4 %	+ 1½ %		

¹ Avrundat till halva procent.

igenom har även den uppskattning av bruttonationalprodukten som indirekt framkommer ur beräkningarna av konsumtion, investering, lagerförändring samt import och export blivit osäkrare än normalt.

1. Inhemska bruttoutgifter

De totala bruttoinvesteringarna (inkl. reparationer och underhåll) beräknas från 1957 till 1958 ha ökat med omkring 7 procent i löpande priser och med ca 6 procent i fasta priser.

Den ökande realkapitalbildningen kan till mycket stor del hänföras till *industriinvesteringarna* (se tabell 3 a). Enligt kommerskollegiums marsenkät ökade dessa, exklusive underhåll, med 17 procent för byggnader och anläggningar och med 19 procent för maskiner och apparater. För underhålls- och reparationsverksamheten kan däremot någon procents minskning mellan 1957 och 1958 beräknas ha ägt rum.

Bostadsbyggandet under 1958 beräknas ha inneburit en igångsättning av omkring 68 000 lägenheter, d. v. s. en ökning med några tusen jämfört med 1957. Antalet färdigställda lägenheter som 1957 uppgick till ca 64 500 beräknas under 1958 ha minskat med drygt 2 000. Stocken av pågående byggen syns ha varit ej oväsentligt större än under 1957 medan den genomsnittliga storleken av de påbörjade lägenheterna varit något mindre än under

Tabell II: 3 a. Bruttoinvesteringar 1954—1958, uppdelade på ändamål

	Miljoner kronor i löpande priser					Förändring i procent i 1954 års priser			
	1954	1955	1956	1957	1958 prel.	1954- 1955	1955- 1956	1956- 1957	1957- 1958
1. Bostäder	3 049	3 209	3 479	3 750	3 911	+ 2	+ 3	+ 4	+ 4
2. Jordbruk, skogsbruk och fiske	1 027	970	1 013	1 066	1 081	- 8	- 2	+ 1	- 2
3. Egentlig industri	2 800	2 977	3 243	3 345	3 744	+ 1	+ 2	0	+ 11
4. Kraft- och belysnings- verk	860	813	888	973	1 127	- 11	+ 4	+ 7	+ 15
5. Handel	288	340	396	422	451	+ 15	+ 12	+ 4	+ 7
6. Samfärdsel (exkl. vägar)	2 553	2 775	3 148	3 465	3 589	+ 5	+ 6	+ 3	+ 2
7. Förvaltning, sociala ändamål	567	601	643	752	761	+ 2	+ 1	+ 11	+ 1
8. Skolor och kyrkor	513	519	541	558	622	- 3	- 2	- 2	+ 11
9a. Väg- och gatuarbeten	684	777	862	1 027	1 120	+ 9	+ 6	+ 15	+ 6
9b. Vatten, avlopp m. m.	349	380	414	467	507	+ 2	+ 5	+ 10	+ 7
10. Militära investeringar	1 201	1 271	1 427	1 512	1 589	+ 2	+ 4	- 1	+ 4
Summa	13 891	14 632	16 054	17 337	18 502	+ 1	+ 4	+ 3	+ 6

1957. Dessa förhållanden sammantagna innebär för *bostadsinvesteringarna* (d. v. s. de under respektive år nedlagda kostnaderna) en ökning av ny- och ombyggnadsverksamheten mellan 1957 och 1958 på 4 à 5 procent. För bostadsinvesteringarna inklusive underhåll har ökningen beräknats till 4 procent.

De *privata* investeringarna ökade under 1958 enligt beräkningarna med ca 7 procent, medan ökningen inom den *offentliga* sektorn uppgick till 3

Tabell II: 3 b. Bruttoinvesteringar 1954—1958, uppdelade i privata och offentliga

	Miljoner kronor i löpande priser					Förändring i procent i 1954 års priser			
	1954	1955	1956	1957	1958 prel.	1954- 1955	1955- 1956	1956- 1957	1957- 1958
Privata bruttoinvesteringar	7 990	8 471	9 326	9 879	10 723	+ 2	+ 4	+ 1	+ 7
Offentliga bruttoinveste- ringar	5 901	6 161	6 728	7 458	7 779	0	+ 3	+ 6	+ 3
1. Statliga	3 303	3 453	3 850	4 178	4 421	- 1	+ 5	+ 4	+ 5
därav: affärsverk	1 318	1 338	1 447	1 560	1 633	- 5	+ 3	+ 4	+ 4
aktiebolag	151	173	251	247	295	+ 8	+ 36	- 5	+ 18
2. Kommunala	2 598	2 708	2 878	3 280	3 358	0	+ 1	+ 10	+ 1
därav: affärsverk	509	535	570	593	619	- 1	+ 2	+ 1	+ 3
aktiebolag och stiftelser	723	676	703	820	752	- 10	0	+ 13	- 9
Summa	13 891	14 632	16 054	17 337	18 502	+ 1	+ 4	+ 3	+ 6

Anm. I statliga aktiebolags investeringar ingår fr. o. m. den $\frac{1}{10}$ 1957 LKAB till 95 procent i stället för 50 procent som tidigare. De volymförändringstal mellan 1956—1957 resp. 1957—1958 som erhålls om andelen bibehålls vid 50 procent, uppgår för statliga aktiebolag till resp. -10 och -1 procent, för statliga investeringar totalt till resp. + 3 och + 4 procent, för offentliga till + 6 och + 3 och för privata investeringar till + 1 och + 8 procent.

Tabell II: 3 c. Bruttoinvesteringar 1954—1958, uppdelade efter typ

	Miljoner kronor i löpande priser					Förändring i procent i 1954 års priser			
	1954	1955	1956	1957	1958 prel.	1954-1955	1955-1956	1956-1957	1957-1958
Byggnader och anläggningar	7 925	8 414	9 147	9 876	10 533	+ 2	+ 3	+ 4	+ 6
därav: underhåll	2 222	2 404	2 627	2 861	2 948	+ 4	+ 2	+ 3	+ 1
Maskiner och apparater ..	5 966	6 218	6 907	7 461	7 969	0	+ 4	+ 3	+ 5
därav: underhåll	1 954	2 124	2 397	2 561	2 671	+ 3	+ 6	+ 2	+ 1
Summa	13 891	14 632	16 054	17 337	18 502	+ 1	+ 4	+ 3	+ 6
därav: underhåll	4 176	4 528	5 024	5 422	5 619	+ 3	+ 4	+ 3	+ 1

procent (se tabell 3 b). Expansionen inom sistnämnda sektor får främst ses mot bakgrunden av ökade investeringar för *vägar och gator, försvar, el- och gasverk* samt *skolväsen*.

Enligt tabell 3 c synes investeringsverksamheten under 1958 ha inneburit ökningarna såväl för *byggnader och anläggningar* som för *maskiner och apparater*. Tonvikten har därvid legat på *nybyggnader och nyanskaffningar* medan *reparations- och underhållsverksamheten* har kännetecknats av en mera dämpad ökningstakt. För utförligare kommentarer rörande investeringsutvecklingen hänvisas till kap. VII.

Den *privata konsumtionen* ökade med ca 2 1/2 procent i volym och med ca 6 procent i värde från 1957 till 1958 (se tabell 4). I motsats till 1956—

Tabell II: 4. Privat konsumtion 1954—1958

	Miljoner kronor i löpande priser					Förändring i procent i 1954 års priser			
	1954	1955	1956	1957	1958 prel.	1954-1955	1955-1956	1956-1957	1957-1958
Livsmedel	8 589	9 126	9 787	9 882	10 314	+ 2	+ 1	0	+ 2
Spritdrycker och viner	1 087	1 219	1 408	1 507	1 523	+ 5	+ 11	- 11	- 11
Tobak	867	892	896	949	1 072	+ 4	+ 1	+ 3	+ 3
Bostad	2 251	2 406	2 694	2 909	3 215	+ 4	+ 4	+ 4	+ 4
Bränsle och lyse	1 223	1 363	1 616	1 617	1 827	+ 11	+ 5	- 7	+ 11
Beklädnad	3 446	3 643	3 856	4 025	4 168	+ 6	+ 4	+ 3	+ 2
Inventarier	1 842	1 965	2 097	2 404	2 485	+ 6	+ 5	+ 11	+ 2
Fordon	1 724	1 899	2 085	2 457	2 755	+ 6	+ 7	+ 13	+ 9
Resor	1 149	1 181	1 205	1 245	1 306	0	- 4	- 4	- 1
Sjukvård, hygien, hemvård etc.	1 571	1 685	1 803	1 886	2 037	+ 5	+ 4	+ 3	+ 4
Övrigt	2 308	2 440	2 544	2 718	2 855	+ 3	- 1	+ 3	+ 2
Summa	26 057	27 819	29 991	31 599	33 557	+ 4	+ 3	+ 2	+ 3
+ Banktjänster	102	110	118	129	135	+ 3	+ 6	+ 6	+ 4
+ Försäkringstjänster	245	321	347	370	383	+ 17	+ 2	+ 3	0
- Dubbelräkning	200	210	227	227	237	+ 2	+ 1	0	+ 2
Total privat konsumtion	26 204	28 040	30 229	31 871	33 838	+ 4	+ 3	+ 2	+ 3
därav: Varaktiga varor	3 177	3 319	3 512	4 052	4 181	+ 3	+ 4	+ 11	+ 1
Tjänster	6 567	7 034	7 545	8 013	8 660	+ 4	+ 1	+ 2	+ 3
Övrigt	16 460	17 687	19 172	19 806	20 997	+ 4	+ 4	0	+ 3

Tabell II: 5. Offentlig konsumtion 1954—1958

Miljoner kronor

	1954	1955	1956	1957	1958	Förändring i procent 1957—1958
<i>Löpande priser</i>						
Kommunal konsumtion.....	3 007	3 392	3 691	4 232	4 589	+ 8
däruv: löner	2 095	2 391	2 622	2 946	3 182	+ 8
Statlig konsumtion.....	2 294	2 373	2 587	2 853	3 019	+ 6
däruv: löner	1 539	1 660	1 783	1 969	2 122	+ 8
Total offentlig konsumtion	5 301	5 765	6 278	7 085	7 608	+ 7
<i>1954 års priser</i>						
Total offentlig konsumtion	5 301	5 387	5 627	5 874	6 076	+ 3
däruv: kommunal konsumtion	3 007	3 169	3 307	3 508	3 666	+ 5
statlig konsumtion....	2 294	2 218	2 320	2 366	2 410	+ 2

1957 då konsumtionsökningen främst hänförde sig till varaktiga konsumtionsvaror, var den reala ökningen i konsumtionen 1957—1958 huvudsakligen lokaliserad till icke varaktiga varor samt olika slag av konsumenttjänster. Som framgår av tabell 4 ökade sålunda de reala konsumtionsutgifterna för varaktiga varor med drygt 10 procent från 1956 till 1957 samtidigt som utgifterna för ej varaktiga varor förblev oförändrade. Från 1957 till 1958 däremot, steg konsumtionen av varaktiga varor med endast ca 1 procent medan utgifterna för icke varaktiga varor ökade med ca 3 procent i fasta priser räknat. Ökningen i konsumtionen 1957—1958 synes delvis ha skett på bekostnad av minskat sparande inom hushållssektorn. Hushållens sammanlagda disponibla inkomster (räknade exklusive betalade försäkringspremier och inklusive erhållna försäkringsutfall) kan nämligen beräknas ha ökat med endast mellan 4 och 5 procent medan konsumtionen i löpande priser stigit med ca 6 procent.

Livsmedelskonsumtionen har ökat med ca 2 procent i volym. Ökad konsumtion registreras för matfett, inhemska frukter och sydfukter samt olika slag av specerier medan förbrukningen av drycker minskat. Konsumtionen av spritdrycker har kraftigt reducerats från 1957 till 1958 bl. a. till följd av höjningen av sprit- och vinpriserna i februari 1958. Nedgången i den sammanlagda konsumtionsvolymen för spritdrycker och vin som trots en ökning för vinets del utgör ca 10 procent är av ungefär samma storlek som prisökningen, varför hushållens utgifter för spritdrycker och vin i värde räknat förblev ungefär oförändrade från 1957 till 1958.

Beträffande hushållens inköp av textila beklädnadsvaror och skor, för vilka varor enligt den preliminära nationalbudgeten konsumtionen uppskattades ha minskat med ett par procent pekar de reviderade beräkningarna i stället på att en mindre ökning skulle ha ägt rum 1957—1958 i fasta priser räknat. Inköpen av inventarier av olika slag syns däremot ha stigit i mindre utsträckning än vad som preliminärt kunde uppskattas med ledning av uppgifter om inköpen under årets tre första kvartal. De reviderade siffrorna anger sålunda en uppgång med knappt 2 procent i fasta priser.

Nyinköpen av personbilar visade en mindre tillbakagång under 1958 jämfört med 1957. Hushållens sammanlagda utgifter för bilar och motorcyklar d. v. s. utgifter för nyinköp plus utgifter för drift och underhåll steg däremot med närmare 10 procent i fasta priser och med drygt 10 procent i värde från 1957 till 1958. Bland övriga poster i den privata konsumtionen kan nämnas en uppgång för bostadsnyttjandet med drygt 4 procent samt en ökning av bränsleförbrukningen med drygt 10 procent, främst förorsakad av kyligare väderlek under 1958 än under 1957.

Den *offentliga konsumtionen* d. v. s. statens och kommunernas löpande utgifter för sjukvård, undervisning, försvar, administration m. m. steg med ca 7 procent i löpande priser och med ca 3 procent i fasta priser från 1957 till 1958 (se tabell 5).

2. Utrikeshandel, lager och bruttonationalprodukt

Som framgår av tabell 6 redovisas en förbättring av den svenska *handelsbalansen* med ca 70 miljoner kronor från 1957 till 1958. Genom en nedgång i fraktnivån minskade samtidigt rederiernas nettoinsegling i utländsk sjöfart med ca 150 miljoner kronor och saldot på *bytesbalansen* visade en försämring från ett underskott på ca 130 miljoner kronor 1957 till ca 240 miljoner kronor 1958. Som tidigare nämnts föreligger emellertid av statistiska skäl risk för att handelsbalansens och därigenom även bytesbalansens utfall för år 1958 icke är helt jämförbart med tidigare års. En betydande del av den kraftiga ökning som handelsstatistiken visar för såväl exporten som för importen under december 1958 i förhållande till tidigare månader, torde nämligen vara betingad av en tillfällig forcering i den statistiska redovisningen av utrikeshandeln.¹ Ehuru det inte är möjligt att med någon säkerhet avgöra vilken nettoeffekt detta kan ha haft på 1958 års handelsbalans, så kan dock konstateras att de siffror över utrikeshandeln som återfinns i tabell 6, innebär en överskattning av såväl importen som exporten under 1958.

Importen visade enligt dessa siffror en nedgång med ca 3 procent i värde och en ökning med ca 2 procent i volym från 1957 till 1958. Betraktas i stället utvecklingen från januari—november 1957 till januari—november 1958

¹ I handelsstatistiken registreras en importvara som importerad när den tullbehandlats och rapport härom ingått till tullstyrelsen samt en exportvara som exporterad när exportörens anmälan om utförelsen granskats och inrapporterats till tullstyrelsen. Normalt föreligger av arbetstekniska skäl beträffande importen en viss eftersläpning i tullbehandlingen av importen i dels den meningen att vissa varor finnes införda till riket utan att ännu vara slutgiltigt tullbehandlade och dels i den meningen att en viss mängd importvaror normalt ligger i importhamnarna i avvaktan på tullbehandling. Normalt föreligger likaså av arbetstekniska skäl beträffande exporten en viss eftersläpning i granskning och inrapportering till tullstyrelsen av exportörernas anmälningar av sin utförelse. I samband med övergången till en ny tulltaxa och en ny statistisk varuförteckning vid årsskiftet 1958/59 ägde under december 1958 rum en tillfällig återhämtning av denna eftersläpning på såväl import- som exportsidan. Den beräkning av bruttonationalprodukten från användningssidan, som presenteras i tabellerna 1 och 2, har påverkats härav. Forceringen på exportsidan har haft en höjande effekt på siffran för bruttonationalprodukten medan forceringen på importsidan haft en sänkande effekt. Delvis har forceringen på importsidan bestått i påskyndad tullbehandling av varor i importhamnarna. I den mån detta har återspeglats i lager- och investeringsstatistiken motverkas härigenom den sänkande effekten på bruttonationalprodukten av forceringen på importsidan.

Tabell II: 6. Bytesbalansen 1954—1958

Miljoner kronor

	1954	1955	1956	1957	1958	Förändring 1957—1958 i procent
<i>Löpande priser</i>						
Export av varor, fob.....	8 196	8 933	10 067	11 062	10 807	- 2
Import av varor, cif.....	9 192	10 337	11 434	12 567	12 242	- 3
Handelsbalansens saldo.....	- 996	- 1 404	- 1 367	- 1 505	- 1 435	.
Nettoinsegling ¹	712	860	1 057	1 233	1 088	- 12
Utländska fartygs utgifter i						
Sverige.....	163	165	188	172	160	- 7
Övriga tjänster m. m. netto ..	- 45	- 35	+ 25	- 30	- 50	.
Bytesbalansens saldo	- 166	- 414	- 97	- 130	- 237	.
<i>1954 års priser</i>						
Export av varor, fob.....	8 196	8 680	9 581	10 464	10 380	- 1
Import av varor, cif.....	9 192	10 212	10 874	11 648	11 881	+ 2
Handelsbalansens saldo.....	- 996	- 1 532	- 1 293	- 1 184	- 1 501	.
Nettoinsegling ¹	712	781	834	935	1 010	+ 8
Utländska fartygs utgifter i						
Sverige.....	163	160	174	153	136	- 11
Övriga tjänster m. m. netto ..	- 45	- 35	+ 24	- 28	- 49	.
Bytesbalansens saldo	- 166	- 626	- 261	- 124	- 404	.

¹ Bruttoinsegling i utländsk sjöfart med avdrag för kostnader i utlandet.

visar importen en nedgång med närmare 6 procent i värde, vilket kan uppskattas ha motsvarat en nedgång volymmässigt sett på i runt tal 1 procent. Mellan dessa perioder sjönk importvolymen av bl. a. bränslen och drivmedel, handelsfärdigt järn och stål och textila råvaror, vilket till väsentlig del kan sättas i samband med omslaget från lageruppyggnad under 1957 till lagerminskning eller avtagande lagerökning i den svenska ekonomin under 1958. Vidare inträffade en minskning av importen av framför allt transportmedel medan däremot importen av maskiner och instrument liksom livsmedelsimporten visade en mindre stegring.

Exporten visade enligt handelsstatistiken en nedgång med ca 2 procent i värde och ca 1 procent i volym från 1957 till 1958. Räknat från januari—november 1957 till samma period 1958 sjönk exporten med närmare 5 procent i värde och kan uppskattas ha minskat med ca 4 procent i volym. Nedgången i exporten mellan dessa både perioder hänför sig framför allt till järnmalm och trävaror. Även för övriga skogsprodukter inträffade en mindre nedgång i exporten. Den tidigare expansionen av den svenska exporten av maskiner och instrument bröts under 1958 och för perioden januari—november 1958 var exportvärdet för denna varugrupp ca 2 procent lägre än under samma period 1957. Däremot ökade utförseln av transportmedel och för såväl fartyg som bilar noterades en betydande ökning i exportens värde. Utförseln av jordbruksprodukter, som ökade mycket kraftigt från 1956 till 1957, visade en fortsatt kraftig uppgång även under 1958.

Genomsnittspriserna för den totala importen sjönk något mer än genomsnittspriserna för den totala exporten från 1957 till 1958 och bytesförhållan-

Tabell II: 7. Lagerförändringar för statistiskt belysta varuområden 1954—1958

Miljoner kronor i genomsnittliga återanskaffningspriser för respektive år

	1954	1955	1956	1957	1958 prel.
1. Gruvor, järn- och stålverk, andra metallverk samt järngrossister.....	- 50	+ 20	+ 110	+ 190	- 10
2. Verkstads- och varvsindustri	- 30	+ 690	+ 600	+ 690	+ 90
3. Jord- och stenindustri	+ 10	+ 10	+ 20	+ 30	- 10
4. Sågverk, pappersmassfabriker och trävaruhandel	+ 320	+ 230	- 10	+ 50	+ 110
5. Trävaru- och pappersindustri samt grafisk industri					
6. Livsmedelsindustri och viss livsmedelshandel ¹	- 130	0	- 10	+ 40	- 130
7. Textil- och sömnadsindustri samt textilhandel	+ 10	0	- 50	+ 80	- 70
8. Läder- och gummivaruindustri, skohandel, lädergrossister samt kemisk-teknisk industri	+ 40	+ 30	0	+ 50	- 40
9. Bränsle (utom i egentlig industri)	- 80	+ 90	+ 130	+ 130	- 60
10. Summa	+ 90	+ 1 070	+ 790	+ 1 260	- 120
11. Förändringar i kreaturskapital.....	- 30	- 80	- 80	+ 10	+ 10
12. Variation i uttag ur skog	- 150	- 30	- 20	+ 20	- 20
13. Summa lagerförändringar	- 90	+ 960	+ 690	+ 1 290	- 130
14. Summa lagerförändringar i 1954 års priser	- 90	+ 890	+ 590	+ 1 060	- 120

¹ Inkl. lagerförändringar av brödsäd hos jordbrukarna.

Anm. För livsmedelsindustri, textilindustri och sömnadsindustri och läderindustri samt delar av träindustri gäller siffrorna exklusive varor under arbete.

Källor: Uppgifter från jordbruksnämnden (för livsmedel och kreaturskapital), från skogsstyrelsen (för skogsuttag), från vinststatistiken samt från kommerskollegium (för övriga områden).

det förbättrades härigenom med i runt tal 3 procent. Den positiva effekten på bytesbalansen av att bytesförhållandet förbättrades motverkades emellertid av att nedgången i fraktnivån minskade nettointäkterna från sjöfarten. Delvis är ett sådant samband en automatisk följd av att importen i motsats till exporten värderas inklusive fraktkostnader; en nedgång i fraktsatserna har härigenom samtidigt en sänkande effekt på importpriserna.

Nu föreliggande reviderade uppgifter över *lagerförändringarna* under 1958 bekräftar i stort sett den bild av lagerutvecklingen 1957—1958, som lämnades i den preliminära nationalbudgeten. De uppgifter som ges i tabell 7 beträffande lagerförändringarna inom statistiskt belysta varuområden pekar sålunda på att den kraftiga lageruppgygnad, som ägde rum under åren 1955—1957, icke fortsatt under 1958. Det får uppmärksammas att forceringen av tullbehandlingen av importen vid slutet av 1958 kan ha medfört en ansvällning av lagren inom områden som icke är täckta av lagerstatistik. Har en sådan lagerökning inträffat kommer den ej till uttryck i tabell 7.

Lagren inom industrin, vilka totalt i löpande priser steg med drygt en miljard kronor under 1957 kan uppskattas ha sammanlagt stigit i endast liten utsträckning under 1958 i löpande priser räknat. För flertalet branscher syns färdigvarulagren ha fortsatt att stiga medan lagren av råvaror

något reducerats. Inom verkstadsindustrin syns härigenom en viss normalisering av råvarulagren ha kommit till stånd under loppet av 1958 att döma av konjunkturinstitutets konjunkturbarometrar för verkstadsindustrin.

Bränslelagren, som ökade kraftigt under åren 1955—1957, har under 1958 reducerats inom såväl handeln som sannolikt även industrin. Inom flertalet övriga statistiskt belysta områden av handeln syns likaså en nedskärning av lagerhållningen ha ägt rum under 1958.

Den totala produktionen inom landet visade en i jämförelse med närmast tidigare år svag stegring från 1957 till 1958. Enligt de beräkningar som här presenterats i tabell 2, skulle *bruttonationalprodukten* mätt i fasta priser ha stigit med endast ca en halv procent från 1957 till 1958 mot en ökning med ca 4 procent från 1956 till 1957. Dessa beräkningar av bruttonationalprodukten har utgått från användningssidan, d. v. s. har erhållits genom att summan av konsumtion, investering, lagerökning och export minskats med värdet av import och lagerminskning. Kalkyler över bruttonationalprodukten från produktionssidan med utgångspunkt huvudsakligen från statistik över produktionen inom olika näringsgrenar anger en ökning med ca 1 1/2 procent i fasta priser från 1957 till 1958; med hänsyn härtill samt med hänsyn till den tidigare berörda osäkerheten i beräkningarna av nationalprodukten från användningssidan torde det vara realistiskt att räkna med att bruttonationalprodukten ökat något mer än en halv procent i fasta priser från 1957 till 1958.

Den avsaktning i produktionsstegringen som dock alldeles tydligt ägt rum under 1958 hänför sig i första hand till stagnationen i industrins produktion, vilken kan uppskattas ha varit av praktiskt taget samma storlek 1958 som 1957. Vidare syns jordbrukets bidrag till bruttonationalprodukten ha minskat något under 1958 jämfört med 1957. Uppgången i den totala produktionen inom landet beror främst på den kraftiga stegringen i byggnads- och anläggningsverksamheten mellan 1957 och 1958 samt på att den offentliga konsumtionen fortsatte att stiga under 1958; staten och kommunernas bidrag till denna verksamhet kan uppskattas ha ökat med ca 4 procent från 1957 till 1958.

Som framgår av tabell 1 steg bruttonationalprodukten i löpande marknadspriser enligt beräkningarna från användningssidan med drygt 3 1/2 procent från 1957 till 1958. Detta innebär en total genomsnittlig prisökning på ca 3 procent räknat för hela bruttonationalprodukten. Prisuppgången 1957—1958 hänför sig främst till konsumtionsnyttigheterna, medan prisstegringen för investeringarna blev tämligen begränsad som framgår av följande tablå, där prisindextal för konsumtion och investering beräknats på en halv procent när med utgångspunkt från tabellerna 1 och 2 (1957 == 100):

Privat bruttoinvestering	101
Offentlig bruttoinvestering	101
Privat konsumtion	103,5
Offentlig konsumtion	104

III. Den internationella utvecklingen

1. Förenta staterna

Under intryck av i första hand den påtagliga försvagningen inom det privata investeringsområdet sjönk den amerikanska bruttonationalprodukten i löpande priser från toppnivån under tredje kvartalet 1957 till första kvartalet 1958 med ca 4,2 procent. Konjunkturförbättringen från våren 1958 medförde sedan en successiv återhämtning, men siffrorna för fjärde kvartalet ger vid handen att det volymmässigt sett dock fortfarande återstod 0,4 procent att återhämta innan man kommit tillbaka till nivån från tredje kvartalet 1957 (se diagram 1).

Av de olika huvudkomponenterna i bruttonationalprodukten utgjorde de inhemska bruttoinvesteringarna den viktigaste nedgångsfaktorn. Inom företagssektorn hade de mycket stora nyinvesteringarna i maskiner och anläggningar skapat produktionsmöjligheter som översteg den rådande totala efterfrågan på varor och tjänster. Redan mot slutet av 1956 märktes tecken på att den totala efterfrågan inte kunde hålla jämna steg med utbyggnaden av produktionsmöjligheterna eller ens med den löpande produktionen. Investeringsplanerna reviderades men först under fjärde kvartalet 1957 registrerades den första minskningen av de totala utgifterna för maskiner och anläggningar. Nedgången blev därefter stark. Under loppet av ett år (3 kv. 1957—3 kv. 1958) sjönk dessa utgifter med drygt 21 procent; motsvarande volymnedgång var ytterligare ett par procentenheter större. Under de sista tre månaderna 1958 och första kvartalet 1959 noterades sedan en svag återhämtning. Denna ökning var dock endast till en mindre del förlagd till industrin. Mot slutet av 1957 inträffade en lagerminskning, som kulminerade redan följande kvartal. Även efter det att industriproduktionen och handeln och industrins leveranser ånyo börjat stiga fortsatte emellertid lagerminskningen om än i avsaknade takt. I november kom den första lagerökningen sedan recessionens början. Denna ökning avspeglade dock huvudsakligen en uppbyggnad av bilhandlarnas lager. I december noterades en allmän och ganska stor lagerökning inom detaljhandeln, som mer än väl uppvägte den samtidiga nedgången inom industrin och partihandeln. Det totala resultatet för fjärde kvartalet blev en viss lagerökning räknat i fasta priser. Denna hänförde sig emellertid helt till jordbruksprodukterna medan lagervolymen i övrigt sjönk svagt.

Inom den kvarstående delen av den privata investeringssektorn, byggnadsverksamheten, var utvecklingen under 1958 oenhetlig. Bostadsbyggandet visade, delvis som en följd av konjunkturpolitiskt motiverade kreditlättnader, en kraftig expansion. Värdet av nyuppförda bostäder var omkring 5 procent

Diagram III: 1. Förenta staternas bruttonationalprodukt och dess användning 1957—1958

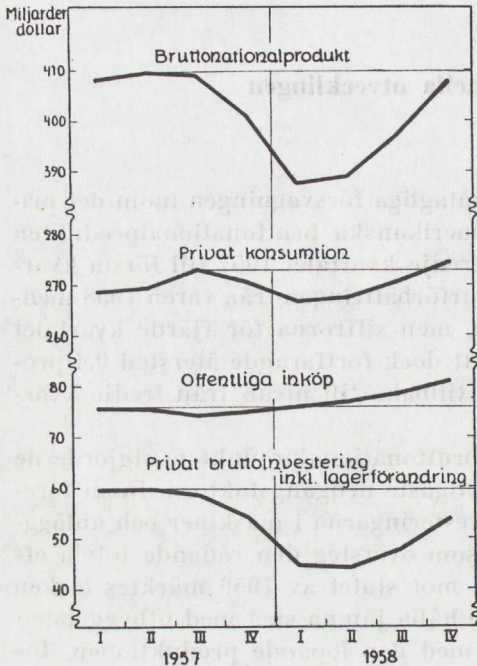
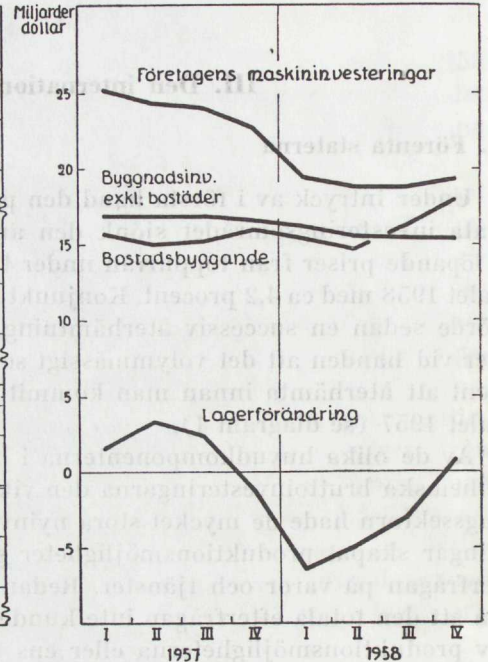

Diagram III: 2. Bruttoinvesteringarnas utveckling inom olika områden i Förenta staterna 1957—1958

Anm. Kvartalssiffror säsongutjämnade och uppmultiplierade till årsnivå. 1954 års priser.

Källor: Survey of Current Business samt Economic Report of the President.

högre än 1957. Igångsättningen steg samtidigt med 15 procent (räknat i antal lägenheter); större delen av denna ökning hänförde sig till senare delen av 1958. Bostadsbyggandets ökning uppvägdes emellertid helt av minskat byggande inom industrin — en nedgång på 31 procent jämfört med 1957 — samt i mindre grad inom public utilities. Industrins byggnadsinvesteringar sjönk successivt till fjärde kvartalet då en viss stabilisering syntes inträda på en nivå som med nästan 38 procent understeg motsvarande läge ett år tidigare.

Nedgångstendenserna inom näringslivet motverkades från början av 1958 av en aktivare offentlig utgiftspolitik. Om man jämför utvecklingen av den totala privata investeringsverksamheten med kurvan för de offentliga inköpen av varor och tjänster (jämför diagram 1) ser man dock att den direkta utgiftsstegringen för de offentliga köpen var jämförelsevis begränsad under den egentliga nedgångsfasen för att sedan växa samtidigt som de privata investeringarna stabiliserades och återhämtades (framför allt genom avtagande lagerminskningar). Volymförändringen för de totala federala köpen av varor och tjänster uppgick till närmare 10 procent (4 kv. 1957—4 kv. 1958). Delstaternas och kommunernas utgifter (framför allt för väganläggningar och skolbyggen) fortsatte att expandera såväl under 1957 som 1958. Den totala offentliga byggnadsverksamheten, som till största delen ligger

utanför den federala sektorn men som samtidigt erhåller stora federala bidrag, steg sålunda från december 1957 till samma månad 1958 med omkring 10 procent.

En inte oväsentlig del av höjningen av de offentliga utgifterna tog formen av arbetslöshetsunderstöd och andra transfereringar till hushållen. Från tredje kvartalet 1957 till samma period 1958 steg dessa utbetalningar med 24 procent och bidrog därmed verksamt till den anmärkningsvärda stabilitet som präglade hushållens totala inkomster under konjunkturedgången. På grund av sysselsättningsminskningen och en förkortning av den genomsnittliga arbetsveckans längd föll löneinkomsterna likväl från tredje kvartalet 1957 till andra kvartalet 1958 med 3 procent. Däremot ökade jordbrukarinkomsterna och bibehölls höga utdelningar från bolagen. Resultatet blev att de totala personliga inkomsterna när de var som lägst — under första kvartalet 1958 — endast understeg toppnivån från tredje kvartalet 1957 med 1,3 procent. Nedgången i de reala disponibla inkomsterna var 2,5 procent. Hushållens konsumtion under nedgångsfasen sjönk mindre än deras inkomster nämligen med 0,7 procent (i löpande priser); det ägde med andra ord rum en inte obetydlig nedgång i den genomsnittliga sparkvoten. Det står klart att denna måttliga konsumtionsminskning knappast utgjorde någon grund för en kumulativ fortsättning av dämpningen inom företagssektorn.

Från första till fjärde kvartalet 1958 ökade den privata konsumtionen i löpande priser med 3,4 procent, varav större delen utgjorde en volymuppgång. De disponibla inkomsterna steg samtidigt med 3,2 procent som en följd av högre lönesatser och ökad sysselsättning. Sparkvoten sjönk således åter något. Den starkaste procentuella konsumtionsuppgången ägde rum i fråga om de varaktiga varorna, bland vilka bilarna under fjärde kvartalet möttes av ökat köpintresse för första gången på ett år. Nedgången i bilinköpen, vilka (inkl. bildelar) under de senaste fyra åren svarat för 5—7 procent av de totala konsumtionsutgifterna, var närmare 15 procent (3 kv. 1957—3 kv. 1958) och utgjorde direkt och indirekt ett starkt återhållande element i konjunkturuppgången från våren 1958. Index för bilproduktionen visar att man trots en mycket stark ökning mot slutet av förra året inte kom upp till nivån från november 1957.

Den amerikanska exporten, vars nedgång kom att sammanfalla med avmattningen i den inhemska efterfrågan och som fick ett relativt starkt recessivt inflytande, behandlas närmare i avsnittet om den internationella handeln.

Under första kvartalet 1959 har uppgången i den amerikanska ekonomin fortsatt efter ungefär samma linjer som under senare delen av förra året. Preliminära beräkningar tyder på att bruttonationalprodukten nu även i fasta priser överträffat toppnivån från tredje kvartalet 1957. Den totala industriproduktionen uppnådde i mars bl. a. under intryck av en förbättring inom stålproduktionen en nivå som låg drygt 1 procent högre än i juli 1957. Den högre produktionsintensiteten inom stålindustrin, som trots en

väsentlig kapacitetsutvidgning under 1958 utnyttjade över 90 procent av produktionskapaciteten i mars 1959 mot ungefär 52 procent ett år tidigare, har emellertid inte inneburit en normal återhämtning från konjunkturnedgången. Delvis har den varit ett utslag för marknadens farhågor för ett produktionsstopp från mitten av 1959, då stålarbetarnas treåriga löneavtal går ut. Denna faktor är en förklaring till den moderata lageruppbyggnad som ägt rum under de första månaderna och har också påverkat siffrorna för orderingången starkt.

Kapitalvaruindustrierna, vilkas produktionsnivå i februari 1959 alltjämt låg drygt 5 procent lägre än i februari 1957, har — bortsett från den speciella utvecklingen på stålområdet — inte visat tecken på någon snabbare återhämtning. I detta förhållande återspeglas främst två faktorer. Den första är den allmänna återhållsamheten i fråga om företagets fasta investeringar. De senaste årens kapacitetshöjningar syns fortfarande vara tillräckliga för väsentliga produktionsökningar. Utgifterna för maskiner och anläggningar i näringslivet, vilka under första kvartalet i år beräknas ha varit ungefär 4 procent högre än under fjärde kvartalet i fjol, kan knappast under den närmaste framtiden väntas öka i någon mera uppdriven takt. Den senaste enkäten över företagets investeringsplaner anger en uppgång från 1958 till 1959 på ca 4 procent. Häri ryms en sådan återhämtning av industrins investeringsutgifter, att dessa under andra kvartalet beräknas nå upp till en nivå som understiger toppläget under 1957 med omkring 25 procent. Av intresse är att totalinvesteringarna (enligt näringslivets planer) efter den successiva ökningen under första hälften av 1959 väntas komma att ligga kvar på andra kvartalets nivå under senare delen av året.

Den andra faktorn, som hittills verkat tillbakahållande på kapitalvarutillverkningen, är bilarna. Den snabba produktionsuppgång, som väntades när de nya modellerna introducerades under senhösten förra året, har undan för undan fördröjts av arbetskonflikter av olika slag. Den säsongrensade indexen utvisar en produktionsnedgång från december till februari på omkring 9 procent varefter en inte oväsentlig återhämtning syns ha ägt rum. Någon klar bild av köpintresset har inte heller framkommit. Till den allmänna osäkerheten bidrar också konkurrensen från den europeiska bilindustrin och planerna på en utbyggd amerikansk småbilsproduktion. Avsättningsprognoserna för den amerikanska bilindustrin innebär en ökning med ca 30 procent jämfört med 1958.

Konsumtionsvaruindustrin syns räkna med en fortsatt efterfrågeökning. Orderingången har vuxit samtidigt som handelns lager trots en viss ökning fortfarande betraktas som alltför små. Dessa ökningstendenser bottenar först och främst i den gynnsamma utvecklingen av de personliga inkomsterna, som fortsatt att verka stimulerande på den privata konsumtionen. Från december till februari steg inkomstnivån med 1,3 procent. Transfereringsinkomsterna steg samtidigt något. Medan man vad beträffar den genomsnittliga arbetsveckans längd i industrin återhämtat hela den tidigare minskningen har nedgången i arbetslösheten emellertid varit begrän-

sad. Trots att industriproduktionen i mars återvunnit hela nedgången från sommaren 1957 till april 1958 låg arbetslöshetsprocenten närmare en tredjedel så högt som i juli 1957. Detta förhållande, som delvis står i samband med produktionsrationaliseringen inom industrin, förklarar också att transfereringsutbetalningarna alltså är betydande. Den officiella amerikanska bedömningen syns emellertid gå ut på en relativt kraftig minskning av arbetslösheten under årets lopp. I samband härmed kan nämnas att den förlängning av tidsperioden för arbetslöshets hjälp som gällt fram till 1 april i år utsträckts till halvårsskiftet.

Den ekonomiska politiken har också i allt högre grad inriktats på att hindra inflationstendenser från att göra sig gällande. De federala inköpen väntas visserligen fortsätta att stiga, men minskningen av arbetslöshets hjälpen antas dämpa de totala utgifternas ökningstakt. Budgetförslaget för 1959/60 utgår från att balans mellan inkomster och utgifter skall kunna ernås. Man räknar med att inkomsterna skall stiga med 13 procent samtidigt som utgifterna skärs ned med 5 procent. Denna minskning innebär dock i realiteten en betydligt mindre inskränkning av det offentliga bidraget till den totala inhemska efterfrågan då ungefär hälften representerar bortfall av en stor extraordinär utgift (betalning till internationella valutafonden). Man torde också kunna räkna med att budgetbehandlingen resulterar i en viss höjning av det ursprungliga utgiftsförslaget.

De kreditpolitiska åtgärderna har också dikterats av önskemålet att bibehålla den under andra hälften av 1958 inträdda prisstabiliteten. Ränteläget har justerats uppåt — i april 1959 var Federal Reserve-bankernas diskonto 3 procent — och kreditläget har stramats åt. Både parti- och konsumentpriserna steg svagt från december till januari varefter en mindre tillbakagång ägt rum i februari. Farhågorna för en fortsatt prisuppgång stärks av de stora lönekrav som framförts från bl. a. stålarbetarna, vilkas avtalsresultat ofta blir normerande för andra grupper.

Frågan är i vilken grad bostadsbyggandet, som räknat i antal påbörjade lägenheter sjönk något från december till januari, skall påverkas av det förändrade kreditmarknadsläget. Enligt en bedömning (gjord vid årsskiftet av Department of Commerce) skulle bostadsbyggandet på grund av kapitalbrist mattas under loppet av året — framför allt under andra halvåret — så att den totala igångsättningen stannar på 1958 års nivå.

De skisserade förändringstendenserna inom den amerikanska ekonomin ger som troligaste alternativ för utvecklingen under 1959 en fortsatt uppgång. Ingen av huvudkomponenterna i bruttonationalprodukten (utom möjligen exporten) pekar nedåt. Den fortsatta uppgången i den privata konsumtionen och de offentliga utgifterna samt den — visserligen svaga — tendensen till ökade fasta investeringar kan också väntas föra med sig en lageruppbyggnad i både industrin och handeln. I frånvaron av spekulativa element i konjunkturuppgången (här bortses då från läget på stålområdet) torde ökningstakten dock bli relativt moderat och lägre än den som karakteriserade uppsvingets första fas.

2. Den internationella handeln

I tabell 1 har sammanfattats de viktigaste förskjutningarna i det internationella varuutbytet mellan januari—september 1957 och 1958. Det framgår att den amerikanska konjunktursvackan inte innebar någon minskning av exporten från Västeuropa till Förenta staterna. Däremot sjönk införseln till Förenta staterna från gruppen »övriga världen» med nära 3 procent. Denna utveckling reflekterar först och främst en skillnad i efterfrågeläget för olika varuområden. Den amerikanska produktionsnedgången drabbade i särskilt hög grad bas- och kapitalvaruindustrierna och gick parallellt med en minskning av bl. a. råvarulagren. Importen av industriråvaror skars ned — från januari—september 1957 till samma period förra året var volymnedgången omkring 4 procent — och för flera varor ackompanjerades efterfrågeminskningen av prissänkningar. Prisfallet på dessa produkter förstärktes också av den samtidiga nedgången i det västeuropeiska och japanska råvarubehovet. Å andra sidan steg den amerikanska efterfrågan för färdigvaror, i första hand konsumtionsvaror, vilket starkt gynnade det västeuropeiska näringslivet. Den i tabellen angivna ökningsciffran för OEEC-ländernas export till Förenta staterna för de tre första kvartalen förbättrades kraftigt under fjärde kvartalet så att den totala ökningen för 1958 jämfört med 1957 blev nära 9 procent.

Jämförelsen mellan 1957 och 1958 av den amerikanska exporten påverkas starkt av de speciella faktorer som verkade exporthöjande under första hälften av 1957. Förutom de agrara produkterna och oljan kan nämnas kolutförseln, som efter att den europeiska bristsituationen snabbt förbytts i sin motsats skurits ned kraftigt. Om man försöker rensa bort den effekt som dessa faktorer haft och enbart beaktar verkan av den allmänna konjunkturavmattningen i Västeuropa, reduceras nedgången i den amerikanska utförseln till detta område under de tre första kvartalen 1958 uppskattningsvis till hälften. Totalt sett föll exportvärdet med närmare 18 procent från andra kvartalet 1957 till första kvartalet 1958, varefter en svag återhämtning ägde rum. I förening med en påtaglig stabilitet i importen till stor del beroende på den relativt väl hävdade inhemska konsumtionsefterfrågan sjönk överskottet i bytesbalansen därmed från 2,5 miljarder dollar under andra kvartalet 1957 till 0,8 miljarder under tredje kvartalet förra året; för de sista tre månaderna 1958 redovisades ett överskott på 1,3 miljarder dollar.

Tillsammans med tämligen små förändringar i de övriga posterna i den västeuropeiska betalningsbalansen gentemot Förenta staterna åstadkom den skildrade export- och importutvecklingen ett starkt guld- och dollarinflöde till Europa. Närmare hälften av den amerikanska valutaavtappningen på 3,4 miljarder dollar under 1958 gick sålunda till de västeuropeiska länderna. Därtill kom valutatillströmningen från råvaruländerna vilkas reserver beräknas ha sjunkit med närmare 2 miljarder dollar från mitten av 1957 till hösten förra året. Denna nedgång skulle dock ha varit avsevärt större om inte

Tabell III: 1. Värdepässiga förändringar i den internationella handeln 1957—1958¹

Procenttal

Export (fob) till	Förenta staterna	OEEC-området	Övriga världen exkl. Japan, Kanada och öststaterna
<i>Export (fob) från</i>			
Förenta staterna	.	- 26,5	- 10,6
OEEC-området	+ 3,2	- 3,8	+ 0,2
Övriga världen exkl. Japan, Kanada och öststaterna	- 2,7	- 7,7 (cif.)	..

¹ De första tre kvartalen 1958 i förhållande till samma period 1957.

Källa: OEEC, Foreign Trade, Serie I.

en del av råvaruområdets underskott i handeln täckts genom kapitalimport och utländsk hjälp. Genom dessa kapitalrörelser mildrades trycket från det i tabell 1 åskådliggjorda efterfrågebortfallet för råvaruområdets exportprodukter. Den importminskning, som med en viss eftersläpning följde på den härav föranledda inkomstminskningen blev därigenom jämförelsevis begränsad.

Det utomeuropeiska inflytandet på de västeuropeiska ländernas export och ekonomiska aktivitet var framför allt på grund av den amerikanska efterfrågeökningen positivt under 1958. Efter en både pris- och volymmässig nedgång under andra kvartalet (jämfört med motsvarande kvartal 1957) steg volymen av den västeuropeiska exporten till omvärlden i förhållande till föregående år så mycket att den samtida prisnedgången mer än väl uppvägdes. Ökningarna för exportvärdet blev 3 och 6 procent för tredje respektive fjärde kvartalet i förhållande till samma kvartal året dessförinnan. Den amerikanska importen från Europa ökade framför allt vad beträffar personbilar, byggnadsmaterial och lantbruksmaskiner. Eftersom man väntar att de amerikanska konsumenternas inkomster skall fortsätta att stiga under 1959 medan jordbruksinkomsterna och bostadsbyggandet knappast kommer att understiga fjolårets nivå syns utsikterna för en åtminstone bibehållen och eventuellt ökad europeisk utförsel till Förenta staterna vara goda. Skulle den amerikanska konjunkturförbättringen bli mera markerad även inom företagsinvesteringarnas område blir utsikterna självfallet gynnsammare. I så fall skulle förmodligen också råvaruländernas ställning förbättras och därmed deras importmöjligheter. Redan vid slutet av 1958 syntes för övrigt tecken på att importnedskärningen och kapitalrörelserna åstadkommit en viss stabilisering av råvaruländernas valutareserver; i januari—februari sjönk dock det yttre sterlingområdet import från Storbritannien med 15 procent jämfört med motsvarande period 1957. Utvecklingen av den europeiska importen syns också verka i denna riktning. Den brittiska införseln från övriga sterlingområdet steg sålunda så mycket under november—januari i förhållande till exporten att handelsbalansen gentemot detta område åter blev ne-

gativ. Även om råvaruländerna skulle använda den eventuella stegringen i exportintäkterna till att i första hand åter bygga upp sina reserver torde man så småningom kunna räkna med en viss stimulans åt importen.

Den intraeuropeiska handeln, som svarar för omkring hälften av de västeuropeiska ländernas hela export, sjönk värdemässigt med knappt 4 procent från januari—september 1957 till samma period 1958. Avmattningen på investeringsområdet, upphörandet av lageruppbbyggnaden samt skärpta importrestriktioner (Frankrike) utgjorde orsakerna till denna utveckling, som under årets lopp allt mer övergick från volymmässiga minskningar till prisreduktioner. Volymförändringen gentemot samma kvartal 1957 blev under tredje kvartalet positiv + 2,1 procent; motsvarande siffra för fjärde kvartalet gav vid handen en ytterligare något större ökning. Den värdemässiga utvecklingen innebar visserligen en fortlöpande minskning från kvartal till kvartal av nedgången i förhållande till 1957 men det samtidiga priset var dock så starkt att exportvärdet under fjärde kvartalet alltså understeg jämförelsekvartalet med 1,5 procent. Av de olika länderna registrerade Danmark och Nederländerna en påtaglig exportökning under 1958. Den västtyska exporten till OEEC-området låg kvar på ungefär samma nivå som 1957, medan exporten från andra länder sjönk. Den allmänna nedgången i den intraeuropeiska handeln motverkades dock i betydande utsträckning av den västtyska importexpansionen. Värdemässigt steg nämligen den tyska OEEC-importen med nästan 8 procent från 1957 till 1958, vilken ökning motsvarar 1 procent av den totala intraeuropeiska handeln.

Utvecklingen av den totala importvolymen kvartal för kvartal framgår av tabell 2. För Storbritannien, Västtyskland och Nederländerna har återhämtningen och ökningen under andra halvåret 1958 varit påtaglig, medan tendenserna för de övriga länderna är ganska oklara; den höga brittiska siffran för fjärde kvartalet står emellertid delvis i samband med en omläggning av tulltaxan vid årsskiftet 1958/1959, vilken kraftigt stimulerade importaktiviteten.

De västeuropeiska ländernas guld- och valutareserver, som steg kraftigt som en följd av förskjutningen i terms of trade och minskningen av importen från omvärlden, har hittills i år utvecklats gynnsamt. Någon förbättring av förhållandet mellan export- och importpriserna, som under fjärde kvartalet sjönk tillbaka till nivån från början av året, kan man dock knappast räkna med. På de internationella råvarumarknaderna har det genomsnittliga prisläget stabiliserats och åter börjat stiga något trots förekomsten av stora produktionsöverskott främst för agrara produkter. Den amerikanska utvecklingen tyder snarast på en tendens till smärre inhemska prisstegringar, som dock kan bli svåra att förverkliga vad beträffar exporten till Västeuropa. På exportsidan syns samtidigt det europeiska prisläget vara svagt vikande.

Av de olika länderna framstår Storbritannien och Frankrike som särskilt intressanta med hänsyn till valutaläget. I bägge dessa länder har den förändring av valuta- och handelspolitiken, som konvertibiliteten och för Frankrike

Tabell III: 2. Importvolymens förändring 1957—1958 i vissa västeuropeiska länder

Index: 1 kv. 1957 = 100

	1957			1958			
	2 kv.	3 kv.	4 kv.	1 kv.	2 kv.	3 kv.	4 kv.
Storbritannien	97	95	97	96	94	97	103
Västtyskland	99	104	114	107	103	113	123
Frankrike	101	85	85	98	100	82	88
Nederländerna	93	91	91	85	88	89	99
Belgien	98	93	98	93	91	90	..
Danmark	87	87	98	96	91	103	..
Norge	104	92	97	98	106	99	109

Källa: OEEC, Foreign Trade, Serie I.

devalveringen i samband med frilistning och inhemsk åtstramning innebar, slagit väl ut. Pundets ställning har stärkts och den brittiska guld- och valuta-reserven har fortsatt att stiga fram t. o. m. februari. I samband med en större återbetalning till internationella valutafonden sjönk reserven något i mars. Den franska valutaställningen beräknas ha förbättrats med omkring 600 miljoner dollar från årsskiftet och fram till mars. Denna ökning, som bl. a. utgör resultatet av ett minskat underskott i handelsbalansen, har gjort att det franska behovet av utländska krediter nu försvunnit. De franska återbetalningarna av EPU-skulderna väntas — liksom andra låneåterbetalningar — endast i begränsad omfattning falla på 1959.

3. Produktionsutvecklingen i Västeuropa under 1958

Under loppet av 1957 mattades expansionen i de västeuropeiska länderna alltmer och övergick under förra året i en allt tydligare stagnation. Den aggregerade bruttonationalprodukten för OEEC-området, som under perioden 1952—1957 volymmässigt stigit med omkring 5 procent om året, beräknas ha ökat med 1—2 procent från 1957 till 1958. Bakom denna tillväxt ligger minskningar för flera mindre länder (Norge, Finland, Belgien) samt Storbritannien och ökningarna för Västtyskland, Frankrike, Italien samt Sverige, Nederländerna och Danmark.

Med utgångspunkt från den faktiska förändringen under de senaste åren och den förväntade utvecklingen av bruttonationalprodukten under 1959 kan man urskilja vissa grupper av länder med olika totala utvecklingsmönster. Både för Storbritannien och Sverige tar produktionsutvecklingen under 1957—1959 formen av en relativt jämn kurva med ganska svag positiv lutning. Bakom avmattningen under 1958 ligger i båda fallen ett efterfrågebortfall från exporten och från lagerområdet. Den brittiska exportvolymen minskade med knappt 3 procent från 1957 till 1958 vilket kan sägas ha neutraliserat bortåt hälften av efterfrågetillskottet från den privata konsumtionen. Dämpningen av lagerinvesteringarna, som ägde rum i båda länderna under 1958 trots ofrivilliga lagerökningar i stål- och kolindustrierna (Storbritan-

Tabell III: 3. Förändringar i den reala bruttonationalprodukten i vissa europeiska länder och Förenta staterna 1957—1958 samt 1958—1959 (prognos)

Procenttal

	1957—1958	1958—1959
Storbritannien	- 0,5	+
Västtyskland	+ 3	+
Frankrike	+ 2	0
Nederländerna	+ 1	++
Belgien	- 1	++
Danmark	+ 1	+
Norge	- 1	++
Sverige	+ 0,5	+
Finland	- 2	+
Förenta staterna	- 3	++

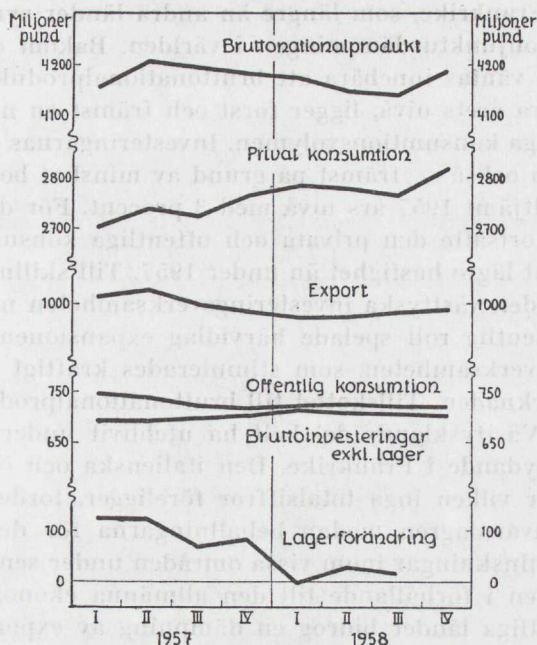
Anm. ++ > 3 %.

Källor: Den officiella statistiken för olika länder, officiella prognoser samt prognoser av icke officiella forskningsinstitut.

nien) och skogsvaruindustrierna (Sverige), bidrog absolut sett dock mycket mera än exportminskningen till produktionsstagnationen. Både i Storbritannien och i Sverige motsvarade lageromslaget omkring 2 procent av bruttonationalprodukten. Man får emellertid inte glömma att ändringen i lagerpolitiken till betydande del sammanhänge med den faktiska och anteciperade exportnedgången. Lagerutvecklingen utgjorde också huvudorsaken till den inträffade minskningen av importvolymen för i första hand råvaror, bränslen o. dyl. Förutom den privata konsumtionen bidrog både de offentliga utgifterna och den privata investeringsverksamheten under 1958 till att hålla uppe efterfrågenivån. Den expansionskraft, som präglade den svenska investeringsverksamheten både på industrisidan och inom bostadsbyggandet hade emellertid inte någon påtaglig motsvarighet i Storbritannien. Bostadsbyggandet sjönk i fasta priser med nära 7 procent från 1957, och den övriga investeringsverksamheten överträffade 1957 års siffror med endast 1 procent; denna ökning var helt förlagd till de tre första kvartalen 1958. Utvecklingen från kvartal till kvartal under 1957—1958 framgår av diagram 3.

Till den andra gruppen kan hänföras länder, vilkas produktionsutveckling efter en mer eller mindre kraftig avmattning åter syns tilltaga. För Danmark och Nederländerna inföll konjunkturdämpningen på ett tidigare stadium än annorstädes, delvis som följd av en valutapolitiskt motiverad åtstramningspolitik. Under andra hälften av 1958 blev emellertid tecknen på en återhämtning allt starkare och den förväntade nedgången i bruttonationalprodukten mellan 1957 och 1958 vändes att döma av preliminära uppgifter i en svag ökning. I båda länderna härrörde den expansiva effekten på ekonomin främst från exporten. Volymökningen under andra halvåret var i Nederländerna omkring 10 procent jämfört med samma period 1957 medan motsvarande danska siffra var drygt 8 procent. Det ökade ex-

Diagram III: 3. Storbritanniens bruttonationalprodukt och dess användning 1957—1958

Anm. Säsongutjämnade kvartalssiffror uttryckta i 1954 års priser (factor cost).

Källa: The Times Review of Industry.

portbidraget till bruttonationalprodukten motverkades i Nederländerna i första hand av en nedskärning av företagens investeringar i fasta anläggningar och lager, medan samtliga huvudkomponenter utom lagren i den danska bruttonationalprodukten blev större än 1957. I denna ländergrupp ingår också Norge, där man enligt nationalbudgeten väntar en total produktionsökning på ca 4 procent under 1959 efter den nedgång som ägde rum förra året, samt Belgien, där produktionsutvecklingen nu totalt sett tyder på en stabilisering. Den norska ekonomin karakteriserades under 1958 av en successiv tillbakagång som dock mot slutet av året följdes av en viss förbättring både vad beträffar exporten och industriproduktionen. Denna till trots blev nedgången av exporten av varor och tjänster mellan 1957 och 1958 värdemässigt 10 procent. I denna minskning avspeglas ett mycket kraftigt fraktprisfall, som trots ökad fraktvolym sänkte nettointäkterna från fraktrörelsen med 20 procent. Varuexporten sjönk samtidigt med 6 procent varav ungefär drygt hälften motsvarades av prissänkningar. Förutom nedgången i exportkonjunkturen medverkade också det felslagna fisket till produktionsdämpningen. Bidragen till bruttonationalprodukten minskade för skogsbruket, fisket, valfångsten och skeppsfarten medan övriga sektorer expanderade.

Den tredje och sista gruppen representeras av länder, vilkas ekonomi präglats av en jämförelsevis stark expansion under de senaste åren men som under 1958 erfarit en sänkning av takten i denna expansion. Hit hör

Frankrike, Västtyskland, Italien och Österrike. Särskilt markerad är denna avsaktning för Frankrike, som längre än andra länder syntes opåverkat av den allmänna konjunkturdämpningen i världen. Bakom denna utveckling, som under 1959 väntas innebära att bruttonationalproduktens volym stannar kvar på förra årets nivå, ligger först och främst en nedgång i den privata och offentliga konsumtionsvolymen. Investeringarnas ökningstakt dämpades visserligen också — främst på grund av minskat bostadsbyggande — men översteg alltså 1957 års nivå med 3 procent. För de andra länderna i denna grupp fortsatte den privata och offentliga konsumtionen att stiga om än med något lägre hastighet än under 1957. Till skillnad från de övriga länderna tilltog den västtyska investeringsverksamheten något snabbare än tidigare. En väsentlig roll spelade härvidlag expansionen inom byggnads- och anläggningsverksamheten, som stimulerades kraftigt av det lättare läget på kreditmarknaden. Tillskottet till bruttonationalprodukten från lager- sidan syns för Västtysklands del helt ha uteblivit under 1958 medan det däremot var betydande i Frankrike. Den italienska och österrikiska lagerutvecklingen, för vilken inga totalsiffror föreligger, torde ha inneburit en reduktion av råvarulagren medan behållningarna för de bearbetade produkterna trots minskningar inom vissa områden under senare delen av 1958 alltså låg på en i förhållande till den allmänna ekonomiska aktiviteten hög nivå. I samtliga länder bidrog en dämpning av exportexpansionen till den inträffade produktionsavmattningen. Graden av denna dämpning var dock något olika. Ökningstalet för den franska exportvolymen sjönk från + 10,0 procent till + 3,4 procent; bortser man från utförseln till det övriga franc-området var ökningen mellan 1957 och 1958 1 procent. Både för Frankrike och Västtyskland, vars exportvolym steg med 3,7 procent mot nära 14 procent mellan 1956 och 1957, präglades utvecklingen under 1958 av en successiv förbättring från kvartal till kvartal. I Österrike vidgades mot slutet av året klyftan gentemot exportnivån 1957 åter; nedgången mellan de två åren blev 4,5 procent.

En viss uppfattning om storleken av det produktionsbortfall, som tillbakagången under 1957—1958 inneburit för industrin inom olika länder kan man få genom att jämföra industriproduktionen månad för månad med tidigare högsta kvartalsgenomsnitt och summera avvikelserna (tabell 4). Sätter man detta kumulerade underskott i relation till den maximala produktionsnivån under perioden får man ett tidsmässigt uttryck för underutnyttjandet (kolumn 5 och 6). Denna mycket schematiska beräkning visar alltså hur mycket man förlorat genom att en redan uppnådd produktionsnivå ej kunnat hållas men tar inte hänsyn till att produktionen i själva verket kanske kunnat bli ännu högre på grund av i utgångsläget outnyttjad eller under perioden ytterligare utbyggd kapacitet.

Av tabellen framgår att för de båda åren sammanlagt »förlusten» för Förenta staterna och Belgien uppgår till något mer än en månadsproduktion. »Förlusten» i Danmark, Norge och Nederländerna motsvarar drygt en halv månadsproduktion. För övriga länder är bortfallet ringa (möjligtvis med

Tabell III: 4. Produktionsbortfall inom industrin i olika länder

Index: 1953 = 100

Land	Produktions- maximum	Kumulerat underutnyttjande				
		1957	1958	2 + 3	Månader 4/1	Arbets- dagar
	1	2	3	4	5	6
Förenta staterna	109 4—56	27	111	138	1,27	32
Belgien	125 1—57	33	117	150	1,20	30
Danmark	118 1—57	39	30	69	0,58	15
Norge	{ 127 4—56 128 2—57 }	15	57	72	0,56	14
Nederländerna	129 1—57					
Storbritannien	{ 116 4—55 117 3—57 }	9	33	42	0,36	9
Frankrike	156 1—58					
Sverige	121 1—58	—	18	18	0,15	4
Tyskland	{ 147 2—57 151 1—58 }	3	3	6	0,04	1
Italien	139 1—58					

Anm. I kolumn 1 har även ifrågavarande kvartal angetts.

I kolumn 6 har räknats med att månaden innehåller 25 arbetsdagar.

undantag för Storbritannien, där underskottet beräknats till 9 arbetsdagens produktion). Det kumulerade underskottet är enligt tabellen klart koncentrerat till 1958. Endast Danmark och Nederländerna uppvisar en (obetydlig) övervikt för 1957.

För Västtyskland ger emellertid de uppgifter, som finns att tillgå om *kapacitetsutnyttjandet* en annan bild. Från mitten av 1957 till samma tid i fjol sjönk sålunda kapacitetsutnyttjandet med 8—10 procent varefter en svag förbättring inträdde. I detta land kan ju också ökningen av kapaciteten under senare år beräknas ha varit relativt hög. De nederländska siffrorna tyder på en nedgång i kapacitetsutnyttjandet på 8 procent från första till fjärde kvartalet 1957, som sedan låg kvar på denna nivå till och med tredje kvartalet 1958 (senare uppgifter saknas). Enligt en engelsk bedömning (gjord vid det senaste årsskiftet) skulle produktionen i de metallbearbetande industrierna behöva ökas med bortåt 20 procent för att man där skulle komma upp till en normal utnyttjandegrad.

Aktuella utvecklingstendenser

Som framgått av föregående avsnitt har investeringsverksamheten (inklusive lagren) tillsammans med exportutvecklingen utgjort huvudelementet i den västeuropeiska stagnationen. Föreliggande prognoser och indikatorer för investeringarna tyder på en begränsad uppgång under 1959. Tendenserna är dock oenhetliga både när det gäller olika investeringssektorer och olika länder. De fasta företagsinvesteringarna hämmas liksom i Förenta staterna på flera områden av en föreliggande överkapacitet hos de existerande produktionsanläggningarna (se föregående avsnitt). I Storbritannien sjönk

värdet av industriinvesteringarna med 6 procent under fjärde kvartalet jämfört med samma period 1957. Att döma av enkäter om utvecklingen under 1959 väntas denna nedgång fortsätta och förstärkas. I denna riktning pekar också ordena för nya industribyggnader som under förra året var 13 procent mindre än 1957; motsvarande jämförelse för fjärde kvartalet anger en nedgång med 24 procent. Även för maskiner och annan utrustning räknar man med en nedgång; orderstocken för hemmamarknaden var för verktygsmaskinerna omkring en tredjedel lägre vid slutet av 1958 än vid motsvarande tidpunkt ett år tidigare trots en samtidig minskning i leveranserna. Upphävandet av regleringen av företagens kapitalanskaffning i början av januari syns dock kunna verka i investeringsökande riktning; näringslivets upplåning har stigit kraftigt sedan dess. Vidare har avskrivningsreglerna för nyinvesteringar gjorts förmånligare. Industrins uppskattade totala investeringsnedskärning beräknas under alla omständigheter bli i det närmaste kompenserad av en fortsatt uppgång inom tjänste- och distributionsområdet, som står mera direkt i samband med den jämförelsevis stabila privata konsumtionen än andra sektorer.

För de franska och västtyska företagsinvesteringarna präglas läget av en starkare optimism än i Storbritannien, vilket är naturligt med hänsyn till produktionsutvecklingen under de senaste åren. En allmän avsaktning väntas dock äga rum. I Frankrike torde ökningen av företagets totala investeringsvolym komma att ligga något under den sexprocentiga stegring som ägde rum 1957—1958. I Västtyskland har förmärkts tecken på en förnyad uppgång för näringslivets byggnadsinvesteringar, som till skillnad från den övriga byggnadsverksamheten, varit tämligen opåverkad av det lätta läget på kapitalmarknaden under större delen av 1958. Maskinorderna, som sjönk vid mitten av 1958, har åter stigit mot slutet av året; orderingången från hemmamarknaden var sålunda 4 procent större under fjärde kvartalet 1958 än under samma period 1957. Enligt den norska nationalbudgeten väntas maskininvesteringarnas volym öka med omkring 6 procent från 1958 till 1959 medan byggnadsverksamheten exklusive bostäder av allt att döma minskar något. Omkring 70 miljoner kronor av den totala ökningen av maskininvesteringarna på 180 miljoner norska kronor beräknas hänföra sig till importsidan. De nederländska företagsinvesteringarna, vilkas volym sjönk med 9 procent från 1957 till 1958 beräknas mellan 1958 och 1959 återta ungefär en procentenhet av denna nedgång medan de danska prognoserna tyder på en fortsatt investeringsökning. I Finland visar statistiken över beviljade byggnadstillstånd på en viss ökning av näringslivets byggnadsverksamhet under 1959; industrins investeringsbenägenhet syns dock vara relativt låg.

Bostadsbyggandet, som i högre grad än andra fasta investeringar är känsligt för ändringar i den ekonomiska politiken och som i ett flertal länder släpat efter i förhållande till efterfrågan, har framträtt som ett av de viktigaste expansiva elementen i den västeuropeiska konjunkturbilden. Olika former av offentligt stöd samt räntesänkningar och förbättrad kredit tillgång har stimulerat till en ganska allmän aktivitethöjning mot slutet av 1958. I Västtyskland väntar man att bostadsproduktionen efter den säsongsmässiga ned-

gången under de första månaderna i år skall visa en fortsatt expansion. I de skandinaviska länderna är förhållandet liknande. För Belgien och Nederländerna noterades en ökning av bostadsbyggandet under senare delen av 1958, vilken kan väntas fortsätta under innevarande år. I Storbritannien syns det privata byggandet nu åter tillta men samtidigt är den kommunala bostadsproduktionen på nedåtgående vad beträffar antalet färdigställda lägenheter; en tendens till ökad igångsättning har emellertid gjort sig gällande. Det franska budgetanslaget till bostadsbyggandet har höjts med 25 procent för innevarande år.

Som ett led i den allmänna omläggningen av den ekonomiska politiken har även i övrigt de offentliga investeringsutgifterna ökat i viss utsträckning i ett antal länder. Ändringen av den offentliga utgiftspolitiken under 1958 syns dock mera ha gällt konsumtionsområdet än investeringarna. För innevarande år föreligger däremot en ganska allmän tendens till offentlig investeringsexpansion. Sitt kanske tydligaste utslag har denna tendens fått i det brittiska tillkännagivandet om en tioprocentig investeringsökning under 1959/1960 jämfört med föregående budgetår och i den nederländska prognosen om en volymstegring på 12 procent från 1958 till 1959.

Även om förändringen i lagerkonjunkturen i Västeuropa inte präglats av samma häftighet som i Förenta staterna har den haft ett betydande inflytande både på de europeiska och transoceaniska ländernas ekonomi. Övergången från lageruppbyggnad till oförändrad och i många fall minskad lagerhållning har varit tydligast på råvaruområdet. En mycket stor del av den volymmässiga minskningen av Västeuropas import från råvaruländerna kan hänföras till denna utveckling. Också för de inhemskt producerade basprodukterna har den ändrade lagerpolitiken givit starka utslag. Särskilt markerad har minskningen av ställagren varit, framför allt i Västtyskland och Storbritannien. Medan man i det förstnämnda landet på basis av en förnyad uppgång i stålordererna räknar med att man nu passerat bottenläget råder stor osäkerhet om den närmaste framtidens utveckling av ställagren i Storbritannien; någon mera allmän lagerökning väntas i varje fall inte förrän i tredje kvartalet. Även i övrigt syns den allmänna tendensen i Västeuropa ha inneburit en lageravveckling eller i varje fall en lägre takt i lageruppbyggnaden; det stora undantaget är kollagren som trots en ganska kraftig produktions- och importbegränsning i det närmaste tredubblats under loppet av 1958. Eftersom lagerhållningarna även för andra produkter av allt att döma fortfarande anses vara för stora kan man knappast räkna med någon efterfrågestimulans från denna faktor under de kommande månaderna. Detta torde dock mindre gälla för lagren av importerade råvaror, som efter nedskärningen under loppet av 1958 tycks ha stabiliserats (undantaget härifrån är naturligtvis lagren av importkol) än för andra varor.

Den produktionsavmattning som följt i spåren på efterfrågedämpningen inom export- och investeringssektorn (inklusive lagren) har medfört en höjning av arbetslösheten i de flesta västeuropeiska länderna. Ett genomgående drag har emellertid varit att industrin friställt färre arbetare än vad

nedgången i industriproduktionen skulle låtit förmoda. Inom stora produktionsområden har man i stället förkortat arbetstiden samtidigt som produktionen per sysselsatt sjunkit. Denna tendens innebär emellertid att en ökad varuefterfrågan inte i första hand behöver leda till någon större minskning i arbetslösheten utan kan i stället ta sig uttryck i ett intensivare utnyttjande av den redan anställda arbetskraften. En sådan utveckling kan komma att äga rum t. ex. i Västtyskland, som till skillnad från andra länder såväl under 1958 som i början av 1959 haft en lägre arbetslöshet än ett år tidigare. Antalet korttidsarbetande var här bortåt fyra gånger större vid slutet av förra året än vid årsskiftet 1957/1958. Även i Storbritannien där man efter en ganska påtaglig ökning under senare delen av 1958 sett arbetslösheten (i förhållande till labour force) stabiliseras på 2,8 procent under januari—februari för att i mars sjunka till 2,5 procent, har ökningen av antalet korttidsanställda varit påfallande stor under förra året.

Om man således kan tänka sig att ett allmänt produktionsuppsving i första skedet får endast en mindre verkan på sysselsättningen, torde också lönehöjningen — både vad beträffar avtalslöner och löneglidningen — bli av samma begränsade omfattning 1959 som under 1958. I Danmark och Tyskland har en arbetstidsförkortning skett med full lönekompensation. Den danska löneutvecklingen påverkas vidare av att detaljhandelsprisernas höjning utlöst kompensationsstillägg till löntagare och pensionärer medan man i Norge med hjälp av subventioner sökt förhindra att konsumentprisindex överskrider den gräns, vid vilken löneförhandlingar skall upptas. I Frankrike har bl. a. minimilönerna höjts för att delvis kompensera de prishöjningar som den skärpta ekonomiska politiken medfört. Även i Nederländerna är en höjning av — det centralt bestämda — löneläget eventuellt att räkna med.

Den fortgående om än avsaktande höjningen av det allmänna löneläget beräknas ha inneburit en stabilisering eller förbättring av reallönerna, eftersom konsumtionspriserna samtidigt — framför allt som följd av de lägre importpriserna — stigit endast i begränsad omfattning. Stabiliteten i de personliga inkomsterna, till vilken bl. a. en utvidgad arbetslöshetshjälp bidragit, har utgjort grundvalen för den hävdade konsumtionsefterfrågan. Någon tendensändring syns härvidlag knappast vara att vänta utom möjligen i Frankrike, där konsumtionsvolymen kan komma att pressas ned något från 1958 till 1959 genom subventionsbortfallet, taxehöjningarna och övriga åtgärder i samband med devalveringen vid årsskiftet. I Storbritannien har konsumtionssiffrorna stigit sedan hösten då avbetalningsregleringen upphävdes. Räknat i fasta priser var den privata konsumtionen närmare 2 procent större under fjärde än under tredje kvartalet. De utestående avbetalningsskulderna steg från oktober förra året till februari i år med inte mindre än 22 procent. En ytterligare ökning av den privata konsumtionen kan emotses som en följd av de betydande skattelättnader och låneåterbetalningar som tillkännagivits i budgeten för 1959/60. I Västtyskland har avsaktningen i konsumtionsstillväxten givit upphov till en diskussion om en allmän prissänkning i syfte att öka konsumenternas köpkraft. Den nederländska och danska kon-

sumtionsbenägenheten syns å andra sidan vara tilltagande; de officiella kalkylerna för 1959 räknar med en volymökning på 3—5 procent jämfört med förra året.

Den skisserade utvecklingen av investeringarna och konsumtionen under den närmaste framtiden borde i och för sig innebära en viss höjning av den intrauropeiska handeln. Den statistik som föreligger för de första månaderna i år ger dock ingen enhetlig bild av läget. Den brittiska exporten har fortsatt att stiga och låg i januari—februari omkring 2 procent över fjolårsnivån samtidigt som importen från det övriga OEEC-området (non sterling) emellertid sjönk med drygt 4 procent. Den franska exportens ställning har förbättrats påtagligt efter devalveringen strax före årsskiftet, som medförde att prisläget för viktiga produkter (t. ex. stål) kommit att understiga de europeiska konkurrenternas. Importfördyringen syns samtidigt mer än väl ha uppvägt effekten av liberaliseringsåtgärderna — omkring 90 procent av OEEC-importen är nu frisläppt — och vissa tullsänkningar. För Nederländernas del visar siffrorna på en ökning av OEEC-handeln (både exporten och importen) under januari och februari på ca 7 procent jämfört med 1958. Den tyska utrikeshandeln har också fortsatt att expandera; OEEC-importen var nära 5 procent större under de två första månaderna i år än under 1958, medan exportökningen var drygt 3 procent.

För vissa av de för Sveriges export viktigaste länderna föreligger prognoser för den *totala* importens förändring från 1958 till 1959. I Danmark och Nederländerna räknar man med en volymökning för varuimporten på 10—15 respektive 9 procent medan motsvarande norska siffra (inklusive fartyg) uppskattas till 4—5 procent. I de två förstnämnda länderna torde en inte oväsentlig del av importökningen avse en lagerpåfyllning. Också i Storbritannien förutses en importökning, bl. a. som följd av de vidtagna konsumtionsstimulerande åtgärderna.

Resultatet av de tull- och importkvotändringar som hittills vidtagits inom sexstatssamarbetet har endast i mycket begränsad utsträckning kommit utanförstående länder till del och den princip om nondiskriminering på vilken det västeuropeiska samarbetet efter kriget varit grundad, upprätthålles sålunda inte längre. Även om de direkta verkningarna på omfattningen av handelsutbytet hittills torde ha varit små, har de psykologiska konsekvenserna av den etablerade diskrimineringen varit betydande. Så länge ansträngningarna att nå en tillfredsställande långsiktig uppgörelse med sexstatsgruppen ej krönts med framgång, inger hotet om en varaktig ekonomisk splittring i Europa allvarliga farhågor för framtiden.

IV. Utrikeshandeln

1. Bytesbalansen

Liksom i den preliminära nationalbudgeten beräknas nu för 1959 exportvolymen förbli oförändrad och importvolymen öka med 2 procent. Detta innebär emellertid i realiteten en upprevidering av den absoluta nivån eftersom det faktiska utfallet 1958 av såväl export- som importvolymen blivit större än vad som tidigare beräknats. Som framgår av kapitel II så är omkring 3 procent av såväl import- som exportvolymen 1958 att hänföra till den forcerade tullbehandlingen vid årsskiftet. Med hänsyn härtill skulle kalkylen för 1959 innebära en ökning från 1958 till 1959 med 3 procent för exportvolymen och 5 procent för importvolymen.

Exportvärdet uppgick till 10 807 miljoner kronor 1958, vilket är 2 procent mindre än 1957. Importvärdet uppgick till 12 242 miljoner kronor, vilket representerar en värdemässig minskning med nära 3 procent. Handelsbalansen förbättrades med 70 miljoner kronor 1958 jämfört med 1957 och resulterade i ett underskott om 1 435 miljoner kronor. Beräkningarna för 1959 antyder ett väsentligt ökat underskott till 1 800 miljoner kronor.

Bland större förändringar jämfört med tidigare beräkningar må för 1959 på exportsidan nämnas ett lägre värde för skogsindustriprodukter och järnmalm, i båda fallen huvudsakligen beroende på en lägre genomsnittlig prisnivå.¹ En uppjustering i exportvärdet har däremot gjorts för vissa sektorer av verkstadsområdet. På importsidan noteras nu ett högre beräknat värde för maskiner och instrument, handelsfärdigt järn och stål samt bränsle. Även för vissa andra varugrupper har smärre uppjusteringar gjorts.

Genomsnittspriserna för exporten låg 1958 2 procent lägre än 1957 och för importen knappt 5 procent lägre. Terms of trade har alltså under det gångna året förbättrats med mellan 2 och 3 procent. Beräkningarna för 1959 ger vid handen ett med 2 procent försämrat bytesförhållande. Genomsnittligt beräknas exportprisnivån minska med 4 procent och importprisnivån med 2 procent. (Tabell 1.)

Vad utbytet av tjänster angår förutsättes någon förbättring av sjöfartens intäktsnetto framför allt beroende på en ökning av handelsflottans storlek. Nedgången i sjöfartsnettot från 1957 till 1958 med 155 miljoner kronor får tillskrivas den låga fraktnivån under året. Nettot för övriga löpande betalningar uppskattas för 1958 till — 50 miljoner kronor och då för närvarande ingenting pekar på några större förändringar under 1959 har i ta-

¹ Här och i den efterföljande behandlingen av de olika varuområdena behandlas inte inverkan av forceringen i tullstatistiken, då denna är svår att uppskatta annat än för exporten och importen totalt sett.

Tabell IV: 1. Utrikeshandelns värde-, volym- och prisutveckling 1956—1959

Procentuella förändringar från föregående år

	1957	1958	1959	
			prel.	rev.
Export värde	+ 10	- 2	- 2	- 4
volym	+ 9	¹ - 1	0	0
pris	+ 1	- 2	- 2	- 4
Import värde	+ 10	- 3	0	0
volym	+ 7	+ 2	+ 2	+ 2
pris	+ 3	- 5	- 2	- 2
Exportpriser				
Importpriser	- 2	+ 3	0	- 2

¹ Genom att siffrorna avrundats brister de skenbart i överensstämmelse.

bell 2 upptagits ett i förhållande till 1958 oförändrat belopp. Underskottet i bytesbalansen 1959 skulle därför jämfört med föregående år uppvisa en försämring på mer än 300 miljoner kronor.

Nettot av kapitaltransaktionerna har för 1959 beräknats till — 65 miljoner kronor mot — 11 miljoner kronor under 1958. Detta valutautflöde motsvaras av det belopp som Sverige under 1959 ska inbetala till IMF enligt det förslag om ökning av Sveriges kvot i fonden vilket har framlagts för riksdagen.

2. Valutareserven

Den totala valutareserven har från utgången av 1952 till utgången av 1958 ökat med 31 procent, medan årsvärdet av importen under samma tid

Tabell IV: 2. Bytesbalansen 1957—1959

Miljoner kronor

	1957	1958	1959 prognos
Export av varor, fob.....	11 062	10 807	10 400
Import av varor, cif	12 567	12 242	12 200
Handelsbalansens saldo	- 1 505	- 1 435	- 1 800
Sjöfartsnetto	+ 1 405	+ 1 250	+ 1 300
Övriga tjänster m. m. netto.....	- 30	- 50	- 50
Bytesbalansens saldo	- 130	- 235	- 550
Kända kapitaltransaktioner	- 33	- 11	- 65
Valutareservens teoretiska förändring	- 163	- 246	- 615
Förskjutningspost	+ 236	+ 399	..
Valutareservens faktiska förändring	+ 73	+ 153	..

ökat med drygt 36 procent. Förändringarna i valutareservens »varaktighet» i importmånader framgår av nedanstående tablå:

1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958
1,5	3,3	2,3	2,8	3,1	3,9	3,3	3,0	2,9	2,7	2,9

En förändring av valutareserven på 1 000 miljoner kronor under 1959 motsvaras av cirka en importmånad. Den beräknade avtappningen under 1958 på 246 miljoner kronor utbyttes mot ett valutainflöde på 153 miljoner kronor och följaktligen uppgick den s. k. förskjutningsposten till 399 miljoner kronor. År 1956 var den 454 och 1957 var den 236 miljoner kronor. Teoretiskt borde enligt beräkningen i tabell 2 valutareserven minska med 615 miljoner kronor under 1959. Med hänsyn till att kunskapen om förskjutningsposten är begränsad kan någon säker prognos över tendensen för innevarande år inte göras. Men om reserven antas försämrats med nämnda belopp, skulle det betyda att dess värde i importmånader sjönk tillbaka till 1950 års nivå. Om å andra sidan förskjutningsposten för 1959 blev av samma storleksordning, som den varit de senaste åren, skulle valutareserven minska med endast omkring ett par hundra miljoner kronor.

Den svenska valutareserven har under efterkrigstiden visat en anmärkningsvärd regelbundenhet i säsongvariationerna. Varje år har den nått högsta värdet vid december eller januari månads utgång varpå en snabb avtappning följt. Det lägsta värdet under året noteras i allmänhet i april men någon gång har avtappningen fortsatt ytterligare en månad. Den återhämtning som därefter inträtt har dock ofta beskrivit ett mindre regelbundet förlopp. Frånsett åren 1949 och 1951 då landets valutareserv fördubblades vid de kraftiga återhämtningarna under dessa års senare del, så har dylika säsongvariationer rört sig inom årsintervall av storleksordningen 300—600 miljoner kronor. Därvid har ett års maximivärde nästan genomgående varit högre än det föregående årets, och den totala valutareserven har vuxit från 0,6 miljard kronor vid slutet av 1948 till 2,3 år 1951 och till 3,0 år 1958.

Affärsbankerna uppnår oftast det största värdet på valutareserven i januari eller februari, medan riksbanken speciellt under senare år uppnått maximivärdet redan i november eller december. Däremot registreras de minsta värdena samtidigt (april eller maj). Före 1955 var inte en dylik skillnad så påtaglig. Affärsbankerna var då netto räknat valutaskuldsatta och förändringarna i landets totala valutareserv var likformiga med förändringarna i riksbankens. De sista fyra åren har emellertid affärsbankernas andel av valutareserven varit tilltagande och uppgår nu till omkring 20 procent (ca 600 milj. kr.) därav. Samtidigt tycks den trendmässiga ökningen i riksbankens valutainnehav ha stannat vid omkring 2 400 miljoner kronor, kring vilket värde säsongsvängningarna uppgår till ca 300 miljoner kronor. Affärsbankernas valutareserv kännetecknas av ökande variationer och differensen under ett år mellan högsta och lägsta belopp uppgår numera till omkring 350 miljoner kronor. Därmed har förändringarna i affärsbankernas valutareserv kommit att avspegla förändringarna i den totala

Tabell IV: 3. Guld- och valutareserven december 1956—mars 1959

Miljoner kronor

	31/12 1956	31/12 1957	31/3 1958	31/12 1958	31/3 1959
1. Riksbankens valutareserv					
Guld	1 376	1 134	1 052	1 053	1 058
Konvertibla valutor	1 084	1 229	1 238	1 404	1 419
Övriga valutor	- 12	- 3	- 35	- 12	—
Summa	2 448	2 360	2 254	2 445	2 477
2. Affärsbankernas valutabehållning . . .	317	478	403	546	602
Summa totalt	2 765	2 838	2 657	2 991	3 079

reserven. Denna strukturella förändring torde ha sin orsak i ändrat beteende från affärsbankernas sida. På grund av det svenska exportöverskottet under hösten är pundvalutan billig och samtidigt är affärsbankernas likviditet god. Inför vårens importöverskott och fördyring av pundet behåller därför affärsbankerna influten valuta i stället för att som tidigare sälja den till riksbanken.

På grund av omläggningen i handelsstatistiken vid årsskiftet 1958/59 påverkades handelssiffrorna positivt för december men negativt för januari och möjligen även för februari. Jämför man nu, för att i någon mån eliminera effekten av denna felkälla, december 1958—februari 1959 med samma period i fjol, finner man att importöverskottet för den sista 3-månadersperioden var blott 346 miljoner kronor mot 601 miljoner kronor föregående år. Exporten steg nämligen med 9 procent medan importvärdet sjönk med 1 procent. Uppgången i exporten beror emellertid huvudsakligast på två speciella faktorer, dels den gynsamma issituationen för skeppningarna av skogsindustriprodukter, dels en tillfällig uppgång i fartygsexporten. De klimatiska förhållandena påverkar inte i samma grad importen, men med tanke på det samtida importprisfallet torde en volymmässig importstegring ha skett. Någon tendens till ändrad exportkonjunktur döljer sig således knappast bakom förbättringen av handelsbalansen under denna period. Men den säsongmässiga avtappningen av valutareserven på våren, som under senare år börjat redan i februari, tycks dock i år vara framskjuten ytterligare någon månad. (Tabell 3.)

3. Handeln med olika länderområden

Den svenska handelsbalansen visade 1958 ett starkt minskat underskott på dollarområdet samtidigt som underskottet på EMA-området — länder anslutna till europeiska monetära avtalet som fr. o. m. 1959 ersatt EPU, den europeiska betalningsunionen — ökade kraftigt. Utvecklingen var sålunda vad beträffar dollarområdet den motsatta mot 1957, medan för EMA-området den tidigare tendensen till ökat underskott har intensifierats un-

Tabell IV: 4. Utrikeshandelns fördelning på områden och länder 1957—1958

Miljoner kronor

	Import		Export		Handelsbalans	
	1957	1958	1957	1958	1957	1958
EMA-länder	9 031	9 024	8 487	7 994	— 544	— 1 030
Dollarländer	2 260	1 922	932	1 229	— 1 328	— 693
Övriga länder	1 276	1 296	1 643	1 584	+ 367	+ 288
Totalt	12 567	12 242	11 062	10 807	— 1 505	— 1 435
Storbritannien	1 741	1 718	1 980	1 766	+ 239	+ 48
Västtyskland	2 769	2 855	1 569	1 537	— 1 200	— 1 318
Frankrike, Saar	387	450	572	478	+ 185	+ 28
Danmark	520	491	587	640	+ 67	+ 149
Norge	463	406	1 090	1 135	+ 627	+ 729
Nederländerna	849	928	671	527	— 178	— 401
Förenta staterna	1 608	1 296	529	629	— 1 079	— 667

Anm. Importen av flytande bränslen har fördelats efter inköpsland. — Till EMA-länder har förts OEEC-länder, sterlingområdet utom OEEC samt Indonesien.

der 1958. Mot bakgrund av den återgång till regionalt sett mera normala leveransförhållanden för bränslen, som inträffat under 1958, ter sig detta som en naturlig utveckling. Den väsentliga orsaken till försämringen i handelsbalansen på EMA-området var dock inte nämnda förhållande eftersom importen i realiteten visade en minskning. Avgörande var att exporten visade en än större nedgång. (Tabell 4.)

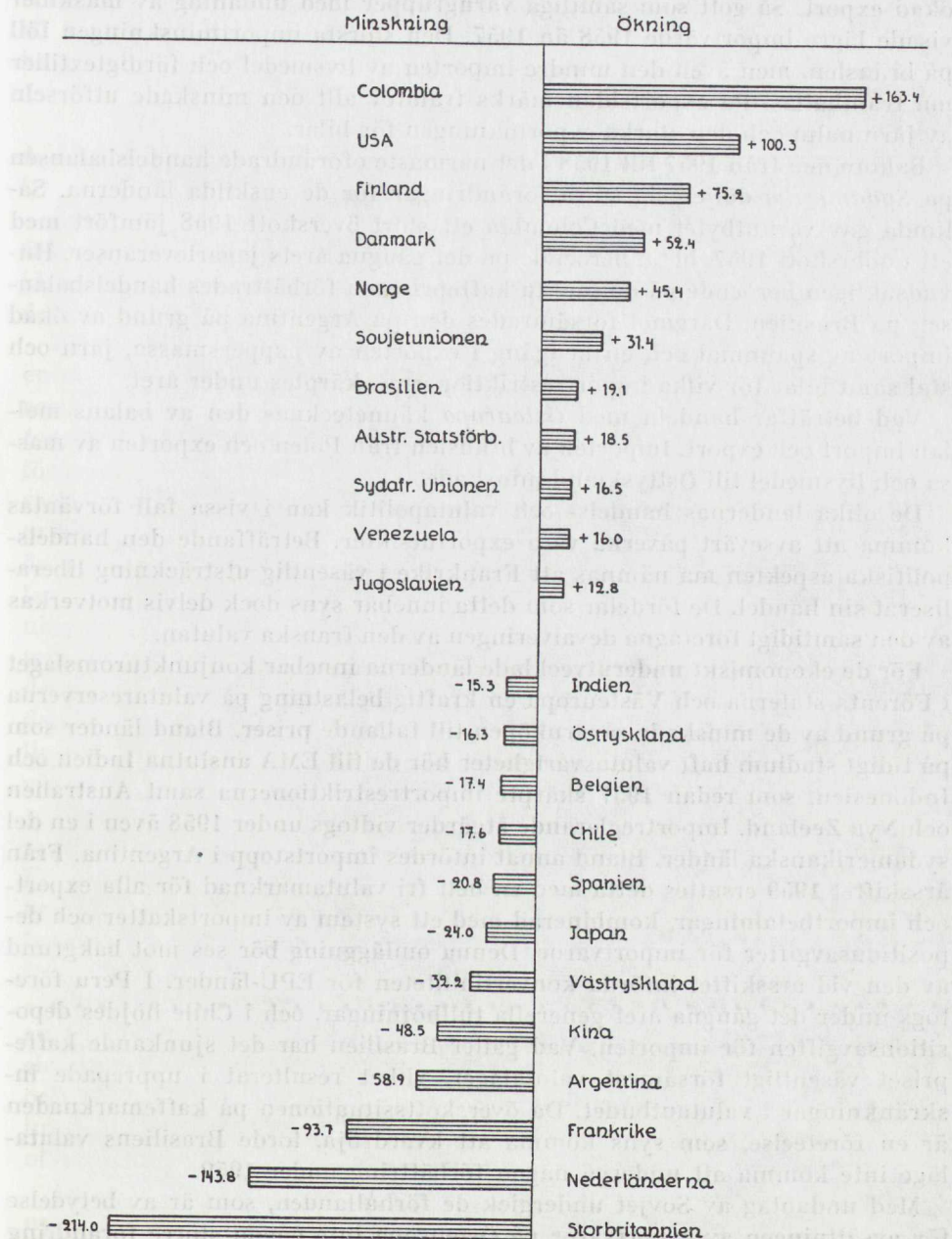
Med undantag av Danmark och Norge var exporten till samtliga västeuropeiska länder mindre 1958 än 1957. Speciellt markant var exportnedgången till Storbritannien, Nederländerna och Frankrike.

På den brittiska marknaden är det framför allt skogsprodukterna, i första hand trävarorna, som rönt minskad efterfrågan. Likaså gick exporten av järnmalm tillbaka medan exporten av fläsk ökade. Även på den nederländska marknaden drabbades i första hand vår export av skogsprodukter av försämrade avsättningsmöjligheter. Exportminskningen hänförde sig emellertid även till de flesta andra varugrupperna varvid särskilt spannmål samt bilar må nämnas. Vad Frankrike beträffar minskade exporten av skogsprodukter, maskiner och fartyg. Utförseln till Västtyskland gick inte ned i samma utsträckning som exporten till tidigare nämnda länder. Nedgången hänförde sig främst till järnmalm, smör och spannmål, i mindre utsträckning även till trävaror medan utförseln av papper, järn och stål samt maskiner ökade. Den ökade exporten till Norge föll främst på fartyg och bilar samt i viss mån även på livsmedel. Exportökningen på Danmark bars i första hand upp av ökad efterfrågan på maskiner och bilar.

Importminskningen från EMA-länderna avsåg i första hand Belgien, Norge och de nederländska kolonierna medan importen från Västtyskland och Nederländerna ökade. Minskningen av importen från Belgien hänförde sig i första hand till järn- och metallområdet samt till bränslen. Importen från Norge av bl. a. kopparmalm, svavelkis och nickel gick tillbaka.

Diagram IV: 1. Sveriges export till vissa länder

Förändring i miljoner kronor från 1957 till 1958.

Den förbättrade balansen på *dollarområdet* 1958 är att hänföra till Förenta staterna. Främst berodde detta på en minskad införsel men även på en något ökad export. Så gott som samtliga varugrupper med undantag av maskiner visade lägre importvärde 1958 än 1957. Den största importminskningen föll på bränslen, men även den mindre importen av livsmedel och färdigtexilier må framhållas. På exportsidan märks framför allt den minskade utförseln av järnmalm och den starka exportökningen för bilar.

Bakom den från 1957 till 1958 i det närmaste oförändrade handelsbalansen på *Sydamerika* döljer sig stora förändringar för de enskilda länderna. Sålunda gav varuutbytet med Colombia ett stort överskott 1958 jämfört med ett underskott 1957, bl. a. beroende på det gångna årets jagarleveranser. Huvudsakligen beroende på de sänkta kaffepriserna förbättrades handelsbalansen på Brasilien. Däremot försämrades den på Argentina på grund av ökad import av spannmål och en nedgång i exporten av pappersmassa, järn och stål samt bilar för vilka importrestriktionerna skärptes under året.

Vad beträffar handeln med *Östeuropa* kännetecknas den av balans mellan import och export. Importen av bränslen från Polen och exporten av massa och livsmedel till Östtyskland minskade.

De olika ländernas handels- och valutapolitik kan i vissa fall förväntas komma att avsevärt påverka våra exportutsikter. Beträffande den handelspolitiska aspekten må nämnas att Frankrike i väsentlig utsträckning liberaliserat sin handel. De fördelar som detta innebär syns dock delvis motverkas av den samtidigt företagna devalveringen av den franska valutan.

För de ekonomiskt underutvecklade länderna innebar konjunkturomslaget i Förenta staterna och Västeuropa en kraftig belastning på valutareserverna på grund av de minskade råvaruköpen till fallande priser. Bland länder som på tidigt stadium haft valutasvårigheter hör de till EMA anslutna Indien och Indonesien, som redan 1957 skärpte importrestriktionerna samt Australien och Nya Zeeland. Importreglerande åtgärder vidtogs under 1958 även i en del sydamerikanska länder. Bland annat infördes importstopp i Argentina. Från årsskiftet 1959 ersattes detta med en helt fri valutamarknad för alla export- och importbetalningar, kombinerad med ett system av importskatter och positionsavgifter för importvaror. Denna omläggning bör ses mot bakgrund av den vid årsskiftet införda konvertibiliteten för EPU-länder. I Peru företogs under det gångna året generella tullhöjningar, och i Chile höjdes positionsavgiften för importen. Vad gäller Brasilien har det sjunkande kaffepriset väsentligt försämrat valutäläget, vilket resulterat i upprepade inskränkningar i valutautbudet. Då överskottssituationen på kaffemarknaden är en företeelse, som syns komma att kvardröja, torde Brasiliens valutäläge inte komma att undergå någon förbättring under 1959.

Med undantag av Sovjet undergick de förhållanden, som är av betydelse för avsättningen av exportvaror på Östeuropa inte någon större förändring 1958, varför exporten 1959, såvitt nu kan bedömas, i det stora hela torde bli av samma omfattning som 1958. Beträffande Sovjet avser det nyss slutna treårsavtalet en väsentlig utvidgning av handeln samt en större kontinuitet. Då

avtalet i stor utsträckning är baserat på förväntningar om avsättningen av den ryska oljan i Sverige, medför detta att en viss osäkerhet måste råda beträffande faktiska utbytet. Avsättningsmöjligheterna på Polen är under 1959 bl. a. beroende på i vilken omfattning leveranser mot betalning i fri valuta kan komma till stånd.

4. Importutvecklingen för olika varugrupper

Den fortsatta importvolymökningen på 2 procent som beräknas inträffa från 1958 till 1959 hänförs främst till bränslen, flygplan och handelsfärdigt järn och stål. I tabell 5 återfinns importvärdet fördelat på varugrupper samt deras relativa förändringar 1957—1959.

Förbrukningen av *fasta bränslen* minskade något under 1958, vilket i förening med en lagernedgång, som främst hänförde sig till förra delen av året, resulterade i en stark minskning i importen av såväl kol som koks. För *flytande bränslen* kom en lagerökning till stånd, som tillsammans med en ökad förbrukning ledde till en ökad import. Den volymmässigt ungefär oförändrade totala bränsleimporten 1958 infördes till väsentligt lägre genomsnittspriser än föregående år, och importvärdet blev därför betydligt mindre 1958 än 1957. Någon lagerförtäring i samma omfattning som 1958 av fasta bränslen förutses inte för 1959, varför den som något lägre beräknade förbrukningen förutses komma att behöva täckas genom en viss ökning av importen. Även för flytande bränslen förutses en ökning i införseln 1959, vilken delvis kommer att gå till en ökad lagerhållning. Beräkningarna ger vid handen en på grund av höjda priser på vissa produkter något högre genomsnittlig prisnivå för flytande bränslen och en väsentligt lägre för fasta. Införselvärdet beräknas bli högre än i fjol.

Under 1958 syns lagren av *handelsfärdigt järn och stål* ha skurits ned i samma omfattning som de ökade 1957 varför importen minskade betydligt. För 1959 förutses importen bli lika stor som 1957. Då den genomsnittliga prisnivån beräknas bli lägre 1959 väntas importvärdet bli mindre än 1958. Importen av *metaller* förutses öka något 1959, men genomsnittspriserna från 1958 torde åter stiga.

Importen av varaktiga konsumtionsvaror (exkl. bilar) visade under 1958 en fortsatt uppgång, huvudsakligen beroende på en ökad införsel av tvättapparater. Ökningen beräknas fortsätta 1959. Exporten av maskiner och instrument torde gå tillbaka 1959. Detta verkar även återhållande på importen av varor ur denna grupp. För 1959 förutses därför en ungefär oförändrad import av *maskiner och instrument*.

Importen av *bilar och sammansättningsdelar* ökade 1958 medan antalet nyregistreringar minskade. På grund av att en lageruppgång kommit till stånd och eftersom nyregistreringarna 1959 väntas minska ytterligare beräknas importen av bilar och sammansättningsdelar bli betydligt lägre 1959. Vidare förutses en fortsatt nedgång av fartygsimporten men en betydande

Tabell IV: 5. Importen av varor 1957—1959

Miljoner kronor

	1957	1958	1959 prognos	Procentuell förändring	
				1957—1958	1958—1959
Livsmedel m. m.....	1 861	1 858	1 800	— 0,2	— 3,1
Mineraliska och fossila ämnen.....	2 615	2 176	2 260	— 16,8	+ 3,9
Kemiska produkter, färger m. m.....	773	774	790	+ 0,1	+ 2,1
Hudar, skinn, pälsverk, kautschuk	336	320	320	— 4,8	0
Textilvaror	1 227	1 159	1 145	— 5,5	— 1,2
Oädla metaller och arbeten därav.....	1 704	1 553	1 525	— 8,9	— 1,8
Maskiner, transportmedel och instrument .	3 180	3 422	3 360	+ 7,6	— 1,8
Övrigt	871	980	1 000	+ 12,5	+ 2,0
Summa	12 567	12 242	12 200	— 2,6	— 0,3

ökning av importen av flygplan. Importen av vapen och ammunition ökade 1958 och beräknas ligga kvar på 1958 års nivå.

Den volymmässigt svaga importökningen för *färdigtexilier* 1958 uppvägdes av en något lägre genomsnittlig prisnivå så att importvärdet 1958 var lika stort som 1957. Inte heller för 1959 väntas någon ökning. Införseln av ull var större 1958 än 1957 medan förhållandet var det motsatta för de flesta andra *textilråvarorna*. Lägre importpriser erbjöds under året för de två största råvarorna, ull och bomull. För 1959 har inte räknats med några väsentliga importökningar, och för ull och bomull har förutsetts en nedgång i den kvantitativa införseln. Under 1958 sjönk ullnoteringarna successivt fram till oktober månad, och genomsnittliga importpriset beräknas komma att ligga lägre 1959 än 1958; även importpriset för bomull väntas komma att ligga något lägre 1959. Importvärdet för textila råvaror och garner beräknas komma att sjunka ytterligare 1959.

Importvolymen för *livsmedel* var något större 1958 än 1957, och även för 1959 förutses en viss volymökning. Importvärdet 1958 var lika stort som 1957. För 1959 beräknas prisnivån sjunka något och importvärdet för livsmedel torde understiga föregående års.

5. Exportutvecklingen för olika varugrupper

Skogsindustriprodukternas minskade andel av det totala exportvärdet från 38 procent 1957 till 34 procent 1958 berodde främst på en nedgång i trävaru- och massaexporten. Konsumtionen av sågade och hyvlade *trävaror* i Västeuropa torde ha minskat från 1957 till 1958 samtidigt som befintliga lager i köparländerna syns ha gått tillbaka. Den vid början av 1958 beräknade exportkvantiteten fann bl. a. av denna anledning inte avsättning under året. Indikatorer för bostadsbyggandet och aktuella uppskattningar av förbrukningen 1959 visar på en något ökad konsumtion i Västeuropa. Lagersituationen för skogsprodukter i Västeuropa utgör även ett positivt inslag i bilden. Som nämnts har lagren minskat, troligen dock i allmänhet

inte i sådan utsträckning att de är för små för den löpande konsumtionen. En ytterligare nedskärning får dock bedömas som mindre sannolik inte minst med tanke på att det sänkta ränteläget i köparländerna förbilligt lagerhållningen. Exportvärdet väntas emellertid komma att bli inte obetydligt mindre då beräkningarna för 1959 ger vid handen en avsevärt lägre genomsnittlig prisnivå. En väsentlig nedgång såväl kvantitetsmässigt som värdemässigt kunde 1958 noteras i *rundvirkes*exporten och en ytterligare sänkning i exportvärdet torde komma att äga rum även 1959.

Massaexporten har sedan 1956 visat en tillbakagång. Denna har under 1958 främst drabbat den mekaniska massan för vilken produktionsinskränkningar fått vidtagas medan nedgången 1957 i första hand hänförde sig till den kemiska. Den huvudsakliga förklaringen till den lägre exporten av mekanisk massa är det under senare år skärpta läget på tidningspappersmarknaden. För 1959 förutses en viss återhämtning i exportkvantiteten men till lägre priser. Exportvärdet 1959 av kemisk massa torde bli av samma storlek som 1958. För tidningspapper räknas med en mindre exportökning men till lägre priser. Wallboardexporten torde öka i såväl volym som värde.

Leveranserna av *järnmalm* låg 1958 på en väsentligt lägre nivå än 1957. Exporten minskade framför allt till Västtyskland och Storbritannien. Exportpriserna låg på en obetydligt lägre nivå 1958 än 1957. För 1959 kan en ytterligare minskning av leveranserna förutses och till lägre genomsnittspriser än 1958.

Trots det pressade marknadsläget 1958 kom exportvolymen av handelsfärdigt *järn och stål* att bli något större än 1957. För 1959 beräknas något större utförsel till lägre genomsnittspriser.

Den avsevärda ökningstakten under senare år i exporten av *maskiner och instrument* till trots syns den svenska importandelen på viktigare marknader såsom De sex och Storbritannien ha minskat något. Exportvärdet för 1958 blev något större än föregående år, ty efter de tre första kvartalens successiva avmattning i exportvärdet blev årsnivån ändå hög, på grund av december månads höga exportsiffra. Exportvärdet för varaktiga konsumtionsvaror (exkl. bilar) ökade något även under 1958, varför minskningen hänförde sig till varor av investeringskaraktär. Inom sistnämnda grupp har dock utvecklingen varit splittrad om man ser till varornas olika användningsområden. Nedgången hänförde sig så gott som uteslutande till maskiner för byggnads- och anläggningsverksamhet medan andra investeringsmaskiner levererades i större utsträckning än 1957. Mot bakgrund av det rådande konjunkturläget i Västeuropa och speciellt i fråga om investeringskonjunkturen syns avsättningsmöjligheterna med undantag för ett par länder komma att bli sämre 1959 än 1958. En avsevärd del av maskinexporten riktar sig dock till utomeuropeiska marknader, och ehuru man på vissa håll torde kunna räkna med en ökad avsättning, har andra områden på grund av valutaskäl svårigheter att tillgodose sina importbehov i önskvärd omfattning. De försämrade avsättningsmöjligheterna avtecknade sig bl. a. i en inte oväsentlig nedgång i orderstockarna och minskad orderingång un-

Tabell IV: 6. Exporten av varor 1957—1959

Miljoner kronor

	1957	1958	1959 prognos	Procentuell förändring	
				1957—1958	1958—1959
Livsmedel m. m.	520	486	370	— 6,5	— 23,9
Trävaror.....	1 343	1 059	980	— 21,1	— 7,5
Massa, papper etc.	2 828	2 666	2 620	— 5,7	— 1,7
Järnmalm, järn och stål m. m.	2 536	2 395	2 195	— 5,6	— 8,4
Maskiner, transportmedel och instrument.	2 887	3 159	3 135	+ 9,4	— 0,8
Övrigt	948	1 042	1 100	+ 9,9	+ 5,6
Summa	11 062	10 807	10 400	— 2,3	— 3,8
däruv: skogsindustriprodukter.....	4 171	3 725	3 600	— 10,7	— 3,4
verkstadsprodukter ¹	3 514	3 814	3 810	+ 8,5	— 0,1

¹ Ur grupp XV: stat. nr 1346—1362, 1396, 1399, 1400, 1403—1404: 1, 1433—1554, 1556—1570: 3, 1626—1663: 2 samt grupperna XVI—XIX.

der 1958. Exporten av *fartyg* ökade avsevärt under 1958. En viss ökning kan emotses även under 1959. *Bilexporten* ökade kraftigt även under 1958. Förenta staterna är nu den avgjort största enskilda marknaden och var också den mest expansiva under det gångna året. Ehuru ej av samma omfattning som 1958 torde en viss ökning kunna förutses även under 1959 framför allt på Förenta staterna. För hela gruppen maskiner, transportmedel och instrument räknas med praktiskt taget oförändrad export såväl värde- som volymmässigt.

Exportvärdet för *livsmedelsgruppen* minskade 1958 jämfört med 1957. Detta innebar emellertid en väsentlig volymmässig ökning eftersom den genomsnittliga prisnivån låg betydligt lägre än föregående år. Smöröverskottet på världsmarknaden resulterade i en stark nedgång i exportkvantiteten för denna vara. Samtidigt reducerades exportpriserna och exportvärdet blev mindre än hälften mot 1957. Det relativt ogynnsamma skördeutfallet för brödsäd under 1957 återspeglades 1958 i en betydande nedgång i exporten av råg och vete. 1957 års normala rapsskörd gav däremot utrymme för en exportökning. Vidare må nämnas en väsentlig uppgång i exporten av fläsk och även av korn. Beräkningarna pekar på en ytterligare sänkning av exportvärdet för 1959. Därvid förutses smörexporten komma att ligga på en låg nivå; vidare torde den dåliga rapsskörden under 1958 komma att föra med sig en exportminskning. Härjämte väntas en reducering av exporten av fläsk.

Exportens sammansättning och utveckling 1957—1959 framgår av tabell 6.

6. Förändringar i Sveriges andel av världsexporten av vissa varor

Avmattningen av den svenska exporten kan ses som resultatet av en samverkan av två olika krafter. Den ena är utvecklingen i den totala efterfrå-

gan på sådana varor som Sverige exporterar — och denna har närmare belysts i föregående avsnitt — medan den andra är förändringarna i importandelen i avsättningsländerna för den svenska exporten. Dessa förändringar i importandelen, som i viss mån ger ett uttryck för utvecklingen av konkurrensläget skall i detta avsnitt, så långt möjliggöres genom nu tillgänglig statistik, belysas med statistik över utvecklingen inom några varugrupper, tillsammans omfattande ca 60 procent av den svenska exporten i värde räknat.

Det kan emellertid vara av intresse att inledningsvis först ge en allmän bild över utvecklingen av den svenska exporten av vissa industriprodukter ställd i relation till motsvarande utveckling för ett antal av de största industriländerna utom östblocket. Av tabell 7 framgår Sveriges och 10 andra industriländers andel av den totala exporten från dessa länder av hel- och halvfabrikat till världen som helhet under åren 1955—1958.

Uppgifterna i tabellen visar att den svenska andelen varit stigande under dessa år. Vidare finner man att andelen för Västtyskland samtidigt ökat kraftigt medan andelarna för bl. a. Storbritannien och Förenta staterna gått tillbaka. Dessa förändringar kan dock vara resultatet även av andra faktorer är förändringar i konkurrensläget: Efterfrågan kan ha utvecklats olika för skilda varor och varugrupper och i skilda avsättningsområden — exempelvis OEEC-länderna jämfört med råvaruländerna — och dessa olikheter kan ha varit av sådan art och omfattning att de drabbat de skilda export-

Tabell IV: 7. 11 industriländers andel av den sammanlagda exporten från dessa länder av hel- och halvfabrikat till världen som helhet 1955—1958 samt juli—december 1957 och 1958

Procenttal

Exportländer	1955	1956	1957	1958	Juli—december	
					1957	1958
Storbritannien	19,7	19,1	18,1	18,0	17,8	17,8
Västtyskland	15,4	16,4	17,5	18,6	18,4	19,4
Belgien-Luxemburg.....	6,5	6,7	6,0	5,9	5,8	5,8
Frankrike	9,3	7,8	8,0	8,5	7,6	8,6
Italien.....	3,4	3,6	3,8	4,1	4,0	4,2
Nederländerna	3,8	3,5	3,5	3,9	3,7	4,0
Sverige	2,7	2,8	2,9	3,0	2,9	3,1
Schweiz	3,5	3,5	3,4	3,4	3,5	3,5
Förenta staterna.....	24,5	25,2	25,4	23,2	24,6	22,1
Canada	6,1	5,8	5,5	5,4	5,5	5,4
Japan	5,1	5,7	5,9	6,0	6,4	6,1
Summa	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Anm. Tabellen bygger på uppgifter och beräkningar av exporten — värderad i dollar — av sådana varor, som hänförs till huvudavdelningarna 5—8 av Standard International Trade Classification (SITC). (Av den totala svenska exportens värde 1957 bestod 57 procent av sådana varor.) De varor som inte ingår i nämnda kategori är i huvudsak råvaror samt i övrigt alla livsmedelsvaror, drycker, tobak och bränslen. Bland råvaror räknas därvid bl. a. sågade och hyvlade trävaror, massa och malm.

För 1957 beräknas värdet för de i tabellen medtagna ländernas export av ifrågasvarande produkter ha utgjort 88 procent av värdet för den totala exporten av dessa produkter från länderna utom östblocket och Kina.

Källa: Board of Trade Journal, 27 March 1959.

Tabell IV: 8. Andelar av importen från samtliga länder till vissa europeiska områden för exporten av sågade och hyvlade barrträvaror från Sverige och från andra iktigare exportområden

Procenttal

Till \ Från	Sverige			Övriga Europa			Sovjetunionen			Canada		
	Perioden januari—september											
	1956	1957	1958	1956	1957	1958	1956	1957	1958	1956	1957	1958
1. Storbritannien	31	34	27	33	31	31	14	18	17	19	14	21
2. Storbritannien, Väst-tyskland, Nederländerna, Belgien, Danmark	34	35	30	41	40	40	12	14	14	10	7	11
3. Hela Europa	29	28	23	51	51	54	10	12		8	6	

Anm. Uppgifterna gäller importen mätt i standards och avser följande nummer i SITC: 243—02, Lumber, sawn, planed, grooved, tongued, etc. — conifer, samt 632—01, Boxes, cases, crates and parts thereof.

Källa: UN och FAO, Timber Bulletin for Europe.

länderna olika. Detta gör att mer bestämda slutsatser rörande konkurrens-läget utveckling inte kan dras av tabellen.

I det följande skall utvecklingen i importandelarna för följande större varugrupper behandlas: (1) sågade och hyvlade barrträvaror, (2) papper och papp, (3) massa, (4) verkstadsprodukter utom fartyg och (5) handelsfärdigt järn och stål. Dessa varugrupperns procentuella andel av den totala svenska exporten 1958 uppgick till respektive 8, 9, 14, 24 och 5 procent.

Främst till följd av begränsningen i föreliggande statistik behandlas härvid importandelarna endast i vissa industriländer, till vilka dock en större del av ifrågavarande svenska export går. Genom att de skilda varugrupperna behandlas för sig och genom nämnda begränsning i antalet studerade avsättningsländer kan förekommande förändringar i importandelarna här i större utsträckning än förändringarna i tabell 7 betraktas som ett uttryck för konkurrensläget utveckling. Vid en jämförelse mellan tabell 7 och följande tabeller i detta avsnitt bör vidare beaktas att bland de varor, på vilka statistiken i tabell 7 bygger, massa och ifrågavarande barrträvaror ej ingår. Sistnämnda båda varugrupper behandlas däremot som nämnts i det följande.

Av tabell 8 framgår importandelarnas storlek under perioden januari—september av åren 1956—1958 för exporten av sågade och hyvlade barrträvaror mätt i standards från Sverige och från andra viktigare exportområden till hela Europa, till Storbritannien enbart och till fem av de viktigaste av-nämarländerna för den svenska exporten av dessa trävaror (i det följande kallade importområde 2).

Uppgifterna i tabellen kan ses mot bakgrund av bl. a. att exporten till Storbritannien och till samtliga länder i importområde 2 1958 uppgick till 42 respektive 86 procent av den totala svenska trävaruexporten — mätt i

Tabell IV: 9. Andelar av importen från samtliga länder till sextatsmarknaden och Storbritannien för exporten av papper och papp (exklusive träfiberplattor) från Sverige, Finland och Canada

Procenttal

Till	Från	Sverige			Finland			Canada		
		Perioden januari—juni								
		1956	1957	1958	1956	1957	1958	1956	1957	1958
Sexstatsmarknaden.....		25	24	24	17	19	21	3	2	2
Storbritannien		24	22	19	13	15	17	31	33	33

Anm. Tabellen bygger på uppgifter om importen i värde räknat och avser varugrupp 641 i SITC: Paper and Paperboard.

Källa: OEEC Statistical Bulletins, Foreign Trade, Serie IV.

standards. Från 1957 till 1958 minskade den svenska trävaruexporten till såväl länderna i importområde 2 som till världen som helhet med 22 procent. Mellan de perioder av dessa båda år, som uppgifterna i tabell 8 hänförelse sig till, alltså januari—september, minskade den svenska trävaruexporten till länderna i importområde 2 ännu mer, nämligen 28 procent. Samtidigt minskade dessa länders totala trävaruimport med endast 14 procent. Hälften av nedgången i den svenska trävaruexporten till nämnda länder under denna tid kan således sägas ha uppstått genom en minskning i den svenska exportens importandel.

Beträffande utvecklingen från januari—september 1956 till motsvarande period 1957 framgår det av tabellen att såväl Sverige som »övrige Europa» behöll sin importandel nästan oförändrad i importområde 2. Samtidigt ökade Sovjetunionen sin importandel i detta importområde med drygt 2 procentenheter medan Canada minskade sin andel där med 3 procentenheter. Sistnämnda förskjutningar var till största delen följden av en ökning respektive en minskning av Sovjetunionens och Canadas export till Storbritannien.

Från januari—september 1957 till motsvarande period 1958 minskade Sveriges importandel med drygt 5 procentenheter i importområde 2. Denna minskning berodde i första hand på att importandelen i Storbritannien sjönk med 7 procentenheter. Nedgången i Sveriges importandel i Storbritannien motsvarades praktiskt taget helt av en uppgång i Canadas importandel i Storbritannien. Ökningen i Canadas importandel i Storbritannien — Canadas export dit ökade med 27 procent till 188 tusen standards — kan ställas i samband med bl. a. att trampfrakterna i oceanfart sjönk kraftigt mellan ifrågavarande perioder. Exempelvis sjönk U. K. Chamber of Shipping's specialindex för träfrakter med i genomsnitt 34 procent från åren 1957 till 1958 som helhet. I detta sammanhang kan också nämnas att Finland ökade sin importandel i Storbritannien med närmare 3 procentenheter till 22 enheter mellan ifrågavarande perioder 1957 och 1958. Denna utveckling i exporten på Storbritannien, vilken således står i skarp kon-

Tabell IV:10. Andelar av importen från samtliga länder till sexstatsmarknaden och Storbritannien för exporten av trämassa från Sverige och fyra andra större exportländer

Procenttal

Till \ Från	Sverige			Finland			Norge			Canada och Förenta staterna		
	Perioden januari—juni											
	1956	1957	1958	1956	1957	1958	1956	1957	1958	1956	1957	1958
Sexstatsmarknaden	44	47	44	16	14	18	10	9	8	12	13	13
Storbritannien	36	34	37	19	20	20	19	19	17	20	20	17

Anm. Tabellen bygger på uppgifter om importen i värde räknat och avser varugrupp 251 i SITC: Pulp and Waste Paper

Källa: OEEC Statistical Bulletins, Foreign Trade, Serie IV.

trast till utvecklingen för den svenska exporten, kan till väsentlig del ha berott på de möjligheter att sänka priserna som de finska exportörerna torde ha fått vid devalveringen av den finska marken med 28 procent i september 1957.

Tabell 9 visar importandelarnas storlek under första hälften av åren 1956—1958 för exporten — i värde räknat — av papper och papp (exklusive träfiberplattor) från Sverige, Finland och Canada till sexstatsmarknaden och Storbritannien.

De tre exportländerna i tabellen är de största exportörerna av papper och papp till sexstatsmarknaden och Storbritannien tillhopa. Dessa båda importområden tar tillsammans drygt hälften av Sveriges export av papper och papp. Av exporten 1958 gick sålunda 35 procent till sexstatsmarknaden och 19 procent till Storbritannien.

Av tabellen framgår att Sverige och Canada har hållit sina importandelar på sexstatsmarknaden ungefär oförändrade under de tre halvårsperioderna, medan importandelen för den finländska exporten dit visat en klart stigande trend. Vidare har importandelen för den svenska exporten till Storbritannien haft en klart fallande trend, samtidigt som Finlands och — mindre markerat — Canadas importandelar ökat där. Av det sagda framgår att det för papp- och pappersexporten — liksom för trävaruexporten — syns ha varit främst i Storbritannien som de större exportörerna har konkurrerat om importandelarna. Det ligger vidare nära till hands att associera nedgången för Sverige och uppgången för Finland och Canada också när det gäller importandelarna för papp- och pappersexporten med samma faktorer, som bör ha medverkat till motsvarande förändringar i importandelarna för trävaruexporten från dessa tre exportländer, alltså devalveringen av den finska marken i september 1957 och — med tanke på exporten från Canada — minskningar i oceantrampfrakterna från 1957 till 1958. Ett närmare studium av olika undergrupper — tidningspapper å ena sidan och övrigt papper samt papp å andra sidan — syns också ge vid handen att förändringarna

Tabell IV: 11. Andelar av importen från samtliga länder till sexstatsmarknaden, Norge, Förenta staterna, Danmark och Storbritannien för exporten av järn och stål från Sverige, Frankrike, Västtyskland och Belgien-Luxemburg

Procenttal

Till \ Från	Sverige			Frankrike			Västtyskland			Belgien-Luxemburg		
	1956	1957	1958	1956	1957	1958	1956	1957	1958	1956	1957	1958
Sexstatsmarknaden	4,2	3,7	3,5	20,6	18,6	17,6	15,7	20,9	20,2	30,9	26,4	27,4
Norge, Danmark, Förenta staterna, Storbritannien	5,8	6,5	7,4	15,3	14,6	8,5	12,4	16,9	16,1	23,4	20,1	19,2

Anm. Tabellen bygger på uppgifter om importen i värde räknat och avser varugrupp 681 i SITC: Iron and Steel. Denna varugrupp omfattar bl. a. hela gruppen handelsfärdigt järn och stål, varom talas i den i detta kapitel ingående prognosen för utrikeshandeln. I den svenska exporten 1957 utgjorde sådant handelsfärdigt järn och stål ca 80 procent av varugrupp 681.

Källa: OEEC Statistical Bulletin, Foreign Trade, Serie IV.

i importandelarna inte till större delen berott på efterfrågeförskjutningar mellan olika varuslag.

Av tabell 10 framgår importandelarnas storlek under första hälften av åren 1956—1958 för exporten av massa — i värde räknat — till sexstatsmarknaden och Storbritannien från Sverige och fyra andra större exportländer. Av den svenska massaexporten 1958 gick 41 procent till sexstatsmarknaden och 32 procent till Storbritannien.

Uppgifterna i tabellen tyder inte på någon mer påtaglig förändring i importandelen för den svenska massaexporten mellan ifrågavarande perioder. Av tabellen framgår vidare att inte heller för de övriga importländerna har någon mer markerad trendmässig förändring i importandelarna inträffat mellan de tre halvårsperioderna vare sig för exporten på sexstatsmarknaden eller på Storbritannien. En viss ökning för Finland och en viss minskning för Norge och för Canada och Förenta staterna tillhoppa mellan ifrågavarande perioder 1957 och 1958 kan dock iakttagas.

Företagna beräkningar tyder på att från första halvåret 1957 till första halvåret 1958 har exporten till ifrågavarande avsättningsländer av mekanisk massa och dissolvingmassa hävdat sig markerat sämre än exporten av annan kemisk massa än dissolvingmassa. Denna utveckling syns åtminstone delvis böra ställas samman med nedgången i importandelen för den norska massaexporten, i vilken den mekaniska massan väger mycket tyngre än för de övriga exportländerna.

I tabell 11 finns uppgifter om importandelarna under första halvåret 1956—1958 för exporten av järn och stål — i värde räknat — från Sverige, Frankrike, Västtyskland och Belgien-Luxemburg till sexstatsmarknaden och till Norge, Förenta staterna, Danmark och Storbritannien.

Bortsett från Sverige är de i tabellen medtagna enskilda exportländerna de tre största exportörerna av järn och stål till OEEC-länderna. Till importområdena i tabellen gick sammanlagt ungefär två tredjedelar av den sven-

Tabell IV: 12. Andelar av importen från samtliga länder till sexstatsmarknaden, Norge, Förenta staterna, Danmark och Storbritannien för exporten av verkstadsprodukter exklusive fartyg från Sverige och vissa andra exportområden

Procenttal

Från Till	Sverige			Förenta staterna			Storbritannien			Sexstatsmarknaden		
	Perioden januari—juni											
	1956	1957	1958	1956	1957	1958	1956	1957	1958	1956	1957	1958
Sexstatsmarknaden	3,3	3,2	2,8	20,6	20,2	20,0	14,0	13,7	13,1	50,9	52,8	52,9
Norge, Danmark, Förenta staterna, Storbritannien	7,1	7,1	7,0	11,7	11,7	8,5	17,5	17,7	19,0	39,3	42,1	43,6

Anm. Tabellen bygger på uppgifter om importen i värde räknat och avser följande nummer i SITC: 699, Manufactures of Metals, 7, Machinery and Transport Equipment utom 735, Ships and Boats.

Källa: OEEC Statistical Bulletins, Foreign Trade, Serie IV.

ska exporten av järn och stål 1958. Hälften därav gick till sexstatsmarknaden enbart.

Av tabellen framgår att importandelen för den svenska exporten på sexstatsmarknaden — kol- och stålunionens länder — haft en minskande trend från första halvåret 1956 till första halvåret 1958, under det att motsatsen gällt för exporten till de övriga fyra importländerna. Beträffande de övriga exportländerna i tabellen har importandelarna genomgående haft en vikande trend mellan dessa halvårsperioder för Frankrike och Belgien-Luxemburg medan en ökning inträffat för den västtyska exporten.

Tabell 12 visar importandelarnas storlek under första hälften av åren 1956—1958 för exporten — i värde räknat — av verkstadsprodukter, exklusive fartyg, till sexstatsmarknaden och till Norge, Förenta staterna, Danmark och Storbritannien från Sverige och från de viktigaste exportområdena.

Av den svenska exporten av dessa verkstadsprodukter 1958 gick 18 procent till sexstatsmarknaden, 11 procent till Norge, 10 procent till Förenta staterna, 7 procent till Danmark och 4 procent till Storbritannien. Uppgifterna i tabellen tyder på att importandelen för den svenska exporten till sexstatsmarknaden har minskat mellan ifrågavarande perioder. Importandelarna för den svenska exporten till de övriga i tabellen upptagna länderna har däremot genomsnittligt förblivit ungefär oförändrade.

Denna utveckling för den svenska exporten kan jämföras med vissa, i annat sammanhang gjorda beräkningar¹ rörande utvecklingen under den förra stagnationsperioden i den västeuropeiska kapitalvaruindustrin, som inträffade 1952—1953. Mellan dessa båda år sjönk andelen för den svenska exporten av verkstadsprodukter — till såväl världen som helhet som till bl. a. Nordamerika och Västeuropa tagna för sig. Minskningen i dessa andelar

¹ Se Meddelanden från Konjunkturinstitutet, hösten 1958 sid. 16 o. f.

blev därvid, relativt sett, avsevärt större för exporten till världen som helhet än för exporten till de båda sistnämnda områdena.

Beträffande importandelarna för exporten från de övriga länderna och länderområdena visar uppgifterna i tabellen att andelarna för exporten från sexstatsmarknaden haft en klart stigande trend genomgående medan en viss minskning registrerats för Förenta staterna. För exporten från Storbritannien är utvecklingen mer svårbestämd.

Värdet för den svenska exporten av de verkstadsprodukter som uppgifterna i tabell 12 avser — alltså bl. a. exklusive fartyg — ökade med ca 4 procent till 2 570 miljoner kronor från 1957 till 1958. Därvid ökade exportvärdet för färdiga bilar med 34 procent till 277 miljoner kronor medan exportvärdet för de övriga varorna i denna grupp ökade med endast drygt 1 procent. Av denna ökning i bilexporten gick en dominerande del till Förenta staterna.

Som framgår av följande tablå över exporten 1957 och 1958 av person- och lastbilar i tusental enheter från de sex största exportländerna i världen syns den svenska exporten ha hävdad sig mycket väl under denna tid.

	1957	1958	Förändring 1957— 1958 i procent
Västtyskland	584,3	733,1	+ 25
Storbritannien	549,6	599,3	+ 9
Frankrike	251,9	374,3	+ 49
Förenta staterna	373,1	301,7	- 19
Italien	119,1	169,3	+ 42
Sverige	24,4	37,1	+ 52
Totalt	1 902,4	2 214,8	+ 16

Bilexporten från dessa sex länder torde uppgå till ungefär 98 procent av den totala världsexporten av bilar. Denna export bestod till fyra femtedelar av personbilar och bussar och till en femtedel av lastbilar. Även den svenska exporten av lastbilar enbart hävdade sig bättre från 1957 till 1958 än lastbilexporten från de övriga länderna i genomsnitt. Den svenska lastbilexporten ökade nämligen med 2 procent mellan dessa båda år medan lastbilexporten från de fem övriga länderna minskade med 6 procent.

Slutligen kan här nämnas att den svenska personbilexportens importandel i Förenta staterna syns ha sjunkit från 1957 till 1958. Den totala importen av personbilar till detta land ökade nämligen med ungefär 80 procent till ca 375 000 bilar mellan dessa båda år medan importen från Sverige endast ökade med 65 procent till 19 300 bilar.

V. De privata konsumenternas ekonomi

1. De disponibla inkomsterna

a) Löner

Sedan den preliminära nationalbudgeten framlades har på en del områden ny lönestatistik framkommit, varigenom löneberäkningarna för 1958 kunnat revideras. Revideringen innebär emellertid endast oväsentliga justeringar i förhållande till den preliminära beräkningen. Beträffande industriarbetare föreligger numera socialstyrelsens lönestatistik avseende fjol-årets sista kvartal. Enligt denna låg den genomsnittliga timförtjänsten i november 1958 4,8 procent högre än vid samma tidpunkt föregående år. Eftersom de avtalsmässiga lönehöjningarna för i fjol beräknas till ca 2 1/2 procent, utgjorde löneglidningen under loppet av 1958 närmare 2 1/2 procent mot ca 3 procent under 1957 och 3 1/2 procent under 1956. Den successiva avmattningen på arbetsmarknaden har sålunda kommit till uttryck i avsaktande löneglidning. Räknat på årsgenomsnitt steg den genomsnittliga timförtjänsten för industriarbetare med 5 procent från 1957 till 1958. Samtidigt förkortades den ordinarie arbetstiden för ca 90 procent av industriarbetarna med en timme per vecka, vilket gör att för dessa stegringen i årsförtjänsterna blev mindre eller endast 3 procent.

För industritjänstemän registrerades en lönestegring på drygt 5 procent, varav ca 3 1/2 procent genom de centrala avtalen. För handelsanställda utgjorde löneökningen 4—5 procent. Lantarbetarna fick sina avtalslöner höjda med ca 3 1/2 procent, vartill kom ca 2 procent som kompensation för höjda bostadsavgifter. Löneglidningen på detta område beräknas ha varit obetydlig. Statstjänstemännens löner ökade med ca 3 procent till följd av höjda månadslöner och med drygt 1 procent till följd av tjänsteförteckningsändringar m. m. Om man tar hänsyn till den samtida arbetstidsförkortningen uppstår en ytterligare lönelöftning i relation till arbetstiden med ca 1/2 procent.

Sammanvägs lönehöjningarna för olika grupper och näringsgrenar, finner man att den genomsnittliga lönenivån har stigit med ca 4 1/2 procent från 1957 till 1958. På grund av arbetstidsförkortningen blev stegringen i årsförtjänsterna totalt sett drygt 1 procent lägre. Den totala sysselsättningen har beräknats varit i stort sett oförändrad mellan 1957 och 1958 och den sammanlagda effekten av överflyttningar mellan näringsgrenar med olika löneläge och av förändringar i övertids- och korttidsarbetets omfattning kan förmodas ha varit endast obetydlig. Ökningen av den totala lönesumman från 1957 till 1958 kan därmed beräknas till omkring 3 1/2 procent eller till samma tal som erhöles vid de preliminära beräkningarna.

Någon underbyggd bedömning av löneutvecklingen under innevarande år kunde inte presenteras i den preliminära nationalbudgeten. Eftersom avtalsförhandlingarna nu i det närmaste har slutförts, kan emellertid inkomstförändringarna bättre överblickas. Vägledande för hela avtalsrörelsen blev den i mars träffade centrala överenskommelsen mellan SAF och LO. Enligt denna uppgörelse angavs för lönehöjningar under 1959 en kostnadsram motsvarande 2 procent vid arbete på tidlön och 1 1/2 procent vid ackordsarbete. Lönejusteringarnas fördelning inom denna kostnadsram lämnades till parterna inom respektive avtalsområden. De därpå följande förbundsvisa förhandlingarna på SAF—LO-området har snabbt avslutats och i samtliga fack har den centrala uppgörelsen kommit att tillämpas. För den största löntagargruppen — industriarbetarna — kan den genomsnittliga avtalsmässiga timförtjänsthöjningen för 1959 beräknas till inemot 2 procent. Därvid har hänsyn tagits till speciella tillägg inom branscher med utpräglad låglönekaraktär såsom sågverk, tändsticksfabriker, bagerier, konservfabriker, tobaksfabriker m. m. Även för skogsbruket och för byggnadsarbetarna beräknas de nya avtalen ha resulterat i en genomsnittlig timlönestegring på ca 2 procent.

Enligt uppgörelsen förband sig SAF och LO att verka för att de för överenskommelsen vägledande riktlinjerna skulle följas även för andra grupper än de direkt berörda (avtalsförhandlingarna för sjöfolket och anställda inom hotell- och restaurangbranschen undantogs dock från detta åtagande). De avtalsmässiga lönehöjningarna kom också ehuru med vissa undantag att hålla sig omkring 2 procent även för stora grupper utanför SAF:s och LO:s gemensamma område. Bland de grupper som fått sina avtalslöner höjda med mer än 2 procent märks bl. a. handelsanställda som erhållit en genomsnittlig löneflyftning på drygt 2 1/2 procent. Eftersom någon reduktion för den samtidiga arbetstidsförkortningen inte äger rum blir lönehöjningen i relation till arbetstiden drygt 4 1/2 procent.

Industritjänstemännens löner har höjts med ca 2 procent. Statstjänstemännen fick sina löner höjda med 2 procent, vartill kommer upplyftningen av vissa tjänster till högre lönegrader. På grund av arbetstidsförkortningen blir den genomsnittliga lönestegringen per timme räknat ytterligare något större. Den genomsnittliga avtalsmässiga höjningen av lönenivån för samtliga löntagare under 1959 kan sålunda beräknas till omkring 2 procent.

Lönestegringarna genom löneglidningen är svårare att förutse. Med hänsyn till arbetsmarknadsläget bör man dock kunna räkna med att den avsakning i löneglidningstakten som ägt rum de senaste åren kommer att fortsätta även under innevarande år. Med detta antagande kan den genomsnittliga lönenivåns stegring till följd av löneglidningen beräknas till ca 1 1/2 procent. Totalt sett skulle den genomsnittliga lönenivån för samtliga löntagare därmed komma att stiga med omkring 3 1/2 procent från 1958 till 1959.

Den totala lönesumman påverkas också av sysselsättningsläget och arbetstidsförkortningen. Antalet sysselsatta personer har beräknats komma

Tabell V: 1. De privata konsumenternas inkomster och utgifter 1957—1959

Miljoner kronor i löpande priser.	1958	Förändring	
		1957—1958	1958—1959 prognos
<i>Inkomster</i>			
Löner	32 200	+ 1 100	+ 1 000
Enskilda företagens inkomster	5 400	0	0
1) Jordbrukare	2 500	— 100	
2) Övriga företagare	2 900	+ 100	
Kapitalinkomster (netto)	500	0	0
Inkomstöverföringar	3 800	+ 500	+ 200
Utbetalda försäkringsbelopp	1 700	+ 100	+ 100
Ofördelad restpost av inkomster	2 900	+ 200	+ 200
Summa	46 500	+ 1 900	+ 1 500
<i>Utgifter</i>			
Direkta skatter och avgifter	9 600	+ 450	+ 500
Försäkringspremier	1 800	0	0
Konsumtion	33 300	+ 1 900	+ 1 000
Sparande (exkl. försäkringssparande)	1 800	— 450	0
Summa	46 500	+ 1 900	+ 1 500

Källa för 1957—1958: Konjunkturinstitutets nationalräkenskaper.

att öka något 1958—1959 om man ser till årsgenomsnittet. Genom arbetstidsförkortningen reduceras emellertid årsförtjänsterna för de berörda grupperna, främst industriarbetarna, med 2 procent och den totala lönesumman med drygt 1 procent. Den totala lönesummans ökning från 1958 till 1959 kan således beräknas till ca 3 procent, ett procenttal som ligger mellan de två alternativ som kom till användning i den preliminära nationalbudgeten.

b) Övriga inkomster

Ännu föreligger endast osäkra uppgifter rörande utvecklingen av andra inkomster än löner under 1958. För jordbrukarnas inkomster beräknas en minskning med ca 3 procent ha inträtt från 1957 till 1958. Övriga företagens inkomster syns däremot ha ökat med ca 2 procent, medan kapitalinkomsterna under samma period förblev oförändrade. Något nytt material har ej framkommit som föranleder en justering av den preliminära nationalbudgetens prognos för utvecklingen från 1958 till 1959 — praktiskt taget oförändrade jordbrukar- och kapitalinkomster samt en något lägre ökning än 1957—1958 i övriga företagens inkomster.

Inkomstöverföringarna från det offentliga till hushållen ökade under 1958 med ca 500 miljoner kronor. Därav svarade folkpensionerna och barnbidragen för vardera ca 200 miljoner kronor. Från 1958 till 1959 beräknas ökningen av inkomstöverföringarna komma att uppgå till ca 200 miljoner kronor. Denna sammanhänger främst med ökade statliga kostnader för folkpensioneringen. Till hushållen utbetalda försäkringsbelopp ökade 1957—1958 med drygt 100 miljoner kronor. En något mindre ökning har förutsetts för 1959.

c) Direkta skatter och avgifter samt försäkringspremier

Hushållens inbetalningar av direkta skatter och avgifter ökade 1957—1958 med ca 450 miljoner kronor. För innevarande år har stegringen utöver 1958 års nivå beräknats till 500 miljoner kronor. Inkomstöverföringarna från det offentliga beräknas å andra sidan som nämnts endast stiga med 200 miljoner. Detta innebär att nettot av förändringarna i överföringarna under 1959, i motsats till under 1958, skulle komma att utfalla till förmån för det offentliga. Hushållens utgifter för försäkringspremier ökade med knappt 50 miljoner kronor 1957—1958 och förutses under innevarande år komma att öka ungefär lika mycket.

I betydelsen summa inkomster minus direkta skatter, avgifter och försäkringspremier ökade hushållens för konsumtion disponibla inkomster 1957—1958 med 1,5 miljard kronor eller nära 4 1/2 procent. Ökningen från 1958 till 1959 kan beräknas till 1 miljard kronor eller ca 3 procent. (Tabell 1.)

2. Konsumentpriserna

Under inflytande av den internationella konjunkturavmattningen utvecklades *under fjolåret* de svenska konsumentpriserna jämförelsevis lugnt. Uppgången i konsumentprisindex under årets lopp var 2,8 procent och ägde huvudsakligen rum under första kvartalet. Den härrörde i första hand från kostnadssidan som ett resultat av administrativa åtgärder och med löneutvecklingen sammanhängande tjänsteprisstegringar. Av indexhöjningen kan nämligen 1,3 procent återföras på höjda indirekta skatter och 0,9 procent på dyrare tjänster. Beräknat på årsmedeltalen blev emellertid prisstegringen 1957—1958 nära 4 1/2 procent d. v. s. av samma storleksordning som 1955—1956 och 1956—1957, beroende på den relativt kraftiga prisstegringen augusti 1957—april 1958.

Utvecklingen av konsumentprisindex under 1957 och 1958 kontrasterar mot den som registrerats för parti- och importpriserna. Speciellt gäller detta om man begränsar sig till att se på totalindexserierna. Medan konsumentprisindex under perioden stigit med 7 procent har parti- och importprisindexerna sjunkit med 2 respektive 16 procent. Den grundläggande orsaken till skiljaktigheter i utvecklingen mellan berörda prisindex är att råvaror, halvfabrikat och konsumtionsvaror av stapelvarukaraktär, vilka utgör dominerande komponenter i framför allt importprisindex, har fallit i pris medan däremot höjningar inträffat i fråga om indirekta skatter, tjänster samt mera individualiserade konsumtionsvaror som väger tungt i konsumentprisindex. Om den sistnämnda indexens vikter tillämpas även på importprisindex erhålls en sins emellan mycket god överensstämmelse med avseende på de konsumtionsvaror som ingår i båda indexserierna.

Utsikterna till att den stabilitet som präglat prisutvecklingen under större delen av fjolåret kommer att bestå även *under 1959* kan bedömas som relativt gynnsamma. Om den prisnivå som uppnåddes i mars förblir oförändrad un-

der resten av året skulle den genomsnittliga prishöjningen mellan 1958 och 1959 komma att begränsas till 1/2 procent. Eventuella rubbningar av denna stabilitet kan snarare väntas uppkomma ur den inhemska prisbildningen än via de internationella prisrörelserna. Kurvan över råvaruprisutvecklingen pekar visserligen uppåt för närvarande. Någon påtaglig inverkan därav på de svenska konsumentpriserna är dock inte trolig. Råvaruprisuppgången är mycket modest och i viss mån spekulativt betonad, så att den snart kan komma att bromsas upp. Dessutom har priserna inom berörda varuområden till stor del redan fastställts för 1959. Även en relativt kraftig råvaruprisuppgång skulle således knappast på allvar slå igenom förrän 1960. Det ansträngda konkurrensläget inom flera av dessa varuområden torde också i och för sig stimulera till att producenterna försöker bära eventuella kostnadsstegringar själva.

Världsmarknadspriserna för livsmedel har på sistone varit på nedgående och väntas sjunka ytterligare fram till hösten. Genom det löpande prisavtalets konstruktion påverkas de svenska livsmedelspriserna i samma riktning. Någon utlösning av de i avtalet ingående spärreglerna kan nämligen inte väntas inträffa före avtalsperiodens utgång den 31 augusti 1959. Även i det nya preliminära prisavtalet för jordbruksprodukter, vilket avses gälla under de därpå följande sex åren, stipuleras viss anknytning till världsmarknadspriserna. De nu gällande spärreglerna — fem-, sex- och tjugofemprocentsreglerna — slopas och ersätts med två nya: en treprocentsregel och en regel om automatisk anknytning av jordbrukarinkomsterna till industriarbetarlönerna i de två lägsta dyrortsgrupperna. Enligt den senare skall årslönens förändringar (inkl. löneglidning) medföra den förändring av importavgifterna som erfordras för att möjliggöra en motsvarande procentuell ökning i basjordbrukarnas årsinkomst (storleksgruppen 10—20 hektar).

Enligt treprocentsregeln avses vid upp- eller nedgång i världsmarknadspriserna en korrigerig av importavgifterna och därmed de inhemska priserna komma att ske förhållandevis snabbt, så att sistnämnda priser återföres mot den gällande mittprisnivån. Till grund för denna spärregel ligger två nya indexar, nämligen världsmarknads- och kostnadsindex (VM- och K-index). VM-index omfattar de ur det svenska jordbrukets synpunkt viktigaste av de varor som går i internationell handel. K-index omfattar såväl kostnader för drift och underhåll som normala avskrivningar av byggnader och maskiner samt räntekostnader för lånat kapital. De i detta index medtagna posterna har beräknats motsvara ungefär hälften av totalkostnaderna för bas- och normjordbruk. I kostnadsindex ingår däremot inte ränta å eget kapital och inte heller arbetskostnader. Då skillnaden mellan K-index och VM-index i tre månader i följd överstigit 3 procent skall importavgifterna och prisgränserna för konsumtionsmjölk justeras så, att medeltalet av nominella producentprisindex för de tre månaderna beräknas komma att ändras med hälften av nyssnämnda skillnad, d. v. s. med minst 1 1/2 procent.

Justeringar av införselavgifterna till följd av ändringar i K-index eller ändringar i industriarbetarnas löner medför — i motsats till justeringar för

ändringar i VM-index — att den nominella producentprisnivån kommer att överstiga eller understiga gällande genomsnittliga mittprisnivå. Överstiger ändringar av importavgifterna till följd av ändringar i K-index eller industriarbetarlönen genomsnittligt 3 procent skall mittpriserna höjas eller sänkas med samma belopp som det, med vilket importavgiften höjts eller sänkts på grund av nämnda förändringar.

Ingen av prisavtalets två nya spärregler torde hinna få någon inverkan på 1959 års prisnivå. Livsmedelspriserna väntas emellertid komma att höjas något från 1 september 1959 till följd av de höjningar av importavgifterna som skall vidtas vid det nya prisavtalets ikraftträdande. Effekten därav på årets prisnivå kommer sannolikt att neutraliseras av prisfall under våren och sommaren under förutsättning att den förväntade kraftiga nedgången i världsmarknadspriserna verkligen inträffar. Med hänsyn härtill bör man kunna räkna med genomsnittligt i det närmaste oförändrade livsmedelspriser under 1959.

Beträffande riskerna för stabilitetsstörningar via den inhemska prisbildningen knyter sig det största intresset till tjänsteområdet. Här uppstår frågan i vad mån årets lönestegring kommer att slå igenom i form av en ökning av priserna. Sambandet mellan lönestegring och dylika prisstegringar är emellertid långt ifrån fullständigt. Erfarenheter från tidigare år antyder att man bör kunna räkna med att ifrågavarande tjänster kommer att stiga med ungefär halverad lönestegringstakt, d. v. s. med 1 1/2 procent under 1959, motsvarande 0,2 procent på totalindex.

Sannolikheten för autonoma prisstegringar under innevarande år kan betraktas som mycket obetydlig. De stegringar som är eller kan bli aktuella är främst av administrativ natur. Häribland märks en till den 1 juli beslutad hyreshöjning samt en planerad höjning av vissa SJ-taxor. Den sammanlagda effekten av dessa åtgärder på prisnivån torde understiga 0,1 procent.

I frånvaro av skärpningar i den indirekta beskattningen kan den sammanlagda ökningen i konsumentpriserna från 1958 till 1959 beräknas bli ca 1 procent. Någon allmän omsättningsskatt syns inte komma att införas i år.

3. Konsumtion och sparande

Enligt den nyligen slutförda nationalräkenskapen ökade hushållen från 1957 till 1958 sin konsumtion av varor och tjänster med 1,9 miljard kronor eller 6 procent i löpande priser och med 2 1/2 procent i fasta priser. Den reala ökningen översteg därmed med ca 1/2 procent den som inträffade 1956—1957. Eftersom priserna som nämnts steg med 4 1/2 procent förslog inte tillskottet i disponibel inkomst till utgiftsökningens täckande. Denna blev möjlig endast genom att hushållen minskade sitt sparande från 1957 till 1958 med ca 450 miljoner kronor, varigenom sparkvoten sjönk med inemot 2 procentenheter. Utvecklingen av den privata konsumtionen under

de senaste åren, totalt och för huvudgrupperna, framgår av kap II tabell 4 och sid. 5—7.

Utvecklingen från 1958 till 1959 har beräknats ge ett tillskott med ca 1 miljard kronor i hushållens disponibla inkomster. Härav beräknas ca en tredjedel bli absorberade av höjda konsumentpriser. Hushållen kan således 1958—1959 öka sin reala konsumtion med inemot 700 miljoner kronor eller omkring 2 procent under förutsättning att det sparade beloppet bibehålles oförändrat och att prisstegringen inte blir större än som kalkylerats. Möjligheten av en lägre volymökning i samband med en uppgång i hushållssparandet ter sig föga sannolik ehuru den inte helt kan uteslutas. Å andra sidan kan utrymmet för större konsumtionsökning genom ytterligare nedpressning av sparkvoten antas vara snävt begränsat, med hänsyn till att sparandet 1958 sjönk till en osedvanligt låg nivå. Prognosen om en tvåprocentig ökning av konsumtionsvolymen stämmer också överens med den analys av efterfrågetendenserna på olika varuområden, som redovisades i den preliminära nationalbudgeten. Det material som sedan dess tillkommit har inte givit någon anledning till ändring av analysens konklusioner.

VI. Den offentliga verksamheten

1. Staten

Den statsfinansiella utvecklingen

De sammanställningar av statsfinanserna som redovisas i det följande grundas helt på statsbokföringen för 1957 och 1958 och 1957/58 samt riksstaten för 1958/59 och budgetförslaget för 1959/60, i de båda senare fallen med därefter vidtagna kompletteringar.

Utvecklingen av statens *inkomster* redovisas i tabell 1. Den behållna inkomsten av direkta skatter väntas minska med ca 200 miljoner kronor mellan budgetåren 1958/59 och 1959/60. Härvid har räknats med att den extra bolagsskatten slopas fr. o. m. 1960. Uppbördssystemets konstruktion medför att statens inkomster av direkta skatter varierar mycket starkt mellan vår- och hösthalvåren. Under vårhalvåren inbetalas kvarstående skatt och fyllnadsskatt medan överskjutande skatt utbetalas från statskassan under hösthalvåren. Under första halvåret 1959 beräknas summan av kvarstående skatt och fyllnadsskatt uppgå till drygt 1 200 miljoner kronor eller ca 300 miljoner kronor mindre än våren 1958 medan utbetalningarna av överskjutande skatt hösten 1959 kan beräknas till ungefär samma belopp som hösten 1958. Statens totala inkomster av direkta skatter första halvåret 1959 kan beräknas bli ca 100 miljoner kronor lägre än våren 1958.

Statens inkomster av indirekta skatter beräknas komma att stiga med 490 miljoner kronor eller 10 procent från 1957/58 till 1958/59. Stegningen är betingad, förutom av en automatisk ökning, också av att höjningen av de indirekta skatterna på våren 1958 får full effekt först under budgetåret 1958/59. För budgetåret 1959/60 tyder de förnyade uppskattningarna på en ökning med ca 225 miljoner kronor. De totala statsinkomsterna kan beräknas öka med knappt 75 miljoner kronor eller drygt en halv procent mellan 1958/59 och 1959/60.

Statens *löpande utgifter* har sammanställts i tabell 2. De löpande utgifterna består till ungefär två tredjedelar av överföringsutgifter och till ca en tredjedel av konsumtionsutgifter, d. v. s. löner, hyror och andra omkostnader för annat än investeringar. Överföringsutgifterna var under andra halvåret 1958 ca 225 miljoner kronor större än under första halvåret, främst till följd av höjningen av de individuella folkpensionsbeloppen samt ökade räntekostnader. På grundval av utfallsberäkningarna för hela budgetåret 1958/59 kan överföringsutgifterna under första halvåret 1959 uppskattas komma att bli något lägre än under hösten 1958. För hösthalvåret 1959 kan förutses en ny, huvudsakligen automatisk ökning av de direkta inkomstöverföringarna till hushållen, medan subventionerna beräknas sjunka. Överföringarna till kommunerna kan emellertid beräknas öka och sammanlagt

Tabell VI: 1. Statens inkomster 1957—1959/60

Miljoner kronor

	1957		1958		1957/58 Utfall	1958/59 Prognos	1959/60 Prognos
	I	II	I	II			
Direkta skatter	3 525	1 940	4 270	2 231	6 210	6 397	6 195
Indirekta skatter.....	2 308	2 211	2 648	2 445	4 859	5 345	5 569
Inkomst av kapital och rörelse	418	182	540	201	722	663	681
1. Räntor och utdelningar ..	304	126	323	101	449	370	404
2. Vinst från affärsverk	114	56	217	100	273	293	277
Övriga inkomster	118	98	130	98	228	231	264
Summa	6 369	4 431	7 588	4 975	12 019	12 636	12 709

Källa: Riksräkenskapsverket.

kan statens överföringsutgifter komma att stiga med drygt 200 miljoner kronor mellan första och andra halvåret 1959. Ökningen mellan 1957/58 och 1958/59 uppskattas till 875 miljoner kronor och för 1959/60 beräknas en ytterligare ökning med ca 300 miljoner kronor.

Den statliga konsumtionen beräknas ha stigit från 1957 till 1958 med 6 procent i löpande priser och 2 procent i volym. Från 1958 till 1959 beräknas i den preliminära nationalbudgeten den statliga konsumtionens volym stiga med ca 100 miljoner kronor. Någon anledning att revidera denna uppskattning syns inte föreligga.

En sammanfattning av den statsfinansiella utvecklingen under 1957 och 1958 samt 1957/58—1959/60 har gjorts i tabell 3. I uppgifterna om statens investeringar ingår dels investeringsutgifterna på driftbudgeten, främst under försvars- och kommunikationsdepartementets huvudtitlar, dels avskrivningsmedel för realinvestering och dels slutligen investeringsbemyndiganden

Tabell VI: 2. Statens löpande utgifter 1957—1959/60

Miljoner kronor

	1957		1958		1957/58 Utfall	1958/59 Prognos	1959/60 Prognos
	I	II	I	II			
<i>Inkomstöverföringar</i>	<i>2 642</i>	<i>2 849</i>	<i>3 346</i>	<i>3 570</i>	<i>6 195</i>	<i>7 070</i>	<i>7 374</i>
1. Räntor	236	325	248	340	573	615	685
2. Subventioner	308	337	441	448	778	948	862
3. Direkta inkomstöverföringar till hushåll och organisationer	1 402	1 456	1 599	1 736	3 055	3 357	3 461
4. Inkomstöverföringar till kommuner	696	731	1 058	1 046	1 789	2 150	2 366
<i>Konsumtion</i>	<i>1 490</i>	<i>1 363</i>	<i>1 602</i>	<i>1 417</i>	<i>2 965</i>	<i>3 250</i>	<i>3 488</i>
1. Löner och pensioner	970	999	1 060	1 062	2 059	..	..
2. Övrigt	520	364	542	355	906	..	..
Summa	4 132	4 212	4 948	4 987	9 160	10 320	10 862

Källa: Riksräkenskapsverket.

Tabell VI: 3. Statens ekonomiska verksamhet 1957—1959/60

Miljoner kronor

	1957		1958		1957/58 Utfall	1958/59 Prognos	1959/60 Prognos
	I	II	I	II			
A. Inkomstöverföringar till staten.....	6 369	4 431	7 588	4 975	12 019	12 636	12 709
B. Inkomstöverföringar från staten.....	2 642	2 849	3 346	3 570	6 195	7 070	7 374
C. Disponibel inkomst (A—B).....	3 727	1 582	4 242	1 405	5 824	5 566	5 335
D. Konsumtion.....	1 490	1 363	1 602	1 417	2 965	3 250	3 488
E. Bruttoinvesteringar.....	1 421	1 351	1 348	1 256	2 699	3 157	3 509
F. Finansiellt sparande (C—D—E).....	816	— 1 132	1 292	— 1 268	160	— 841	— 1 662
G. Utlåning.....	507	533	731	479	1 264	1 031	1 192
H. Checkräkning i riksbanken, steriliseringar, folkpensioneringsfonden.....	419	90	194	— 457	284	— 450	..
I. Diverse transaktioner.....	— 258	522	— 366	199	156	}	..
Förskott.....	— 202	243	— 233	260	10		
Andra.....	— 56	279	— 133	— 61	146		
J. Upplåning (G + H + I — F).....	— 148	2 277	— 733	1 489	1 544	1 422	2 854
K. Upplåning exkl. H.....	— 567	2 187	— 927	1 946	1 260	1 872	2 854

för realinvestering på kapitalbudgeten. Den del av investeringarna i statens kapitalfonder som finansierats på annat sätt ingår således inte. De statliga investeringarna behandlas närmare i kapitel VII.

Skillnaden mellan statens inkomster och dess överföringsutgifter representerar den för konsumtion och investering *disponibla inkomsten* (rad C i tabell 3). Statens disponibla inkomst minskar från 1957/58 till 1958/59 och kan beräknas sjunka ytterligare från 1958/59 till 1959/60. Den disponibla inkomsten varierar mycket starkt mellan vår- och hösthalvåren, vilket främst är ett resultat av variationerna i inkomsterna. Verkan härav på de disponibla inkomsterna har under 1957 och 1958 ytterligare förstärkts genom att överföringsutgifterna stigit från vår- till hösthalvåren. Konsumtionsutgifterna och den del av investeringsutgifterna som finansieras över budgeten har emellertid varierat i motsatt riktning och i någon mån dämpat variationsbredden mellan finansieringsöverskotten under vårhalvåren och finansieringsunderskotten under hösthalvåren. Finansierings-saldot — det finansiella sparandet — motsvaras av nettoförändringar i statens *finansiella* tillgångar och skulder. Det finansiella sparandet¹ steg från 1957 med 340 miljoner kronor till plus ca 20 miljoner kronor för hela 1958 mot att ha varit positivt under första halvåret med drygt 1 290 miljoner kronor och negativt under andra halvåret med 1 270 miljoner kronor. Under budgetåren 1958/59 och 1959/60 kan förutses betydande förskjutningar i negativ riktning. För vårhalvåret 1959 kan det finansiella sparandet uppskattas till ett positivt belopp av storleksordningen 400—450 miljoner kro-

¹ Det här beräknade finansiella sparandet avviker från det som beräknats från nationalräkenskaper. Skillnaden sammanhänger bl. a. med att vissa statliga utgifter hänförs till olika perioder.

nor eller i runt tal 850 miljoner kronor mindre än under vårhalvåret 1958 och för hösthalvåret till ett avsevärt större negativt belopp än hösten 1958.

Statsskuldens förändring (rad J i tabell 3) beror, förutom av det finansiella sparandets storlek, också av omfattningen av statens utlåning, förändringar av kassa (varmed här avses statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar i riksbanken), förändringar av tillgodohavanden på bundna räkningar i riksbanken samt av transaktioner vid sidan av riksstaten. Statens *utlåning* domineras av utlåningen för bostadsändamål som under senare år uppgått till 800 à 900 miljoner kronor. Till utlåning har i tabell 3 också förts statens aktieteckningar i LKAB samt rörliga krediter till vissa myndigheter. Under hösten 1958 skedde en återbetalning av rörliga krediter med netto 270 miljoner kronor. De rörliga krediterna växlar starkt mellan halvåren och kan förutses komma att öka under våren 1959. För hela budgetåret 1958/59 har räknats med en minskning på 170 miljoner kronor. Förändringarna av *medel på bundna räkningar* (»steriliseringsmedel») i riksbanken har under de sistförflutna åren uppgått till betydande belopp och utgör en viktig förklaringsfaktor till förändringarna i statsskuden (rad J i tabell 3) sådan den redovisas av riksgäldskontoret. På rad K i tabell 3 redovisas statsskuldens utveckling efter avdrag för dessa avsättningar och återföringar (häri har också inkluderats förändringarna på statsverkets och riksgäldskontorets checkräkningar). Detta belopp motsvarar det statliga utgiftsöverskottet eller inkomstöverskottet. Transaktionerna med steriliseringsmedlen är fr. o. m. 1959 avslutade så när som på 90 miljoner kronor som kvarstår i riksbanken för framtida investeringar i LKAB och som skall återföras till bolaget först senare. På rad I i tabell 3 har slutligen sammanförts vissa *transaktioner vid sidan av riksstaten*. Till stor del utgörs dessa av förskott som inte överlagts på riksstatsanslag under hösthalvåret utan först i samband med budgetredovisningen påförts riksstatsanslagen.

Det totala utgiftsöverskottet uppgick under andra halvåret 1958 till 1 946 miljoner kronor. Samtidigt skedde en minskning av steriliseringsmedel och checkräkningstillgodohavanden med 457 miljoner kronor, varför statsskuldens ökning begränsades till 1 489 miljoner kronor. För hela budgetåret 1958/59 uppskattas utgiftsöverskottet till 1 872 miljoner kronor, vilket för vårhalvåret 1959 skulle innebära ett överskott av storleksordningen ett hundratal miljoner kronor. För budgetåret 1959/60 förutses ett totalunderskott (exklusive tillkommande utgifter) på ca 2 850 miljoner kronor. Med ledning härav kan underskottet för 1959 uppskattas till ca 2 700 miljoner kronor.

Kreditmarknadsaspekter

Som närmare belystes i den preliminära nationalbudgeten utgör variationerna i det statliga utgiftsöverskottet den viktigaste faktorn bakom förändringar i affärsbankernas likvida tillgångar och därmed i hela banksystemets kreditkapacitet. Även de säsongmässiga fluktuationerna i statens upplåning motsvaras av en säsongmässig variation i affärsbankernas utlåning till staten och i deras inlåning, medan inlåningen i övriga kreditinstitut visar en

Tabell VI: 4. Vissa kreditinstituts ut- och inlåning 1957—1958

Miljoner kronor

	1957			1958		
	I	II	Hela året	I	II	Hela året
<i>Statens utgiftsöverskott gentemot marknaden</i>	— 567	2 187	1 620	— 927	1 946	1 019
<i>Kreditinstitutens utlåning</i>						
<i>Utlåning till staten</i>						
Affärsbanker	— 223	1 038	815	— 312	868	556
Sparbanker och posten	..	..	139	..	..	182
<i>Övrig utlåning</i>						
Affärsbanker ¹	499	— 311	188	743	123	866
Sparbanker och posten	..	..	948	..	..	959
<i>Kreditinstitutens inlåning</i>						
Affärsbanker	— 87	1 260	1 173	74	1 649	1 723
Sparbanker	240	222	462	235	247	482
Postsparbanken	94	47	141	70	77	147
Postgiro	— 132	220	88	— 104	98	— 6

¹ Utlåning till allmänheten (disponerat belopp).

Anm. Inlåningen i affärsbankerna inkluderar gottgjorda räntor.

jämnare utveckling. Variabiliteten i affärsbankernas utlåning till staten sammanhänger förutom med den totala statsupplåningens variationer också med delvis säsongmässigt betingade motsatta variationer i affärsbankernas utlåning till allmänheten. Som framgår av tabell 4 överstiger de förra dock avsevärt de senare. Affärsbankernas innehav av statspapper har under hösthalvåret 1957 och 1958 ökat med 1 040 respektive 870 miljoner kronor mot att ha minskat under vårhalvåret med 200—300 miljoner kronor. Utlåningen till allmänheten ökade med 500 miljoner kronor under vårhalvåret 1957 och minskade under hösten med över 300 miljoner kronor. Variationsbredden minskades dock under 1958, då en stor utlåningsökning under vårhalvåret följdes av en fortsatt ökning under hösten. Affärsbankernas inlåning har under hösthalvåret 1957 och 1958 ökat med 1 260 respektive 1 650 miljoner kronor efter att ha minskat något under vårhalvåret 1957 och ökat något under våren 1958.

Utvecklingen på kreditmarknaden under 1959 kommer liksom under de senaste åren att domineras av ett stort statligt upplåningsbehov. Då inkomstöverskottet under vårhalvåret blir avsevärt mindre än våren 1958 torde ansvällningen av kreditinstitutens och framför allt affärsbankernas inlåningsräkningar komma att fortsätta under våren i snabbare takt än våren 1958 och ytterligare förstärkas under hösten 1959. Utvecklingen av affärsbankernas likviditet och inlåningsräkningar kommer vid givet statligt upplåningsbehov att bl. a. bero av möjligheterna att placera denna upplåning på marknaden utanför affärsbankerna och riksbanken. Utvecklingen under tidigare år ger en viss ledning för en bedömning av dessa möjligheter, som med hän-

syn till osäkerheten i en rad faktorer dock med nödvändighet får karaktären av räkneexempel.

Det statliga upplåningsbehovet 1959 kan med ledning av tabell 3 uppskattas till i mycket runt tal 2 700 miljoner kronor. Härav kan uppskattningsvis 400 miljoner kronor absorberas av kapitalmarknadsinstitutens (försäkringsbolag, sparbanker, posten, jordbrukskassor) trendmässigt stigande placeringsbehov, som endast obetydligt påverkas av det statliga utgiftsöverskottets storlek. I riksbanksbalansen motsvaras statens nettoskuld till riksbanken plus riksbankens valutareserv i stort sett av den utelöpande sedelmängden och girofordringar på riksbanken. En ökning av den utelöpande sedelmängden, som inte motverkas av en minskning av statliga myndigheters eller affärsbankernas relativt stabila checktillgodohavanden i riksbanken, balanseras därför huvudsakligen av en ökning av riksbankens valutareserv och/eller en ökning av riksbankens statspappersinnehav. Den utelöpande sedelmängden har under senare år stigit med 200—250 miljoner kronor årligen och för 1959 förutsätts en fortsatt ökning av samma storleksordning. Riksbankens valutareserv kan under 1959 komma att minska med säg 200 miljoner kronor. Under förutsättning att inga större förändringar inträffar i riksbankens övriga tillgångar och skulder skulle riksbankens innehav av statspapper under 1959 kunna öka med i runt tal 400 miljoner kronor. Behovet att placera statspapper i affärsbankerna skulle under dessa betingelser komma att bli ca 1 900 miljoner kronor eller 3 1/2 gånger större än 1958 och mer än dubbelt så stort som 1957. En dylik ökning av affärsbankernas utlåning till staten måste kraftigt öka innehavet av statspapper i relation både till den övriga utlåningen och till den totala inlåningen. Den senare relationen har varit stigande under senare år och uppgick vid slutet av 1958 till 26,7 procent mot 26,0 och 22,1 procent vid slutet av 1957 och 1956.

Vissa uppgifter till belysning av affärsbanksinlåningens fördelning på poststorlekar¹ samt insättarekategorier har sammanställts i tabell 5. Uppgifterna avser maj månads slut respektive år, d. v. s. en tidpunkt då inlåningsräkningarnas belopp regelmässigt är låga på grund av inbetalningarna av kvarskatt och fyllnadsskatt under vårmånaderna. Affärsbankernas totala inlåning ökade under femårsperioden juni 1953—maj 1958 med drygt en tredjedel och var störst i fråga om poster med mindre än 100 000 kronors behållning. I fråga om poster på mer än 100 000 kronor var ökningen av det sammanlagda beloppet ungefär 25 procent, samtidigt som antalet poster steg snabbare och den genomsnittliga behållningen sålunda minskade. Inlåningsökningen under juni 1957—maj 1958 översteg avsevärt årsgenomsnittet för hela femårsperioden.

Uppgifter om affärsbanksinlåningens fördelning på insättarkategorier finns tillgängliga endast för poster över 100 000 kronor, vilka svarat för drygt 40 procent av den totala inlåningsökningen under juni 1953—maj 1958

¹ Med »post» avses en insättares sammanlagda tillgodohavanden på olika räkningar vid ett bankkontor.

Tabell VI: 5. Affärsbankernas inlåning 1953—1958

	Antal poster vid slutet av maj		Belopp vid slutet av maj 1953 (mkr)	Förändring (procent)		Belopp vid slutet av maj 1958 (mkr)
	1953	1958		juni 1953—maj 1958	juni 1957—maj 1958	
Total inlåning från allmänheten.....	..	..	10 535	+ 34	+ 10	14 143
Poster under 100 000 kronor	..	..	4 762	+ 44	+ 13	6 856
Poster på 100 000 kronor och däröver ..	5 978	7 712	5 823	+ 25	+ 8	7 287
Industri	1 377	1 546	2 479	+ 7	+ 17	2 658
Handel och servicenärningar.....	1 207	1 377	607	+ 9	+ 13	662
Samfärdsel.....	279	247	374	— 19	— 10	303
Försäkrings- och finansväsen	577	588	635	+ 25	— 7	796
Allmänna verk och inrättningar.....	1 092	1 461	1 171	+ 72	+ 3	2 016
statliga	150	211	354	+ 45	— 2	512
kommunala	942	1 250	817	+ 84	+ 5	1 504
Jordbruk	62	121	12	+ 117	+ 13	26
Arbetsmarknads- och branschsamman- slutningar	337	435	230	+ 33	+ 3	305
Övrigt.....	1 047	1 937	315	+ 65	+ 27	521

Källa: Bank- och fondinspektionen.

och vilkas sammanlagda belopp utgjorde drygt hälften av den totala inlåningen i slutet av maj 1958. Under femårsperioden som helhet ökade offentliga myndigheters affärsbankstillgodohavanden mycket starkt men en stagnation inträffade under det sista året av perioden. Industrins inlåning i affärsbankerna minskade mellan 1953 och 1957 men ökade med 17 procent från 1957 till 1958. Industrins tillgodohavanden i affärsbankerna (i poster på 100 000 kronor och däröver) steg från maj 1957 till maj 1958 i avsevärt snabbare takt än affärsbankernas utlåning till industrin. Inlåningen i procent av utlåningen som i maj 1953 var 111 och i maj 1957 hade fallit till 102, var i maj 1958 114. Handelns och servicenärningarnas bankinlåning har utvecklats på ungefär samma sätt som industrins, men inlåning och upplåning har mellan 1957 och 1958 utvecklats parallellt. Inlåningens relation till upplåningen var både 1957 och 1958 ca 25 procent.

Sparbankernas inlåning (insättarnas behållning) har från slutet av juni 1953 till slutet av juni 1958 ökat med 3 750 miljoner kronor (42 procent) eller något mer än affärsbankernas inlåning från allmänheten, som från maj 1953 till maj 1958 ökade med 3 560 miljoner kronor (34 procent). Insättarnas tillgodohavanden i postsparbanken har under samma tid ökat med 1 070 miljoner kronor eller med drygt 39 procent. Från slutet av juni 1957 till slutet av juni 1958 har däremot såväl sparbankernas som postsparbankens inlåning ökat något långsammare än affärsbankernas.

2. Kommunerna

Den kommunala konsumtionen beräknades i den preliminära nationalbudgeten ha ökat från 1957 till 1958 med 8 procent i löpande priser och med 4 procent i volym. Reviderade beräkningar visar att den kommunala konsumtionens volymökning mellan 1957 och 1958 blev 5 procent. Den kommunala konsumtionens volymmässiga ökning från 1958 till 1959 beräknades i den preliminära nationalbudgeten till 4 procent. Något nytt material som kunnat föranleda en revision av denna prognos har inte framkommit, och prognosen för den kommunala konsumtionen får därför kvarstå oförändrad.

De kommunala investeringarnas utveckling behandlas i kapitel VII.

VII. Investeringarna

Trots den under de senaste åren successivt fortskridande konjunkturavmattningen har det, såsom framgått av kapitel II, inte inträffat någon dämpning av den totala investeringsaktiviteten. Volymmässigt har de totala bruttoinvesteringarna under perioden 1954—1958 stigit med i genomsnitt 3,5 procent per år, och ökningen har varit mera markant i slutet än i början av perioden. Även om utvecklingen av de privata investeringarna varit ojämna kan man inte heller vad dessa beträffar konstatera någon dämpning. Det hindrar inte att det under denna period otvivelaktigt har skett en avmattning i den privata investeringsviljan. Till en början var denna till stor del framkallad av den ekonomiska politiken, senare har den kompensrats genom en successiv liberalisering av politiken kompletterad med vissa direkt investeringsstimulerande åtgärder.

Mest påtagligt kan detta utvecklingsmönster konstateras vad gäller byggnads- och anläggningsverksamheten, som för övrigt under de senaste åren stigit snabbare än investeringarna i maskiner och apparater. Efter en drastisk åtstramning av byggnadsregleringen från hösten 1954 fram till hösten 1955 har tillståndsgivningen därefter successivt ökat. Samtidigt har regeringen liberaliserats: byggnadstillstånd i tidigare mening krävs inte längre utan endast igångsättningstillstånd, vilka meddelas av de lokala arbetsmarknadsmyndigheterna. Från och med den 1 april 1959 har försöksvis även kravet på igångsättningstillstånd slopats för vissa städer. Den starka ökningen fr. o. m. 1957 av för industri och handel beviljade byggnads- och igångsättningstillstånd mognade ut i en betydande ökning av dessa i investeringar under 1958. Då strömmen av inkomna nya ansökningar för dessa ändamål under 1958 varit av mindre omfattning än de samtidigt beviljade tillstånden, har den tidigare uppdämda kön successivt avverkats. Samtidigt har även bostadsbyggandet och den offentliga byggnads- och anläggningsverksamheten stigit. Inslaget av beredskapsarbeten har emellertid under de två senaste åren blivit alltmera påtagligt. Utvecklingen av arbetsmarknadsläget och sammankrympningen av den tidigare kön av projekt i väntan på byggnads- och igångsättningstillstånd gjorde det nödvändigt med en direkt stimulans av den privata investeringsviljan under 1958. Denna har främst åstadkommit genom att arbetsmarknadsstyrelsen sedan i maj 1958 huvudsakligen efter individuell prövning av de planerade projekten medgivit utnyttjande av företagens investeringsfonder. Konsekvensen härav för investeringsutvecklingen under 1959 skall närmare beröras speciellt i samband med diskussionen av industrins investeringar.

1. Utgångspunkten för investeringsprognosen för 1959

I den preliminära nationalbudgeten underströks starkt den betydande osäkerhet som måste vidlåda en investeringsprognos utförd i ett läge med så oklara perspektiv för konjunkturutvecklingen som det då föreliggande. Detta gör det nödvändigt med en grundlig omprövning av prognosen. Även om konjunkturperspektiven fortfarande är långt ifrån klara föreligger dock på betydelsefulla punkter nytt statistiskt material som möjliggör en sådan revidering. Sålunda har konjunkturinstitutet framlagt nya beräkningar av bruttoinvesteringarna under 1958; en redogörelse för dessa har lämnats i kapitel II. Vidare har kommerskollegium under mars månad företagit en ny undersökning av investeringsplanerna inom industrin. Likaledes har genom Sveriges varvsindustriförenings försorg genomförts en ny undersökning av den väntade omfattningen under 1959 av fartygsleveranser till svenska redare. Nya uppskattningar av den sannolika utvecklingen av investeringarna inom statens affärsdrivande verk föreligger också. Vidare kan innebörden av planerna för den statliga bostadslånegivningen för innevarande och närmast följande budgetår nu överblickas något klarare.

Det i den preliminära nationalbudgeten redovisade »räkneexemplet» för 1959 års tillståndsberoende byggnads- och anläggningsverksamhet (exkl. bostäder) har reviderats. Detta har skett med stöd av nu föreliggande statistik över igångsättningen av här berörda projekt under sista kvartalet 1958 samt fram till mitten av februari 1959. Härvid har också resultaten av den av arbetsmarknadsstyrelsen i mitten av februari utförda byggnadsinventeringen utnyttjats. Enligt den reviderade kalkylen skulle här berörda investeringar komma att öka med ca 12 procent från 1958 till 1959. Detta innebär en betydande uppjustering i förhållande till den preliminära kalkylen. Uppjusteringen sammanhänger bl. a. med att såväl beviljandet av igångsättningstillstånd som den faktiska igångsättningen under sista kvartalet 1958 blev väsentligt större än man tidigare ansåg sig ha anledning att räkna med. Det har också nu syns rimligt att uppjustera antagandet om igångsättningen under innevarande år. Denna har förutsatts bli av en omfattning som motsvarar genomsnittet av 1957 och 1958 års siffror, vilket dock innebär att den skulle bli i runt tal 15 procent lägre än under 1958. Liksom i den preliminära kalkylen har byggnadstiderna antagits förbli oförändrade under 1959.

Denna kalkyl rörande den tillståndsberoende byggnads- och anläggningsverksamheten är av betydelse speciellt för bedömning av handelns och kommunernas samt i viss mån även industrins byggnads- och anläggningsinvesteringar under 1959. Det bör dock understrykas att den med nödvändighet är behäftad med betydande felmarginaler beroende såväl på svårigheterna att tolka den statistik på vilken den bygger som på det faktum att resultaten starkt påverkas av de schablonmässigt fixerade antagandena om byggnadstid och igångsättning under perioden från byggnadsinventeringen till årets slut.

2. Prognos för investeringsutvecklingen inom olika områden

Bostäder

De under våren 1958 fastställda medelsramarna för den statliga bostads-låneverksamheten under innevarande budgetår kunde beräknas medgiva en igångsättning av bostadsbyggen med sammanlagt 59 000 lägenheter varav drygt 40 000 i tertiärbelånade flerfamiljshus. Härtill får läggas uppskattningsvis 4 000 lägenheter i icke statsbelånade hus. I avsikt att befrämja en hög sysselsättningsnivå under vintern sökte arbetsmarknadsmyndigheterna få till stånd en koncentration av igångsättningen av dessa byggen till tredje kvartalet 1958. Detta medförde att omkring 2/3 av de ursprungliga låneramarna togs i anspråk redan under hösthalvåret, vilket under rådande arbetsmarknadssituation nödvändiggjort en utökning av dessa under våren. De numera genom tilläggsstat utökade medelsramarna för statliga tertiärlån för flerfamiljshus medger med nuvarande belåningsvärden ett påbörjande av dylika byggen med sammanlagt ca 50 000 lägenheter. Häri ingår åtminstone 3 000 lägenheter i hus vilka med stöd av särskilda dispenser beräknas ha igångsatts redan under andra kvartalet 1958 d. v. s. före budgetårets ingång. Då likartade dispenser kan förutsättas komma att meddelas även i år torde siffran 50 000 lägenheter kunna gälla såsom en uppskattning av igångsättningen av tertiärbelånade flerfamiljshus under innevarande budgetår. Inräknas dels pensionärshem vilka beviljats statsbidrag, dels inte statligt belånade hus, syns det vad beträffar flerfamiljshus rimligt att räkna med att under innevarande budgetår sammanlagt skall komma att igångsättas byggen med 54 000 lägenheter. Då igångsättningen av sådana byggen under senare hälften av 1958 uppgick till 32 500 lägenheter skulle det enligt denna kalkyl komma att falla ca 21 500 på vårhalvåret, d. v. s. ett par tusen lägenheter mer än under samma period 1958.

Det i den senaste statsverkspropositionen föreslagna minimiprogrammet för bostadsbyggnadsverksamheten under 1959/60 omfattar ca 44 000 lägenheter i flerfamiljshus (inkl. inte statligt belånade hus). Arbetsmarknadsmyndigheternas förhandsbesked om storleken av de ramar som står till de lokala myndigheternas disposition under budgetåret 1959/60 har i år lämnats tidigare än i fjol. Med anledning härav syns det rimligt att räkna med att igångsättningen under andra halvåret — såsom avsikten är — skall komma att ytterligare koncentreras till tredje kvartalet. För andra halvåret såsom helhet har man dock vad beträffar flerfamiljshusen snarast anledning att räkna med att igångsättningen kan bli något lägre än under samma period 1958. Utvecklingen kommer härvidlag att anpassas till arbetsmarknadsläget. Om behov härav visar sig föreligga kommer, enligt vad som anförts i statsverkspropositionen, en utökning av ramen utöver minimiprogrammet att ske under våren 1960 i likhet med vad som blivit fallet innevarande år.

Vad småhusbyggandet beträffar konstaterades en avmattning av byggnadsviljan under 1958. Inom de kommuner för vilka månadsstatistik före-

ligger igångsattes under 1958 småhusbyggen med ca 9 750 lägenheter mot ca 11 200 under 1957. Att döma av statistiken över beviljade ansökningar om egnahemslån har en likartad nedgång skett på landsbygden. De för innevarande budgetår gällande låneramarna (egnahemslån samt tertiärlån för rad- och kedjehus) skulle fullt utnyttjade medge en total igångsättning under innevarande budgetår av småhusbyggen med inemot 19 000 lägenheter häri inkluderat även inte statligt belånade hus. Minimiplanen för budgetåret 1959/60 är av samma storlek. Även om man kan räkna med en viss återhämtning av byggnadsviljan syns det dock för närvarande mest realistiskt att utgå från att igångsättningen av småhusbyggen under hela kalenderåret 1959 skall komma att stanna vid i runt tal 18 000 lägenheter. Inte desto mindre torde egnahemslåneramen för innevarande budgetår kunna förutsättas komma att utnyttjas till följd av en kompenserande ökning av ombyggnadsverksamheten.

Med stöd av ovan redovisade antaganden och under förutsättning av oförändrade byggnadstider samt en viss ökning av bostadsunderhållet har det totala bostadsbyggandet beräknats öka med omkring 200 miljoner kronor från 1958 till 1959, vilket belopp införts i tabell 3.

Jordbruk

Investeringarna i ekonomibygnader har antagits bli av samma omfattning 1959 som 1958, medan en minskning förutsatts av inköpen av maskiner och redskap föranledd av en beräknad nedgång av traktorinköpen.

Industri

Huvudresultaten av den undersökning av de aktuella investeringsplanerna inom industrin som kommerskollegium företagit i mars återges i tabell 1. För jämförelse skall redovisas även oktoberenkäten 1958. Vad beträffar den *egentliga industrins investeringar* innebär den nya enkäten en uppjustering av siffran för 1958 med 1 procent i förhållande till den tidigare.¹ Revideringen gäller så gott som enbart siffran för maskiner och apparater. Enligt de föreliggande beräkningarna var den egentliga industrins totala bruttoinvesteringar (inkl. utgifter för reparationer och underhåll) volymmässigt omkring 11 procent högre under 1958 än under 1957. För byggnader och anläggningar uppges ökningen till 12 procent och för maskiner och apparater till 11 procent. Såsom betonats i den preliminära nationalbudgeten måste speciellt den kraftiga ökningen av maskininvesteringarna ses i förbindelse med investeringsavgiftens slopande fr. o. m. ingången av 1958. Dels kan avskaffandet av investeringsavgiften naturligtvis i och för sig ha verkat stimulerande, dels torde dess slopande ha lett till att företagen för att undgå investeringsavgift sökte förskjuta planerade maskinanskaffningar från senare delen av 1957 till början av 1958.

Enligt den nu genomförda marsenkäten planerar företagen inom den egentliga industrin en ökning av nyinvesteringarna i byggnader och anläggningar

¹ Med egentlig industri avses här grupperna 1—11 i tabell 1.

Tabell VII: 1. Investeringsplaner inom industrin för 1959

Ny- och ombyggnadskostnader samt ny- och ersättningsanskaffning (miljoner kronor)

	Byggnader och anläggningar					Investeringar i maskiner och apparater			
	Enligt höstenkäten		Enligt vårenkäten			Enligt höstenkäten		Enligt vårenkäten	
	Be-räk-nade kost-nader 1958	Pla-nera-de utgif-ter 1959	Be-räk-nade kost-nader 1958	Pla-nera-de utgif-ter 1959	Därav av-sedda att på-börjas senare än 1 april	Be-räk-nade kost-nader 1958	Pla-nera-de utgif-ter 1959	Be-räk-nade kost-nader 1958	Pla-nera-de utgif-ter 1959
1. Gruvindustri	94	96	94	96	5	77	74	70	76
2. Metall- och verkstads-industri	398	389	377	465	115	489	608	543	680
däruv:									
järn- och stålverk	91	118	77	130	26	125	287	154	317
verkstadsindustri (inkl. metallverk, exkl. skeppsvarv)	233	233	224	270	79	303	274	316	322
skeppsvarv	74	38	76	65	10	61	47	73	41
3. Jord- och stenindustri	30	29	31	24	13	43	37	46	51
4. Träindustri	31	35	32	36	17	56	31	59	37
5-6. Massa-, pappers- och grafisk industri	113	108	113	150	49	401	309	372	392
däruv:									
träsliperier och cellulosafabriker	57	53	54	65	19	168	127	142	159
pappersbruk och pappfabriker	40	34	43	55	9	162	137	154	176
7. Livsmedelsindustri	82	87	96	90	43	98	78	111	83
8. Dryckesvaru- och tobaksindustri	13	17	17	15	5	17	12	17	15
9. Textil- och sömnadsindustri	13	17	14	22	7	48	39	52	50
10. Läder-, hår- och gummi-varuindustri	4	6	5	7	4	21	18	20	22
11. Kemisk-teknisk industri	55	35	57	49	14	116	96	97	98
Summa	833	819	836	954	272	1 366	1 302	1 387	1 504
12. El-, gas- och vattenverk	784	917	767	911	146	165	141	158	168
Totalt	1 617	1 736	1 603	1 865	418	1 531	1 443	1 545	1 672

Anm. Redovisningen innefattar inte investeringar i bostäder och bilar.

Källa: Kommerskollegiums investeringsenkäter.

med 14 procent från 1958 till 1959 medan de i oktober räknade med en minskning på ett par procent. För maskiner och apparater uppgår den nu planerade ökningen till drygt 8 procent att jämföra med en minskning på 5 procent enligt oktoberenkäten. Skillnaden mellan oktober- och marsenkäten får inte utan vidare uppfattas såsom ett indicium på en stigande investeringsvilja. Flera års erfarenhet har nämligen, såsom framgår av tabell 2, visat att det normalt sker en uppjustering av investeringsplanerna från oktober till mars, vilket med den tillämpade enkättekniken får betrak-

Tabell VII: 2. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar
Förändring i procent

	1954— 1955	1955— 1956	1956— 1957	1957— 1958	1958— 1959
<i>Byggnader och anläggningar</i>					
Planerat i oktober året innan.....	+ 48	+ 22	+ 12	+ 15	- 2
Planerat i mars samma år	+ 40	+ 33	+ 25	+ 19	+ 14
Faktiskt inträffad förändring:					
löpande priser	+ 11	+ 9	+ 5	+ 17	..
fasta priser	+ 7	+ 3	0	+ 17	..
<i>Maskiner och apparater</i>					
Planerat i oktober året innan.....	+ 1	- 2	- 10	+ 7	- 5
Planerat i mars samma år	+ 10	+ 14	+ 4	+ 25	+ 8
Faktiskt inträffad förändring:					
löpande priser	+ 4	+ 7	0	+ 19	..
fasta priser	- 2	+ 1	- 4	+ 19	..

Källa: Kommerskollegiums investeringsenkäter.

tas såsom en naturlig följd av att planerna under denna tid hunnit bli mera fullständigt utarbetade. Erfarenheterna från tidigare år har emellertid också visat att de i mars uppgivna investeringsplanerna aldrig kommit att realiseras helt varken då det gällt byggnader och anläggningar eller maskiner och apparater. Vad beträffar *byggnader och anläggningar* har detta i varje fall till och med 1957 direkt sammanhängt med den återhållande verkan som byggnadsregleringen utövat. Fastän inte heller den för 1958 planerade investeringsökningen (19 procent enligt enkäten i mars 1958) kom att helt realiseras var dock avvikelsen detta år obetydlig. Detta får tillskrivas den tidigare berörda successiva liberaliseringen av byggnadstillståndsgivningen med en stark ökning av beviljade byggnads- och igångsättningstillstånd sedan 1956.

Även om ökningen sedan i höstas av de uppgivna planerna för byggnads- och anläggningsinvesteringar under 1959 till en del kan ha karaktären av en rutinemässig uppjustering av det slag som berörts ovan är det dock påtagligt att det här delvis också är fråga om helt nya projekt, vilka tillkommit sedan i höstas. En verksamt bidragande orsak härtill är de möjligheter som öppnats för företagen att efter medgivande från arbetsmarknadsstyrelsen utnyttja tidigare avsatta investeringsfonder och i förening härmed vid taxeringen göra en extra avskrivning motsvarande 10 procent av de utnyttjade fondmedlen. Under tiden fr. o. m. maj 1958 fram till mitten av mars 1959 har arbetsmarknadsstyrelsen beviljat tillstånd till utnyttjande av investeringsfonder motsvarande ett sammanlagt belopp på 285 miljoner kronor för företag inom den egentliga industrin. Den helt övervägande delen härav gäller investeringar i byggnader och anläggningar. Tillstånden har i stor utsträckning förknippats med krav på en snabb igångsättning av projekten och större delen av de frisläppta medlen avses skola utnyttjas under 1959 och vintern 1959/60. Fram till och med mitten av mars 1959 har omkring

40 miljoner kronor lyfts av den del av investeringsfonderna som enligt bestämmelserna finns insatta i riksbanken. Detta skulle motsvara ett totalt utnyttjande av investeringsfondsmedel på 100 miljoner kronor, varav uppskattningsvis tre fjärdedelar kan hänföras till den egentliga industrin. Därtill kommer investeringsfonder enligt äldre förordningar enligt vilka ingen insättning i riksbanken erfordrades. Intresset från företagens sida för att nu söka få utnyttja uppsamlade investeringsfondsmedel förstärks av det faktum att det är oklart huruvida tillstånd av detta slag kommer att beviljas efter den 30 juni, vilket är den tidsgräns som arbetsmarknadsstyrelsen tills vidare uppställt. Genom en ändring i lagstiftningen har möjlighet öppnats för företagen att erhålla Kungl. Maj:ts medgivande att få ta investeringsfond i anspråk för mer tidskrävande investeringar, vilket ytterligare torde stimulera nyinvesteringar. Det är under sådana omständigheter rimligt att räkna med en inte obetydlig ökning av industrins byggnads- och anläggningsverksamhet från 1958 till 1959. Det förefaller dock sannolikt att ökningen inte blir fullt så stor som företagen räknat med i sina uppgifter till kommerskollegium. Beräkningar med utgångspunkt från statistiken över meddelade och utnyttjade igångsättningstillstånd samt de senaste byggnadsinventeringarna pekar på en ökning av storleksordningen 10 procent.

När det gäller *maskininvesteringarna* under 1959 är utnyttjandet av investeringsfonderna främst av indirekt betydelse. Den nu konstaterade uppjusteringen av planerna sedan i höstas kan för övrigt mot bakgrunden av erfarenheterna från tidigare år betraktas som normal. Detta innebär samtidigt ett konstaterande av att det inte skett någon reduktion av investeringsviljan sedan i höstas, vilket med då rådande läge inte kunde betraktas såsom utslutet. Även de nu redovisade siffrorna innebär dock att tendensen vad beträffar maskininvesteringarna är svagt nedåtriktad inom större delen av industrin. Det bör nämligen framhållas att man för ett enda betydande investeringsprojekt inom järn- och stålindustrin noterar en ökning från 1958 till 1959 som är större än ökningen av totalsiffran för hela den egentliga industrins maskininvesteringar. Borträknas ifrågavarande projekt ändras totalsiffran från en ökning på drygt 8 procent till en minskning på några procent.

I investeringsprognosen i tabell 3 har antagits att industrins investeringar skall öka med sammanlagt 150 miljoner kronor från 1958 till 1959 eller 4 procent av den motsvarande bruttoinvesteringen under 1958. Av denna ökning beräknas 100 miljoner kronor falla på byggnader och anläggningar samt 50 miljoner kronor på investeringar i maskiner och apparater.

Kraftverk m. m.

Även vad beträffar el-, gas- och vattenverkens investeringar visar marsenkäten, såsom framgår av tabell 1 (grupp 12) något högre ökningstal än oktoberenkäten. Här är emellertid förändringen en följd av såväl en nedjustering av siffran för 1958 som en uppjustering av planerna. Det syns mot bakgrunden av de nya siffrorna berättigat att genomföra en viss uppjustering

av ökningstalen för 1959. Den i tabell 3 för kraft- och belysningsverk angivna ökningen på 125 miljoner kronor innefattar förutom en betydande ökning av statens vattenfallsverks investeringar samt en ökning av investeringarna i AB Atomenergi även en viss ökning av de kommunala kraftverksinvesteringarna, medan de privata beräknas komma att bli av ungefär samma omfattning som under 1958.

Handelsflotta

Enligt en under mars företagen enkätundersökning kan de svenska varvens leveranser till svenska rederier beräknas bli lägre 1959 än de var 1958. Även importen av nya fartyg beräknas komma att minska. Sammanlagt har investeringarna i handelsflottan antagits minska med 75 miljoner kronor från 1958 till 1959.

Handel

Tidigare nämnda beräkningar med utgångspunkt från byggnads- och igångsättningstillståndsstatistiken pekar på en inte oväsentlig ökning av handelns byggnadsinvesteringar. Även investeringarna i handelslokaler i bostadshus får antas komma att öka till följd av den ökade byggnadsverksamheten i flerfamiljshus. Med stöd av dessa uppgifter har handelns byggnadsinvesteringar uppskattats stiga med 75 miljoner kronor från 1958 till 1959. Även här är det fråga om en uppjustering sedan i höstas, vilken liksom då det gäller industrin delvis får sättas i förbindelse med utnyttjandet av investeringsfonderna. Under perioden maj 1958—mitten av mars 1959 hade arbetsmarknadsstyrelsen medgivit ett utnyttjande av investeringsfonder till ett belopp av omkring 50 miljoner kronor för investeringar i handelslokaler.

Statliga investeringar

De aktuellaste uppgifterna rörande de statliga kommunikationsverkens investeringar tyder på att ökningen av dessa kan komma att bli något större än man räknade med i den preliminära nationalbudgeten. Detta sammanhänger delvis med att beräkningarna för 1958 nedjusterats med drygt 40 miljoner kronor. Totalt uppgår den i tabell 3 ingående investeringsökningen för kommunikationsdepartementets affärsverk till i runt tal 200 miljoner kronor. Härav faller närmare hälften på vattenfallsverkets investeringar. Även för televerket, statens järnvägar och luftfartsverket förutses betydande öknningar. För SJ:s del är det närmast fråga om en återhämtning av den investeringsminskning som inträffade under 1958.

Under förutsättning att beredskapsanslagen för vägarbeten i arbetslöshetsbekämpande syfte utnyttjas fullt kan de statliga väginvesteringarna beräknas komma att öka med i runt tal 100 miljoner kronor, inkluderat en ökning även av reparations- och underhållsarbetena. Omfattningen av beredskapsarbetena kommer givetvis att bero på utvecklingen av arbets-

Tabell VII: 3. Prognos för bruttoinvesteringarnas utveckling från 1958 till 1959

Miljoner kronor i 1958 års priser

	1958			Förändring 1958—1959		
	Byggnader och anläggningar	Övrigt	Summa	Byggnader och anläggningar	Övrigt	Summa
Bostäder.....	3 911	—	3 911	+ 200	—	+ 200
Jordbruk, skogsbruk och fiske	561	520	1 081	—	- 5	- 5
Egentlig industri.....	1 120	2 624	3 744	+ 100	+ 50	+ 150
Kraft-, gas- och belysningsverk	330	297	1 127	+ 85	+ 40	+ 125
Handel m. m. (endast byggnader).....	451	—	451	+ 75	—	+ 75
Samfärdsel.....	813	2 776	3 589	+ 110	- 30	+ 80
Enskild: motorfordon.....	—	1 375	1 375	—	—	—
handelsflotta	—	775	775	—	- 75	- 75
övrigt.....	41	46	87	+ 15	+ 15	+ 30
Statlig.....	647	503	1 150	+ 110	+ 40	+ 150
Kommunal	125	77	202	- 15	- 10	- 25
Förvaltnings- och sociala ändamål	587	174	761	+ 80	—	+ 80
Sjuk- och hälsovård, sociala ändamål ..	290	105	395	+ 75	+ 5	+ 80
Förvaltning och diverse ändamål	297	69	366	+ 5	- 5	—
Skolor och kyrkor	545	77	622	+ 50	+ 5	+ 55
Väg- och gatuarbeten m. m.	1 554	73	1 627	+ 175	—	+ 175
Militära investeringar.....	161	1 428	1 589	+ 25	+ 100	+ 125
Summa	10 533	7 969	18 502	+ 900	+ 160	+ 1 060
därav: enskilda.....	5 439	5 284	10 723	+ 380	- 35	+ 345
statliga	2 094	2 327	4 421	+ 320	+ 200	+ 520
kommunala	3 000	358	3 358	+ 200	- 5	+ 195

marknadssituationen; inträffar en minskning av arbetslösheten kan ökningen av de statliga väginvesteringarna väntas bli mindre.

De militära investeringarna beräknas öka med 125 miljoner kronor. Härav faller 100 miljoner kronor på materielanskaffning och 25 miljoner kronor på anläggningsarbeten delvis bedrivna såsom beredskapsarbeten.

Kommunala investeringar

Några nya uppgifter om kommunernas investeringsplaner föreligger inte bortsett från de kommunala industriföretag som ingår i tabell 1. Den företagna revideringen av den tillståndsberoende byggnads- och anläggningsverksamheten har dock föranlett en viss uppjustering av de kommunala investeringarna i jämförelse med prognosen i den preliminära nationalbudgeten. Ökningen i förhållande till i höstas ligger till stor del på posten skolor där en ökad statlig bidragsgivning beräknas komma att medföra en inte oväsentlig investeringshöjning. En uppjustering har även skett av posterna vägar, gator, vatten- och avlopp samt förvaltning och sociala ändamål. Trots denna uppjustering av prognosen för kommunernas investeringar håller sig den totala ökningen från 1958 till 1959 ändå under det belopp på 250 miljoner kronor som kommunerna själva under hösten rapporterade till statistiska centralbyrån.

Tabell VII: 4. Finansiellt sparande 1954—1958

Miljoner kronor

	1954	1955	1956	1957	1958
Privata sektorn	- 150	- 300	- 200	+ 350	+ 450
Offentliga sektorn	0	- 100	+ 100	- 450	- 650
a) staten	- 550	+ 150	+ 400	- 300	- 200
b) kommunerna	+ 550	- 250	- 300	- 150	- 450
Utlandet	+ 150	+ 400	+ 100	+ 100	+ 200
Summa	0	0	0	0	0

Anm. Det här beräknade statliga finansiella sparandet avviker från det som beräknats i kap. VI. Skillnaden sammanhänger bl. a. med att vissa statliga utgifter hänförs till olika perioder.

Källa: Konjunkturinstitutet.

3. Kreditmarknadsaspekter

Utvecklingen av det finansiella sparandet 1954—1958 inom olika sektorer har behandlats i den preliminära nationalbudgeten. De reviderade beräkningarna redovisas i tabell 4. Den offentliga sektorn har haft ett från 1957 till 1958 växande negativt finansiellt sparande. Kommunernas finansiella sparande har kraftigt minskats medan statens något svagare förskjutits i positiv riktning. Den offentliga sektorns växande finansieringsunderskott motsvaras av ett ökat underskott i bytesbalansen och en ökning av den privata sektorns finansieringsöverskott. Den senare ökningen sammanhänger med en nedgång i företagens finansieringsunderskott. Företagens reala bruttoinvesteringar (inkl. lager) har minskat vid en i huvudsak oförändrad intäktsnivå.

Vissa av företagens viktigare lånetransaktioner under 1956—1958 har sammanställts i tabell 5. Industrins, handelns och samfärdselns upplåning ökade enligt tabellen under 1958 med i det närmaste 800 miljoner kronor eller med ca 250 miljoner kronor mer än under 1957. Ökningen i upplåningen har framför allt ägt rum i affärsbankerna medan ökningen av upplåningen på kapitalmarknaden var mindre än 1957. Ökningen i upplåningstakten under 1958 hänförde till första halvåret medan upplåningsökningen under senare delen av året var lika stor som 1957. För tiden efter november 1958 saknas ännu uppgifter om affärsbankernas utlåning till näringslivet. Affärsbankernas totala utlåning till allmänheten har emellertid under december 1958—februari 1959 ökat med 150 miljoner kronor jämfört med en minskning under samma tid 1957/1958 på ca 110 miljoner kronor. Även företagens bankinlåning ökade kraftigt under 1958 vilket förklarar att den nyss berörda förskjutningen i positiv riktning av företagssektorns finansiella sparande (d. v. s. en lägre ökningstakt i företagens nettoupplåning) kunnat ske samtidigt med en betydande upplåningsökning och en inte oväsentlig ökning av de kommersiella krediterna från utlandet. Detta utvecklingsmönster antyder att det totala finansiella företagssparandet varit mycket ojämnt fördelat mellan överskotts- och underskottsföretag (eller -branscher).

Tabell VII: 5. Industrins, handelns och samfärdselns upplåning på kreditmarknaden 1956—1958

Miljoner kronor

	1956			1957			1958		
	I	II	Hela året	I	II	Hela året	I	II	Hela året
Obligationer och förlagsbevis ..	78	- 46	32	30	85	115	19	29	48
Aktier	140	110	250	88	58	146	85	33	118
Försäkringsbolagens reverslån till näringslivet	130	72	202	109	140	249	111	123	234
Affärsbanker ¹	141	-159	- 18	32	- 2	30	301	91	392
därav: industri	148	- 96	52	- 90	- 50	-140	149	- 25	124
handel och service-näringar	- 26	- 22	- 48	80	34	114	85	76	161
samfärdsel	19	- 41	- 22	42	14	56	67	40	107
Summa	489	- 23	466	259	281	540	516	276	792

¹ Uppgifterna avser november—maj och maj—november.

Beträffande utvecklingen under 1959 kan man räkna med en betydande förskjutning i negativ riktning av den offentliga sektorns finansiella sparande. Häremot står ett i kapitel IV beräknat underskott i bytesbalansen av storleksordningen 500—600 miljoner kronor. Ett realiserande av den offentliga finansiella sparandeminskningen förutsätter emellertid också en ökning av den privata sektorns finansieringsöverskott. Då hushållssektorns sparande kan förutses bli av ungefär samma storlek 1959 som 1958 tyder kalkylen på en fortsatt förskjutning i positiv riktning av företagssektorns finansiella sparande. En sådan utveckling förefaller inte osannolik med hänsyn till att företagets totala realinvesteringar liksom mellan 1957 och 1958 till följd av lagerminskning kan förutses minska även mellan 1958 och 1959.

VIII. Produktionen och arbetsmarknaden

Enligt de reviderade beräkningar som konjunkturinstitutet utfört från bruttonationalproduktens användningssida steg den totala produktionen (bruttonationalprodukten till marknadspris) med en halv procent från 1957 till 1958, vilket är något mindre än vad som kalkylerades med i den preliminära nationalbudgeten. Alternativa beräkningar, som utgått från näringsgrenssidan och vilkas resultat finns återgivna i tablån på sidan 79, tyder dock på ett något högre resultat. Totalt sett kan antalet sysselsatta bedömas ha förblivit ungefär oförändrat 1958.

Fjolårets stagnation i den totala efterfrågan, som låg bakom den svaga produktionsuppgången, syns i enlighet med vad som beskrivits i de tidigare kapitlen under 1959 komma att efterträdas av en ny inte oväsentlig ökning. Efterfrågeökningen väntas sedan en del därav tillgodosetts genom importstegring och lagerminskning åstadkomma en uppgång i den inhemska produktionen med drygt 2 procent. För sysselsättningens del beräknas återverkan därav bli, att trenden möjligen vändes uppåt igen, så att sysselsättningen genomsnittligt kommer att ligga högre 1959 än föregående år.

Liksom föregående år väntas byggnads- och anläggningsverksamheten svara för den både relativt och absolut sett största ökningen. Även för jordbruket, kraftverken, bostadsnyttjandet samt det offentliga verksamheten innebär kalkylerna en betydande uppgång. För industrins vidkommande antas möjligheter finnas för någon höjning av produktionsnivån. Relativt kraftigt vikande aktivitet förutses för skogsbruket.

1. Produktionen

Industrin

Den totala industriproduktionens volym låg 1958 enligt Industriförbundets index kvar på 1957 års nivå. Produktionsökningar förekom som framgår av tabell 1 främst inom livsmedelsindustrin och trävaruindustrin med 5 resp. 2 procent, men sannolikt också inom verkstäderna. Uppgången för verkstadsindustrin höll kvar produktionen inom industrins metallsektor på en oförändrad nivå trots att minskningar registrerades för järnmalmsgruvorna samt järn- och metallverken med 7 resp. 1 procent. För träsektorns del kan resultatet också beräknas ha blivit oförändrat genom att ökningen för träindustrin uppvägdes av en lika stor minskning för massa- och pappersfabrikerna. På konsumtionsområdet orsakade bl. a. den hårda utländska konkurrensen att textil- och beklädnadsindustrin samt läder- och skoindustrin båda måste sänka sin produktion med 6—7 procent från 1957.

Tabell VIII: 1. Industriproduktionen 1956—februari 1959

	Procentuell förändring från motsvarande period föregående år						1959 jan.— febr.
	1957	1958				1959 jan.— febr.	
		Helår	1 kv.	2 kv.	3 kv.		
<i>Hela industrin</i>	3	0	1	-1	-1	0	-1
Kapitalvaruindustri	4	0	0	-1	0	1	-1
Konsumtionsvaruindustri	1	0	3	-2	-3	0	-2
Malmbrytning och metallindustri	4	0	0	-1	0	1	1
därav: järnmalmsgruvor	4	-7	2	-3	-10	-15	-13
järn- och metallverk	4	-1	-5	-6	0	6	11
sysselsättning i verkstads- industri	2	-1	-1	-2	-2	-2	-3
Träindustri	2	2	3	1	3	3	-13
Massa- och pappersindustri	5	-2	0	-7	-5	2	4
Livsmedelsindustri	0	5	10	4	1	3	-4
Textil- och sömnadsindustri	1	-6	-3	-7	-8	-6	-3
Läder- och skoindustri	7	-7	-2	-9	-10	-9	-11

Källa: Industriförbundets index.

Även om variationerna i den totala industrins volym varit små kan man dock av den säsongrensade kurvan i diagram 1 utläsa en svagt vikande tendens under fjolårets första hälft, varefter någon återhämtning skett. Produktionen under januari—februari 1959 kan beräknas ha varit lika stor som genomsnittet för 1958. Lägre låg främst träindustrin, järnmalmsbrytningen samt läder- och skoindustrin. Högre än genomsnittligt för 1958 låg vid årsskiftet i första hand produktionen av järn och stål samt massa- och papper.

En bedömning av efterfrågeläget och produktionsvillkor inom olika avsnitt har gett till resultat, att den stagnerande utvecklingen för industriproduktionens del kan väntas bli förbytt i en svagt uppåtriktad tendens en bit in på 1959. Därigenom skulle möjlighet finnas, att 1959 års genomsnitt förs upp något över föregående års nivå. I sammanställningen på sidan 79 är den antagna tendensen markerad med en ökning på 1 procent från 1958 till 1959.

Som framgår av tabell 2 sjönk antalet utförda arbetstimmar inom *verkstadsindustrin (exkl. varven)* med 2 procent från 1957 till 1958. Med hänsyn tagen till produktivitetstegringen kan produktionen beräknas ha blivit ungefär oförändrad. Produktionen ökade sannolikt något inom de mekaniska verkstäderna, minskade något inom de elektriska och blev ungefär oförändrad inom järn- och metallmanufakturområdet. Hemmamarknaden höll sig betydligt bättre uppe än exportmarknaden. Sysselsättningsminskningen i förhållande till föregående år var i början av 1959 av samma omfattning som genomsnittligt för 1958. Sedan en trolig produktivitetöknings tagits med i beräkningen pekade sysselsättningsciffrorna vid årsskiftet hän mot någon minskning i tillverkningen för export och någon ökning i tillverkningen för hemmamarknaden. Enligt investeringsprognosen ökar efter-

Tabell VIII: 2. Antal utförda arbetstimmar inom verkstadsindustrin (exkl. varven)

	Procentuella förändringar vid jämförelse med motsvarande period föregående år		
	Hemmamarknad	Exportmarknad	Totalt
<i>1958</i>			
1. kv.	- 2	- 2	- 2
2. kv.	- 2	- 4	- 3
3. kv.	- 1	- 6	- 2
4. kv.	0	- 8	- 2
Hela året	- 1	- 5	- 2
<i>1959</i>			
jan.-febr.	- 2	- 4	- 2 ¹ / ₂

Källa: Industrins utredningsinstitut.

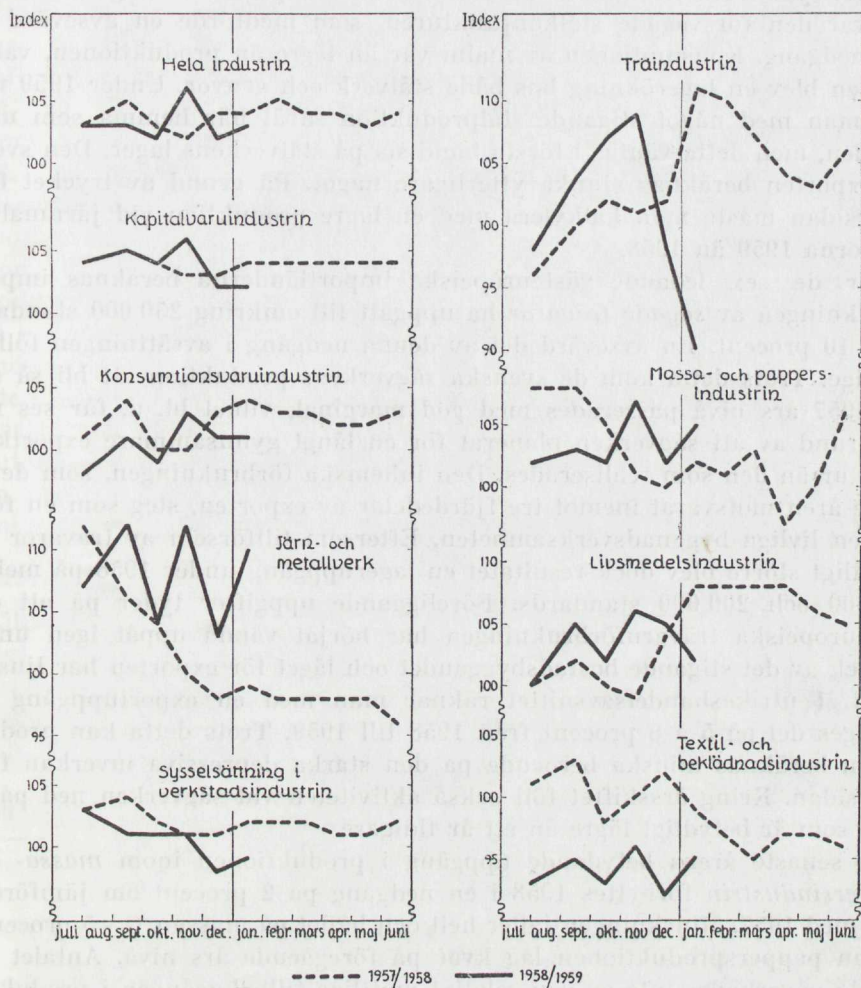
frågan på maskiner något på den svenska marknaden under 1959. Även beträffande de varaktiga konsumtionsvarorna väntas ökning. Eftersom även exportefterfrågan på verkstadsprodukter syns hålla sig på en relativt hög nivå är det sannolikt att verkstadsindustrins (exkl. varv) produktion kommer att stiga något 1959. Om man tar hänsyn till den statistiska förvillelse som utrikeshandelns decembersiffror åstadkommer tyder importkalkylen dock på att en del av efterfrågeökningen för maskiner tillgodoses genom import. Vidare förutses färdigvarulagren minska något. Enligt konjunkturinstitutets konjunkturbarometer i april har vissa förbättringstendenser gjort sig gällande inom verkstadsindustrin under första kvartalet i år. Ordergången har varit större än under senare delen av 1958, vilket framför allt gällt hemmamarknadsorderna. Denna tendens väntas bli bestående även under andra kvartalet.

Uppgången i produktion och sysselsättning vid *varven* fortsatte även 1958. Om man ser till årsgenomsnittet ökade antalet utförda arbetstimmar med ett par procent från 1957, vilket är en betydligt avsaktad takt jämfört med tidigare år. Den försämrade sjöfartskonjunkturen har gjort sig alltmer märkbar och sysselsättningen har vissa månader under det senaste halvåret legat lägre än nivån ett år tidigare. Beställningarna av nya fartyg har varit mycket få och produktionen har till största delen skett på bekostnad av orderstockarna, som under 1958 sjönk från 278 fartyg på 3,9 miljoner bruttoton till 222 fartyg på 3,2 miljoner bruttoton. För de mindre varven och reparationsavdelningarna har direkta sysselsättningsvärigheter uppstått med permitteringar som följd. För de större varven är däremot en hög sysselsättningsnivå tryggad även innevarande år.

Utvecklingen inom verkstadsområdet återverkar på *järn- och metallverken*. Efter återhämtningen för deras del under tredje kvartalet 1958 har produktionen fortsatt på en hög nivå. Därigenom kom produktionsnedgången vid jämförelse mellan helåren 1957 och 1958 att stanna vid 1 procent. I jan.—febr. 1959 noterades en stegring på 11 procent från samma månader

Diagram VIII: 1. Produktionsvolymen inom industrin juli 1957—januari 1959

Säsongrensad index: 1956 = 100.

Källa: Industriförbundets index.

ett år tidigare. Av säsongrensade serier att döma låg produktionen i januari—februari kvar på nivån från slutet av 1958. Den kraftiga stegringen beror således på att produktionen var mycket låg under första hälften av 1958. Inom järn- och stålområdet har nu lageravvecklingen hos förbrukarna upphört och svaga tendenser till lagerpåfyllnad har uppträtt. Möjligheter syns finnas att något öka fjolårets export av handelsfärdiga varor. När det dessutom kan beräknas att förbrukningen av järn och stål inom verkstäderna och byggnadsområdet ökar finns det grund för ett antagande om någon uppgång i produktionen inom järn- och metallverken 1959 jämfört med 1958.

Järnmalmsbrytningen gick ned med 7 procent från 1957 till 1958 och antalet sysselsatta vid gruvorna sjönk med 2 å 3 procent. Bakgrunden härtill var den försvagade stålkonjunkturen, som medförde en avsevärd exportnedgång. Konsumtionen av malm var än lägre än produktionen, varför följden blev en lagerökning hos både stålverk och gruvor. Under 1959 räknar man med något stigande stålproduktion såväl här hemma som ute i världen, men detta väntas i första hand slå på stålverkens lager. Den svenska exporten beräknas sjunka ytterligare något. På grund av trycket från lagersidan måste man kalkylera med en lägre produktion vid järnmalmsgruvorna 1959 än 1958.

För de sex ledande västeuropeiska importländerna beräknas importminskningen av *sågade trävaror* ha uppgått till omkring 250 000 standards eller 10 procent. En avsevärd del av denna nedgång i avsättningen föll på Sverige. Trots detta kom de svenska sågverkens produktion att bli så stor att 1957 års nivå passerades med god marginal, vilket bl. a. får ses mot bakgrund av att sågverken planerat för en långt gynnsammare exportkonjunktur än den som realiserades. Den inhemska förbrukningen, som de senaste åren motsvarat inemot tre fjärdedelar av exporten, steg som en följd av den livliga byggnadsverksamheten. Eftersom tillförseln av trävaror var betydligt större blev dock resultatet en lageruppgång under 1958 på mellan 100 000 och 200 000 standards. Föreliggande uppgifter tyder på att den västeuropeiska trävaruförbrukningen har börjat vända uppåt igen under intryck av det stigande bostadsbyggandet och läget för exporten har ljusnat något. I utrikeshandelsavsnittet räknar man med en exportuppgång för Sveriges del på 5 å 6 procent från 1958 till 1959. Trots detta kan produktionen beräknas minska beroende på den starka depressiva inverkan från lagersidan. Kring årsskiftet föll också aktiviteten vid sågverken ned på en nivå, som är betydligt lägre än ett år tidigare.

De senaste årens betydande uppgång i produktionen inom *massa- och pappersindustrin* förbyttes 1958 i en nedgång på 2 procent om jämförelse görs med 1957. Minskningen faller helt och hållet på massan (— 5 procent), medan pappersproduktionen låg kvar på föregående års nivå. Antalet anställda påverkades inte av den relativt måttliga tillbakagången i produktionen utan förblev i det närmaste oförändrat. Bakgrunden till avmattningen är att finna i de avsättningssvårigheter som uppstod på de utländska marknaderna till följd av låg konsumtionsstegring i kombination med lagerreduktion. Hårdast drabbades den mekaniska massan, som fick vidkännas en exportnedgång på drygt 16 procent. Totalt för hela massaområdet inskränkte sig exportminskningen till 3 procent. Massalagren beräknas ha undergått någon stegring under 1958. Pappersexporten ökade däremot något. Som en följd av den befintliga överkapaciteten hos världens skogsindustrier har konkurrensen tilltagit, vilket bl. a. resulterat i sänkta priser. Av diagram 1 framgår att produktionskurvan varit svagt uppåtriktad sedan bottennivån nåddes under andra kvartalet 1958. Innevarande år väntas en mindre kvantitativ exportuppgång för både papper och massa. Det finns

därigenom underlag för en fortsatt begränsad dragning uppåt av produktionen under 1959, trots att masslagren är något större än normalt.

Efter den begränsade uppgången under 1956 och 1957 minskade produktionen inom *textil- och beklädnadsindustrin* under 1958 med 6 procent jämfört med 1957. Antalet anställda arbetare sjönk samtidigt med 5 procent om man ser till årsgenomsnittet; nedgången i förhållande till föregående år ökade successivt under året och uppgick vid årsskiftet till 8 procent. Importen av färdigt textilier fortsatte att stiga. Samtidigt steg också konsumtionen, fastän i mindre grad, varför resultatet blev en ny ökning av importandelen i den svenska textilkonsumtionen. Trots att lagren av färdigvaror sjunkit något fanns det enligt konjunkturinstitutets konjunkturbarometer i mars en tendens bland företagen att anse dem som för stora. Den säsongrensade kurvan i diagram 1 antyder att den starkt nedåtriktade trenden i textil- och beklädnadsindustrins produktion skulle ha brutits vid mitten av 1958 och ersatts av en viss stabilitet på den lägre nivån. Enligt den senaste konjunkturbarometern kan emellertid en viss ytterligare nedgång förutses. Orderingången var under vintermånaderna lägre än ett år tidigare men väntas under våren, om man undantar trikåindustrin, bli kvar på fjolårsnivån.

Jordbruket

Liksom i den preliminära nationalbudgeten räknar jordbruksnämnden nu enligt vad som framgår av tabell 3 med, att jordbrukets produktion 1958 var 1 procent lägre än 1957 och 2 procent lägre än genomsnittet för 1950-talet. Försämringen var framför allt lokaliserad till vegetabilierna, för vilka en produktionsminskning på sammanlagt 15 procent noterades till följd av

Tabell VIII: 3. Jordbrukets produktion 1957—1959

	1958 ¹ milj. kr.	Procentuell volymförändring från föregående år	
		1958 ¹	1959 ²
Vegetabiliska slutprodukter	790	- 15	27
därav: brödsäd	230	- 19	74
potatis och sockerbeter	370	- 7	1
oljeväxter	90	- 39	17
Animalier	3 390	3	- 1
därav: mjölk och mejeriprodukter	1 650	- 3	- 2
slaktdjur	1 490	10	1
Total bruttoproduktion	4 180	- 1	4
Avgår: förnödenheter ³	1 080	0	0
Återstår: jordbrukets bidrag till bruttonationalprodukten	3 100	- 1	5

¹ Preliminär.

² Prognos under antagande av normal väderlek.

³ Handelsgödsel, köpfoder, frakter, elektricitet, drivmedel m. m.

Källa: Statens jordbruksnämnd.

nedgång i den odlade arealen och det dåliga vädret under eftersommaren. Animalieproduktionen steg totalt med 3 procent genom att ökningen för kött och fläsk något mer än uppvägs minskningen för mjölk och mejeriprodukter.

För 1959 förutses för jordbrukets del en uppgång i den totala bruttoproduktionen med 4 procent. Eftersom inköpen utifrån av förnödenheter antas komma att ligga kvar på fjolårets nivå, beräknas bidraget till bruttonationalprodukten stiga med 5 procent. Bakom den kalkylerade ökningen på inte mindre än 27 procent för de vegetabiliska slutprodukterna ligger dels antagandet om normal väderlek dels det förhållandet att fjolårsskörden var svag. Den höstbesådda arealen var 1958 nära 50 procent större än 1957 och av ungefär samma storlek som medeltalet för den senaste femårsperioden. Sådnen skedde under gynnsamma förhållanden och övervintringen har gått bra. Animalieproduktionen förutses minska något till följd av den fortsatta nedgången för mjölkprodukterna.

Skogsbruket

Skogsbrukets produktion (mätt som bidraget till bruttonationalprodukten) kan beräknas ha minskat med 1 procent från 1957 till 1958. Under innevarande år kan nedgången antas bli av betydligt större omfattning eller omkring 7 procent. Dessa förändringstal stämmer relativt väl överens med den preliminära nationalbudgetens.

Avverkningarna av massaved gick ned redan förra vintern, då en minskning på närmare 10 procent registrerades. Samtidigt sjönk priserna med nästan lika mycket. Nedgången för massaveden kompenseras 1958 i det närmaste av ett ökat uttag av sågtimmer. Sågtimmerpriserna höjdes 1958 med 5 procent över nivån ett år tidigare. För 1959 förutses en minskning i den totala avverkningsvolymen med omkring 10 procent. Den mest betydande nedgången väntas sågtimret undergå, på grund av det inträffade kraftiga priset på 20 procent samt den goda lagertillgången i förädlingsledet. Men minskningen är betydande även för massaveden både kvantitets- och prismässigt. Förklaringen till att bidraget till bruttonationalprodukten beräknas minska mindre än avverkningarna är, att skogsvårdsarbetena väntas öka och att skogsuttagen uppskattas bli lägre än tillväxten och en pluspost därigenom tillkommer i kalkylerna.

Övriga näringsgrenar

Byggnads- och anläggningsverksamheten noterade en produktionsstegring på 6 procent från 1957 till 1958 och bidrog därigenom med det största tillskottet till ökningen i totalproduktionen mellan dessa år. En närmare beskrivning av utvecklingen inom byggnads- och anläggningsverksamheten finns i kapitel VII. Enligt de där gjorda kalkylerna kan produktionsökningen 1959 väntas bli 8 procent.

För de övriga näringsgrenarna framgår de antagna förändringarna av tablån. Det föreligger inga större avvikelser gentemot den preliminära uppskattningen vid årsskiftet.

Sammanfattning av produktionsutvecklingen inom olika näringsgrenar

De antagna volymförändringarna i de olika näringsgrenarnas produktion sammanfattas i efterföljande tablå:

Näringsgren	Förändring	Förändring 1958—1959	
	1957—1958 Procent	Procent	Milj. kr. i 1958 års priser
Industri	0	1	200
Kraft- och belysningsverk	4	5	100
Byggnads- och anläggningsverksamhet	6	8	400
Jordbruk	—1	5	150
Skogsbruk	—1	—7	—150
Summa kraft- och varuproduktion	1	2	700
Statens och kommunernas bidrag till produktionen av den offentliga konsumtionen	4	4	250
Bostadsnyttjande	4	4	150
Handel och samfärdsel	2	2	250
Konsumenttjänster	0	2	50
Summa tjänster	2	3	700
Totalt	1	2	1 400

Den framräknade ökningen från 1958 till 1959 uppgår till 1 400 miljoner kronor eller drygt 2 procent. Varorna och tjänsterna bidrar med en absolut sett lika stor ökning, vilket i relativa tal betyder en något större uppgång för tjänstesidan. Uppjusteringarna i förhållande till den preliminära nationalbudgeten har nästan uteslutande företagits för varuproduktionens del.

2. Arbetsmarknaden

Sysselsättningen

I den preliminära nationalbudgeten beräknades befolkningen i de arbetsföra åldrarna ha ökat med omkring 45 000 personer under loppet av 1958. Enligt reviderade beräkningar har den faktiska ökningen varit något mindre. Det visar sig nämligen att invandringsöverskottet har sjunkit mer än man med hänsyn till uppgifterna avseende årets första hälft hade anledning räkna med. Det är givet att åtstramningen på arbetsmarknaden här har gjort sig gällande. Nettoimmigrationen har också under tidigare år visat sig vara starkt konjunkturkänslig. Sålunda sjönk nettoimmigrationen från 11 300 under 1952 till endast 1 700 under 1953 för att 1954 stiga till 7 000 och 1955 till 17 400. Konjunkturavmattningen i följd medförde en ny nedgång från 18 000 under 1957 till 8 300 under 1958. Särskilt markant har nedgången varit för den i skogsbruket sysselsatta finländska arbetskraften.

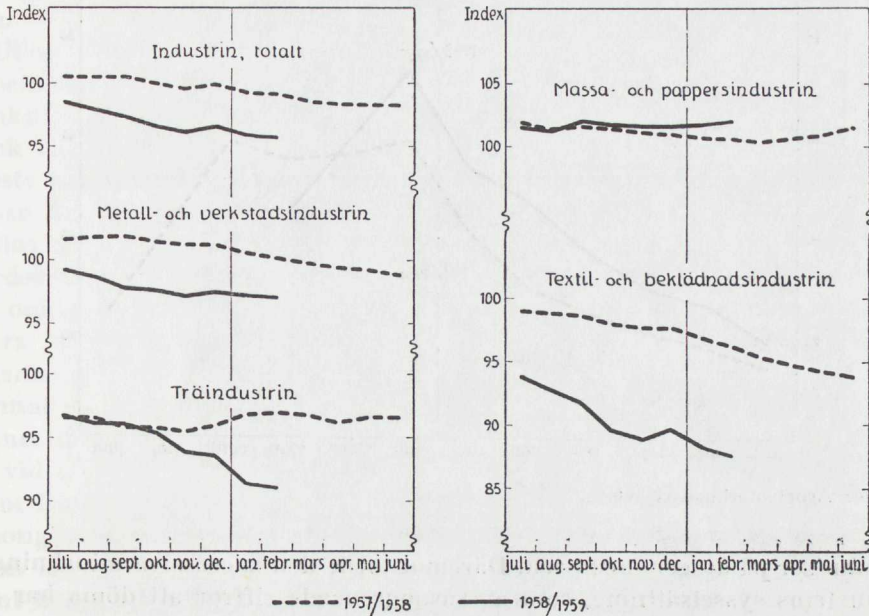
Några direkta uppgifter till belysning av förändringarna i den yrkesverksamma befolkningen finns inte tillgängliga. Utgående från förändringar i befolkningen i arbetsför ålder och från vissa antaganden om yrkesintensiteten och dess långsiktiga förändringar för olika kön, civilstånds- och åldersgrupper skulle arbetsstyrkan till följd av naturlig befolkningstillväxt ha ökat med ca 21 000 personer och till följd av nettoimmigration med ca 5 000 personer under loppet av 1958. Ovanstående ökningstal torde dock innebära en överskattning av den faktiska förändringen. Den angivna immigrationsvinsten måste nämligen åtminstone delvis anses ha varit fiktiv, betingad av efterläpningar vid registreringen av utländsk arbetskraft. För det andra bör man kunna utgå ifrån att konjunkturavmattningen har medfört en något svagare ökning av den yrkesverksamma befolkningen än som hade varit fallet under ett högkonjunkturår. De försämrade möjligheterna att erhålla arbete bör sålunda ha lett till sjunkande yrkesintensitet. Inom de yngre årsgrupperna har också en påtaglig tendens till förlängd fortsatt utbildning kunnat konstateras. Med hänsyn till ovanstående faktorer har ökningen av den totala arbetsstyrkan under 1958 reviderats till omkring 20 000 personer. Samtidigt har antalet vid arbetsförmedlingarna anmälda arbetslösa ökat med 13 000, antalet sysselsatta vid beredskapsarbeten och arkivarbeten med ca 3 000 och antalet personer i utbildningskurser för arbetslösa med ca 1 000. Sammanställs dessa uppgifter om arbetsstyrkans tillväxt och arbetslöshetens förändring, finner man att det totala antalet sysselsatta personer bör ha stigit endast obetydligt under loppet av 1958. Även om man ser till årsgenomsnittet, finner man att den totala sysselsättningen har varit i stort sett oförändrad mellan 1957 och 1958. Utvecklingen inom olika näringsgrenar har dock inte varit enhetlig. Medan antalet sysselsatta inom industrin samt jord- och skogsbruket har minskat inte oväsentligt, har å andra sidan en motsvarande stor ökning förelegat inom byggnadsverksamheten och på tjänsteområdet.

Ökningen av den totala arbetsstyrkan under innevarande år har beräknats till ca 24 000 personer. Därvid har hänsyn tagits endast till den naturliga befolkningstillväxten. Ökningen är liksom i följande koncentrerad på de yngsta och på de äldre årsgrupperna, under det att arbetsstyrkan i mellanåldrarna minskar i antal. Arbetskraftstillskottet från nettoimmigration är svårare att uppskatta. Som redan tidigare nämnts visar den utländska arbetskraften stor konjunkturbetingad rörlighet. Därvid är också konjunkturläget i andra länder av stor vikt, särskilt i våra nordiska grannländer varifrån den utländska arbetskraften i stor utsträckning rekryteras. Det har här antagits att arbetskraftstillskottet från nettoimmigration under innevarande år i likhet med följande blir endast obetydligt. Med detta antagande skulle ökningen av arbetsstyrkan, räknat på årsgenomsnitt, bli lika stor 1958—1959 som 1957—1958 eller 0,7 procent.

Frågan är nu om den för innevarande år beräknade stegringen i totalproduktionen med drygt 2 procent är tillräckligt stor för att kunna leda till en sysselsättningsuppgång som motsvarar denna ökning av arbetsstyrkan. Här-

Diagram VIII: 2. Antal anställda arbetare inom industrin

Säsongrensad index: 1956 = 100

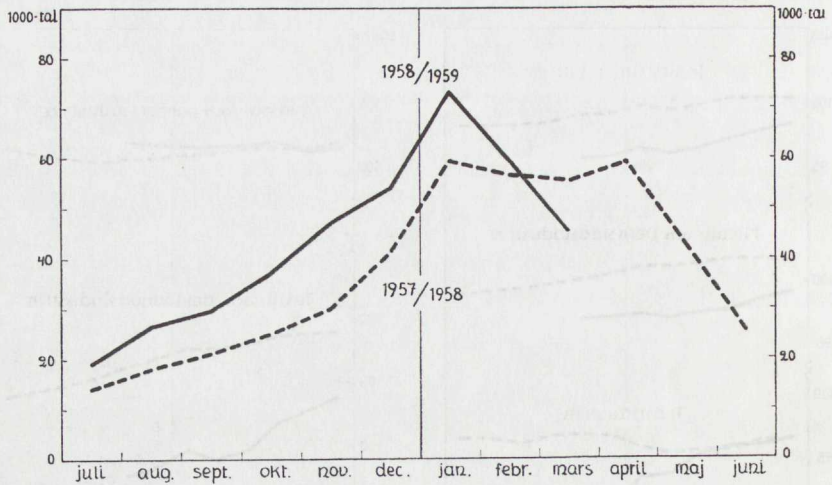

Källa: Socialstyrelsens sysselsättningsstatistik.

vid blir produktivitetens utveckling av avgörande betydelse. Räkna man med att produktivitetsförbättringen blir lika stor som i fjol, d. v. s. omkring 1 1/2 procent, skulle den totala arbetsvolymen behöva stiga med ca 1/2 procent för att den angivna produktionsökningen skulle komma till stånd. Eftersom sysselsättningen på grund av arbetstidsförkortningen skulle behöva stiga mer än den yrkesverksamma befolkningen, skulle också den från 1957 till 1958 friställda arbetskraften kunna absorberas. En så låg produktivetsförbättring som i fjol är dock inte sannolik under en uppgångsperiod. Den var en följd av ofullständigt utnyttjande av sysselsatt arbetskraft som nu kan tas i anspråk. Man vet också erfarenhetsmässigt att produktionsökningar efter en konjunkturavmattning i första hand uppkommer genom stegrad produktivitet och först med en viss eftersläpning leder till stigande sysselsättning. Räkna man i stället med att produktiviteten ökar med drygt 3 procent — en siffra som utgör medeltalet för efterkrigstiden — skulle sysselsättningsnivån bli i stort sett oförändrad 1958—1959. Detta fall innebär en ytterligare ökning av arbetslösheten i ungeför samma omfattning som i fjol. Den sannolika utvecklingen ligger troligtvis någonstans mitt emellan båda dessa hypotetiska fall.

Vad industrin beträffar kan den beräknade produktionsuppgången på ca 1 procent inte väntas leda till någon ökning av antalet sysselsatta arbetare utan man bör räkna med en fortsatt mindre nedgång i förhållande till 1958

Diagram VIII: 3. Antalet arbetslösa

Källa: Arbetsmarknadsstyrelsen.

om man ser på årsgenomsnitten. Däremot torde den successiva minskningen i industrins sysselsättning, som av säsongrensade siffror att döma har ägt rum alltsedan slutet av 1957, komma att upphöra under årets lopp. Av diagram 2 framgår att minskningen i antalet anställda industriarbetare har varit störst inom textil- och beklädnadsindustrin där nedgången också syns fortsätta. Även inom träindustrin har sysselsättningen sjunkit inte oväsentligt alltsedan sista kvartalet 1958. Massa- och pappersindustrin är den enda industrigrupp som i början av innevarande år redovisade högre antal anställda arbetare än under samma tid 1958. Stegringen från februari 1958 till februari 1959 utgjorde dock endast 1 1/2 procent. Under samma tid redovisade textil- och beklädnadsindustrin en minskning med 9 procent, gruvindustrin med 8 1/2 procent och träindustrin med 6 procent. För industrin som helhet var sysselsättningsnedgången 3 1/2 procent.

Inom byggnads- och anläggningsverksamheten bör den enligt investeringsberäkningarna förutsedda höga aktiviteten också leda till något ökad sysselsättning jämfört med årsgenomsnittet för 1958. Däremot tyder produktionskalkylen på en minskning för den i skogsbruket sysselsatta arbetskraften, under det sysselsättningen inom de tjänsteproducerande sektorerna kan väntas stiga i ungefär samma omfattning som 1957—1958.

Arbetslösheten

Från 1957 till 1958 ökade antalet arbetslösa inte oväsentligt. För innevarande år torde man kunna räkna med en i stort sett oförändrad arbetslöshet, om årsmedeltalet för 1959 jämförs med 1958. Uppgifterna om arbetslösheten under årets tre första månader ger emellertid en ganska dålig väg-

ledning när det gäller att bedöma rådande utvecklingstendenser på arbetsmarknaden eftersom de är i hög grad påverkade av den onormalt tidiga våren.

Utvecklingen av det totala antalet vid arbetsförmedlingarna registrerade arbetslösa framgår av diagram 3. Att arbetslösheten genom den kraftiga sänkningen från januari till mars kommit att understiga fjolårsnivån kan dock inte tas som tecken på en påtaglig konjunkturförbättring. Nedgången måste till viss del hänföras till olikheter i väderleksförhållanden under båda dessa år. I motsats till i fjol har särskilt byggnadsverksamheten kunnat hållas på en hög nivå. Även de intensifierade sysselsättningsfrämjande åtgärder som satts in sedan förra hösten torde ha medverkat härtill. Det visar sig också att av den totala minskningen i antalet försäkrade arbetslösa från mars 1958 till mars 1959 inte mindre än 80 procent faller på minskad arbetslöshet bland byggnadsarbetarna. Den höga byggaktiviteten har också gynnat en del andra branscher. Sålunda var arbetslösheten inom byggnadsämnesindustrin och jord- och stenindustrin väsentligt lägre i mars 1959 än vid samma tid 1958. Inom övriga industrigrupper låg arbetslösheten däremot fortfarande något högre än under förra året. Inom jordbruket har den säsongmässiga minskningen av arbetslösheten kommit minst en månad tidigare. Även inom skogsbruket har arbetslösheten sjunkit, den var dock alltså jämt högre än i fjol och en ny stegring kan väntas vid avverkningssäsongens slut. Den tidiga våren har i första hand påverkat arbetsmarknadsläget i Syd- och Mellansverige. Inom de nordligaste länen har arbetslösheten sjunkit mindre och låg i mars kvar på fjolårsnivån.

Utvecklingen på arbetsmarknaden har alltså under årets första kvartal kännetecknats av utpräglade säsongrörelser. Någon påtaglig förändring i det allmänna läget syns inte ha inträffat. Sysselsättningssvårigheterna syns vara störst för inte utbildad arbetskraft. En markant ökning jämfört med förra året har också ägt rum bland de arbetslösa som inte är med i arbetslöshetsförsäkringen och av vilka drygt en fjärdedel utgörs av ungdomar under 18 år.

Balansen på arbetsmarknaden

Vid bedömningen av graden av balans på arbetsmarknaden behöver man gå tillbaka till ett jämförelseår under vilket produktionsresurserna kan förutsättas ha blivit fullt utnyttjade. Bruttonationalprodukten har emellertid enligt utfallsberäkningen för 1958 legat klart under den nivå man skulle kunna nå upp till under förutsättning av full sysselsättning och av vad man under tidigare år kunnat räkna med som »normal» ökning av produktiviteten. Innebörden av detta »deflationsgap» skall här illustreras med en kalkyl, som utgår från förutsättningen att det 1957 — då bruttonationalprodukten ökade med 4 procent — rådde balans på arbetsmarknaden och att en årlig produktivitetsoökning på 3 procent — genomsnittet för åren 1950—1957 — kan betraktas som »normal». Godtyckligheten i dessa antaganden är givetvis

betydande och motiverar att kalkylen på sedvanligt sätt ges den anspråkslösa benämningen räkneexempel. För att markera detta har de använda siffrorna rundats till halva procenttal.

Under 1958 kan ökningen av den yrkesverksamma befolkningen beräknas ha uppgått till knappa en procent, men denna ökning mer än uppvägdes av arbetstidsförkortningen, vars effekt på arbetsutbudet kan beräknas till minus 1,5 procent. Det för produktionsökning disponibla arbetsutbudet minskade alltså netto räknat med en halv procent (jämför nedanstående tablå). Det förutsattes nu att man på grund av tillväxten i realkapitalet, fortskridande rationaliseringar m. m. borde kunna räkna med en »normal» produktivitetsoökning på omkring 3 procent. En dylik »normal» produktivitetsstegring borde, vid en minskning av det disponibla arbetsutbudet med en halv procent, möjliggöra en produktionsökning på 2,5 procent. Eftersom det faktiska ökningstalet för 1958 stannade vid en halv procent, skulle alltså »deflationsgapet» i betydelsen av under 1958 utebliven men i och för sig möjlig produktionsökning kunna beräknas till omkring 2 procent av 1957 års totala produktion.

	1958	Prognos 1959
1. Ökning av yrkesverksam befolkning	+ 1	+ 1
2. Lagstadgad arbetstidsförkortning	- 1 ¹ / ₂	- 1 ¹ / ₂
3. Från föregående år kvarstående arbetsreserv		+ 1 ¹ / ₂
4. För produktionsökning disponibelt arbets- utbud (1 + 2 + 3)	- 1 ¹ / ₂	0
5. Från föregående år kvarstående produktivitets- reserv		+ 1 ¹ / ₂
6. Hypotetisk produktivitetsoökning	+ 3	+ 3
7. Möjlig produktionsökning (4 + 5 + 6)	+ 2 ¹ / ₂	+ 4 ¹ / ₂
8. Aktuell produktionsökning	+ 1 ¹ / ₂	+ 2 ¹ / ₂
9. »Deflationsgap» (7—8)	2	2

Ökningen av arbetslösheten under 1958 kan uppskattas till en halv procent av arbetsutbudet. Resten av »deflationsgapet» på 1,5 procent skulle, sett från arbetskraftssidan, kunna hänföras till olika former av statistiskt inte registrerad »undersysselsättning» och därmed sammanhängande produktionsförluster. Dylika förluster kan uppkomma såväl genom en inte registrerad förkortning av arbetstiden och en minskning av arbetstempot som genom en av arbetsmarknadsläget betingad kortsiktig omflyttning av arbetskraft. Antagandet om en »normal» produktivitetsoökning förutsätter med andra ord en fördelning av arbetskraftsresurserna, som kan ha varit ur struktursynpunkt mer rationell under de år för vilka genomsnittet beräknats än under det år under vilket ett »deflationsgap» uppkommit. »Deflationsgapet» representerar alltså dels en under det löpande året utebliven produktionsökning, dels de häremot svarande outnyttjade resurserna, som kvar-

står till det följande året och då kan utnyttjas för produktionsökning. De outnyttjade resurserna kan, sett från arbetsmarknadssidan, blott delvis lokaliseras i form av arbetslöshet, d. v. s. som en kvarstående arbetsreserv. Resten består av inte kvantifierbara element vilka i tabellen sammanförts under benämningen »kvarstående produktivitetsreserv».

Man kan nu på analogt sätt göra en på försörjningsbalansen för 1959 grundad »deflationsgapkalkyl». Under 1959 beräknas ökningen av den yrkesverksamma befolkningen återigen komma att uppgå till nära en procent av totala arbetsutbudet, varemot liksom under 1958 står en något större minskning av arbetsutbudet på grund av arbetstidsförkortningen. Tages emellertid nu också hänsyn till den från 1958 kvarstående arbetsreserven, så skulle totalt sett det disponibla arbetsutbudet — i timmar räknat — ej behöva minska under 1959. En fortsatt »normal» produktivitetsstegring plus den från 1958 kvarstående produktivitetsreserven skulle emellertid ge utrymme till en produktionsökning på 4,5 procent. Eftersom den faktiska produktionsökningen enligt nationalbudgeten skulle komma att uppgå till omkring 2,5 procent, slutar räkneexemplet för 1959 i ett »deflationsgap» på två procent — »gapet» skulle med andra ord bibehållas oförändrat under 1959.¹ Förutsatt samma grad av »undersysselsättning» som under 1958 skulle också arbetslösheten förbli i stort sett oförändrad. Antalet sysselsatta skulle då komma att öka ungefär lika mycket som ökningen av den yrkesverksamma befolkningen.

¹ Betydande deflationsgap av det slag som här beräknats för Sverige skulle med säkerhet kunna beräknas för flertalet västeuropeiska länder och för Förenta staterna. Som en jämförelse kan nämnas att för Storbritannien angivits en möjlig ökning av bruttonationalprodukten för åren 1959—60 på sammanlagt i runt tal 10 procent (National Institute of Economic and Social Research).

IX. Sammanfattande bedömning

En förnyad beräkning av bruttonationalprodukten för 1958 har givit vid handen att denna jämfört med 1957 torde ha stigit med blott omkring en halv procent, vilket är mindre än vad den tidigare uppskattningen givit anledning förmoda. Å andra sidan har den preliminära nationalbudgetens prognos för bruttonationalproduktens förändring under 1959 reviderats uppåt från dryga en till dryga två procent. I stället för en i stort sett oförändrad produktionsutveckling på relativt låg nivå skulle man alltså nu kunna räkna med någon förstärkning av ökningstakten under 1959 jämfört med 1958. Denna ökningstakt torde inte bli av den storleksordning som redovisats för tidigare högkonjunkturår men framstår icke desto mindre internationellt sett som relativt hög, eftersom den internationella konjunkturutvecklingen i år alltjämt i stort sett syns komma att präglas av en viss fördröjning av konjunkturuppsvinget. I de länder, där produktionsutsikterna för 1959 ter sig gynnsammare än för Sverige, har man i regel — i motsats till i Sverige — haft att ta igen en tidigare nedgång.

Konjunkturläget i utlandet

I *Förenta staterna* har produktionen under våren överstigit den nivå från vilken nedgången 1957 startade. Det säsongrensade index för industriproduktionen var i mars 1959 drygt en procent högre än i augusti 1957. Bruttonationalprodukten fjärde kvartalet 1958 låg volymmässigt räknat blott några tiondels procent lägre än tredje kvartalet 1957 och har under första kvartalet i år troligen överstigit den gamla toppnivån med ett par procent.

Att produktionsökningen kommer att fortsätta under 1959 syns det i och för sig knappast råda någon tvekan om. Härför talar det förhållandet att man syns kunna räkna med säkra ökningar i efterfrågan på vissa områden och troliga ökningar på andra samt att ingen klar nedgångstendens föreligger på något område. Den offentliga byggnadsverksamheten, som till största delen äger rum i delstaternas och de lokala myndigheternas regi, steg med 10 procent under loppet av 1958 och kan förväntas fortsätta att stiga under innevarande år. De federala utgifterna kommer också att öka, om än i svagare takt än under sista halvåret 1958. Lagerförändringarna är som alltid svåra att förutse. Lagerminskningen har totalt sett upphört och bl. a. under intryck av strejkhotet inom stålindustrin förbytt i en viss lagerökning. Med hänsyn till den kraftiga lageravveckling som redan ägt rum, borde räknat för hela kalenderåret 1959 varje påverkan från detta område få expansiv karaktär.

Den privata investeringen representerar alltså det stora frågetecknet. Exklusive bostadsbyggandet registrerades totalt sett en svag ökning från tredje till fjärde kvartalet 1958. Men industriinvesteringarna i maskiner och utrustning visar alltså inga tecken till markerat uppsving och industribyggena har sjunkit successivt under hela 1958. Den privata investeringen kommer sannolikt att stiga något under 1959. Industriinvesteringarna kommer dock, såvitt man nu kan se, tydligen alltså att ligga avsevärt under 1957 års toppnivå. Därför saknas också i den nuvarande konjunkturbilden ett av de viktigaste kännetecknen som brukar karakterisera en stabil expansion. Det ser ut som om det skulle ta ännu någon tid innan den av offtliga transfereringar och ett relativt lågt sparande stöttade konsumtionsvaruefterfrågan skulle leda till ökade beställningar och — efter kanske ytterligare lagernedgång i vissa led — till en klart markerad expansion inom kapitalvarusektorn.

Den antydda eftersläpningen mellan konsumtions- och kapitalvaruproduktionen illustreras därav att den förra i februari låg knappt 5 procent över toppnivån 1957 men den senare alltså 5 procent under. Konsumtionsindustrins orderingång har ökat kraftigt, under det att t. ex. maskinorderna har ökat endast måttligt. Inom kapitalvaruindustrin har man dessutom att räkna med outnyttjad kapacitet på olika områden och förmodligen med relativt sett större lagerhållning än i konsumtionsvaruindustrin. Slutligen kan man också peka på det förhållandet att exporten av kapitalvaror till Västeuropa lidit och alltså lider av stagnationen inom detta område.

En sammanvägning av tendenserna på olika områden pekar emellertid otvetydigt på en fortsatt expansion. Presidentrapporten anger som hållpunkt för bedömningen av 1959 års bruttonationalprodukt en siffra, som med cirka 7 procent överstiger genomsnittet för 1958. Denna prognos innebär att ökningen jämfört med 1957 skulle komma att uppgå till 4 procent. Arbetslösheten skulle därmed, även efter amerikanska förhållanden, alltså komma att ligga på en relativt hög nivå. Frukten för förnyade prisstegringar plus den uppfattningen att prisstabilitet är nödvändig för en stabil produktionsexpansion har emellertid allt mer kommit att dominera den ekonomiska politiken, vilket kommit till uttryck både i budgetförslaget och de på senare tid genomförda räntehöjningarna.

Västeuropas export till Förenta staterna — särskilt av färdiga konsumtionsvaror — har hållits väl uppe och i genomsnitt värdemässigt till och med ökat 9 procent mellan 1957 och 1958. Samtidigt har försvagningen av den västeuropeiska investeringskonjunkturen hårt drabbat den traditionella importen av kapitalvaror från Förenta staterna. En i stort sett samtidig konjunkturavmattning i de bägge områdena karakteriserad av relativt stabil konsumtion och vikande investeringar har alltså på grund av skillnaden i handelns struktur medfört en avsevärd förbättring av Västeuropas bytesbalans gentemot Förenta staterna trots att nedgången haft avsevärt mindre omfattning inom förstnämnda område. Det är sannolikt att denna förbätt-

ring står sig under den närmaste framtiden. Med hänsyn till den förbättrade konjunkturen i Förenta staterna borde man kunna räkna med någon ökning av Västeuropas export till detta område, samtidigt som Förenta staternas export till Västeuropa alltjämt tycks kämpa med vissa svårigheter.

Västeuropas export till råvaruländerna har också hållits uppe relativt väl under det att dessas export på grund av konjunkturdämpningen i industriländerna sjunkit både till Förenta staterna och Västeuropa. Överskotten gentemot Förenta staterna och råvaruländerna har resulterat i en kraftig ökning av Västeuropas valuta-reserv, som vid slutet av 1958 var 3,3 miljarder dollar större än ett år tidigare. I råvaruländerna har valuta-reserverna tjänat som buffertar, vilka fångat upp effekten av försämringen i exportkonjunkturen, som härigenom hindrats från att nämnvärt slå igenom i deras import från industriländerna. Den internationella kreditgivningen har också visat sig mer elastisk än man kanske tidigare räknat med. Det är möjligt att den befarade krisen för den svagaste länken i trekantshandeln mellan Västeuropa, råvaruländerna och Förenta staterna på detta sätt redan kunnat övervinnas eftersom konjunkturen i Förenta staterna nu är på väg uppåt och råvarupriserna i stort sett stabiliserats och på några områden t. o. m. noterat kraftiga stegringar (framför allt ull och kautschuk men även i viss mån koppar och tenn). Dessa faktorer skulle möjligen redan under innevarande år kunna ge svängrum för någon uppgång i råvaruländernas efterfrågan på industriprodukter.

Värdet av den västeuropeiska *intrahandeln* sjönk under första halvåret 1958 och låg för hela året värdemässigt sett 3 procent under genomsnittet för 1957. Under sista kvartalet i fjol nådde den emellertid nästan upp till nivån ett år tidigare. Sammankrympningen i intrahandeln speglar konjunkturavmattningen under fjolåret och tendensen mot slutet av året till förnyad uppgång. Intrahandelns samband med konjunkturutvecklingen illustreras därav, att den enda väsentliga uppgången på importsidan representeras av Västtyskland, som hela tiden fortsatt en oavbruten konjunkturuppgång, under det att exportökningar noteras för Danmark och Holland, vilka tack vare dessa ökningarna dragits upp från en redan 1956—57 inträdd konjunkturdämpning. Förutsättningen för att en sådan konjunkturstimulans till »smäländerna» skall kunna bli av varaktig betydelse är emellertid, att de större länderna — Frankrike, Storbritannien och Västtyskland — samtidigt kommer in i en markerad expansionsfas.

I *Frankrike* präglas den ekonomiska utvecklingen i mycket hög grad av skärpningen av den ekonomiska politiken. Industriproduktionen föll under andra halvåret 1958 och låg i december 4 procent under decembersiffran för 1957. Politiken syftar till en nedskärning av den privata konsumtionen och till en ungefär kompensande ökning framför allt av exporten och den offentliga konsumtionen. Ökningen i reala bruttonationalprodukten, som under 1958 uppgick till 2 procent, torde under sådana förhållanden avta och eventuellt helt upphöra. Importen förutses öka något vad beträffar den del, som härrör från franc-området, men förbli ungefär oförändrad för övriga områden.

I *Västtyskland* syns för närvarande en förnyad uppgång vara på väg inom näringslivets investeringar och inom bostadsbyggandet efter en till synes tillfällig uppbromsning under 1958. Orderläget både inom hemmamarknads- och exportindustrin har förbättrats under de senaste månaderna. Däremot har på grund av de relativt blygsamma ökningarna i hushållens realinkomster den privata konsumtionen på senare tid börjat stagnera och detta kan i sin tur medföra en avmattning i den hittills höga ökningstakten för importen. Bruttonationalprodukten ökade med ungefär 3 procent under 1958. Ökningen väntas fortsätta under 1959 i ungefärligen oförändrad takt, vilket bör kunna ge utrymme även åt nya realinkomststegringar för löntagarna. Någon nämnvärd ökning av sysselsättningen kan däremot knappast komma till stånd, eftersom arbetslösheten ligger på en rekordlåg nivå och tillskotten till befolkningen i de arbetsföra åldrarna successivt avtagit. Denna faktor, som tidigare spelat en stor roll i den tyska högkonjunkturen, torde i framtiden komma att få en underordnad betydelse.

I *Storbritannien* låg den reala bruttonationalprodukten under fjolårets sista kvartal allttjämt något under den toppsiffra, som nåtts redan under andra kvartalet 1957. En mindre uppgång ägde rum mellan tredje och fjärde kvartalet, men denna kan i sin helhet återföras på den med lättnaderna i avbetalningshandeln sammanhängande ökningen i den privata konsumtionen. De i den nya budgeten signalerade skattesänkningarna innebär en ny kraftig stimulans till den privata konsumtionen. Exporten har stigit successivt fr. o. m. andra kvartalet 1958, men behöver öka stegringtakten något för att 1959 års genomsnitt skall uppnå genomsnittet för 1957. Den offentliga investeringen (inkl. det kommunala bostadsbyggandet) har varit på nedåtgående under hela 1958 men väntas öka kraftigt fr. o. m. det nya budgetåret. Under 1958 understeg industrins investeringar 1957 års nivå med en procent. Nedgången under fjärde kvartalet var — jämfört med läget ett år tidigare — 6 procent. Den senaste enkäten på detta område tyder allttjämt på en kraftig minskning under 1959. Vid enkättilfället har hänsyn dock ej kunnat tas till den stimulans, som den nya budgetens lättnader i avskrivningsreglerna kan tänkas innebära. Näringslivets övriga investeringar har, trots tendensen till successiv avmattning, legat så högt, att totalt sett den privata investeringen under 1958 överskridit genomsnittet för 1957. En sammanvägning av de motstridiga tendenserna på olika områden tyder på ett par procents uppgång av nationalprodukten under 1959.

Det finns en grupp av smärre, men för den svenska exporten inte desto mindre betydelsefulla länder, som visat en markerad tendens till uppsving under loppet av 1958. I Norge, Danmark och Holland har således industriproduktionen för sista kvartalet i stort sett återförts till det läge som rådde före nedgången. Även i Belgien och Finland har en uppgång ägt rum under 1958, men i dessa fall ligger den hittills uppnådda nivån allttjämt mer än 10 procent under tidigare uppnådda toppnivåer. Redan bibehållandet av den vid slutet av förra året uppnådda nivån för industriproduktionen innebär för nyssnämnda fem länder att 1959 års genomsnitt kommer att ligga över ge-

nomsnittet för 1958. Det är sannolikt att uppgången kommer att fortsätta även sedan tidigare maxima uppnåtts eller passerats. Men samtidigt kan man för vissa länder peka på tecken till en viss uppbromsning av expansionen just som man återhämtat tidigare förlorad terräng och är på väg att ta ytterligare ett steg framåt. I de länder konjunkturkurvan hittills haft en viss likhet med bokstaven »V», skulle denna med andra ord så smått ha börjat anta formen av ett kvadratrottecken.

Småländernas, inklusive Sveriges, chanser att expandera under 1959 är intimt förknippade med utvecklingen av de större ländernas industriproduktion. Det har ovan visats skäl för att man under 1959 skulle kunna räkna med en ganska betydande stegring av nationalprodukten i Förenta staterna, med moderat stegring i Västtyskland, med en mindre uppgång i Storbritannien och snarast med stagnation i Frankrike. Industriproduktionen kan avvika från men ansluter sig i regel ganska nära till utvecklingen av totalproduktionen. Nedan har OEEC:s säsongrensade siffror använts för att belysa utvecklingen på industriområdet i nyssnämnda länder (genomsnittet 1958 = 100).

	1958			1959	
	Oktober	November	December	Januari	Februari
Förenta staterna	103	105	106	107	107
Västtyskland	101	102	101	99	101
Storbritannien	99	101	101	101	100
Frankrike	99	98	97	97	101

Mönstret stämmer inte helt med de prognoser för genomsnittet av förändringarna i totalproduktionen (bruttonationalprodukten) som förut antytts. I Förenta staterna ligger redan nu industriproduktionen på en nivå som överstiger genomsnittet för 1958 väsentligt. I de övriga länderna har emellertid de senaste månadernas siffror i stort sett visat stagnation kring fjolårsnivån. För Västtysklands och Storbritanniens del betyder detta att en uppgång borde sätta in relativt snabbt och relativt kraftigt om den med prognosen för bruttonationalprodukten förenliga utvecklingen inom industrisektorn skall realiseras.

Tendensen i utvecklingen ger inte något intryck av ett sådant uppsving, som följde på avmattningen efter Korea-kriget och inledde de följande årens högkonjunktur. En skillnad ligger som nämnts däri att man i Västtyskland, även vid fullt utnyttjade produktionsresurser, knappast kan hålla samma expansionstakt som tidigare. I de övriga länderna är den ekonomiska politiken inte så expansiv, som den med hänsyn till förekomsten av lediga produktionsresurser skulle kunna vara. I Frankrike och Storbritannien spelar valutahänsynen stor roll. För Förenta staterna spelar valutahänsynen ingen roll, men där inriktas som nämnts uppmärksamheten på inflationsfaran. Det råder näppeligen något tvivel om att man för dessa länder skulle kunna räkna fram betydande »deflationsgap».

Det är värt att uppmärksamma, att när här i det föregående talats om Västeuropas konjunktur och Västeuropas intrahandel etc. och skilts mellan de små och stora länderna inom detta område, så bör man ha i minnet att dessa distinktioner snart kan visa sig ointressanta vid en fortsatt splitt-ring genom en ensidig integration av sexstatsområdet. Det kan då bli anledning att skilja mellan tendenserna för produktion, handel, valutareserv etc. inom sexstatsmarknaden i motsats bl. a. till utvecklingen för övriga Västeuropa. Redan nu torde en medlem i »Sexland» bättre än tidigare kunna tillgodogöra sig en expansionsimpuls från konjunkturuppgången i något annat medlemsland (t. ex. i Nederländerna) och analogt uppnå att en kon-traktion (t. ex. i Frankrike) i första hand får bäras av »de övriga». Im-portökningar riktas inåt och importbegränsningar riktas utåt. Tendenser till en dylik utveckling via en omriktning av handeln kan göra sig gällande innan omläggningen av tullmurarna verkligen gjort omriktningen motiverad.

Konjunkturläget i Sverige

Ur svensk synpunkt är det av speciellt intresse att man nu syns kunna räkna med en lyftning av aktivitetsnivån i våra nordiska grannländer och i Nederländerna. Tillsammans svarar dessa länder nämligen för en betydande del av vår export. Den norska nationalbudgeten räknar med en volym-mässig importökning på nära 5 procent och den nederländska med omkring 10 procent. Den danska importökningen beräknas bli av storleksordningen 10—15 procent. Med hänsyn till dessa nya siffror och den vikt dessa länder har för den svenska utrikeshandeln ter sig förhoppningarna om en för-bättring av vår exportkonjunktur nu mer motiverade än vad de gjorde vid årsskiftet. Å andra sidan ter sig chanserna — och riskerna — för en allmän internationell högkonjunkturväg redan under innevarande år snarast något mindre på grund av den till synes bestående långsamheten i produktions-uppgången i de större ländernas produktionsutveckling.

Svagheten i den nuvarande internationella konjunkturen ligger i stagnation-en i industriinvesteringarna. Just på detta område syns man emellertid räkna med uppgång i våra nordiska grannländer d. v. s. i länder där den svenska verkstadsindustrin har betydande marknader. En pluspost repre-senteras av bostadsbyggandet utomlands, som tycks vara uppåtgående i nästan hela Västeuropa. En dylik utveckling bör gynnsamt påverka vår trä-varuexport. En faktor som hittills syns ha verkat i motsatt riktning repre-senteras av den ökade konkurrenskraften på detta område från Kanada (minskade fraktsatser), från Sovjet (priskonkurrens) och från Finland (de-valvering). Dessa länder har tack vare relativa kostnadssänkningar i viss mån kunnat tränga undan Sverige särskilt på den engelska marknaden. Lik-nande tendenser har gjort sig gällande i fråga om exporten av papper och papp. Däremot syns vår verkstadsexports andel av den totala verkstadsim-porten till våra viktigaste marknader ha hållits relativt väl uppe, och den svenska exportens andel av järn- och stålimporten kunnat öka åtminstone på Storbritannien. Av industriländernas (exkl. östblockets) totala export av

övriga industriprodukter syns den svenska andelen hållit sig ungefär konstant eller snarast ökat under de senaste åren.

På exportområdet har det inte framkommit något som föranleder nämnda korrigeringar av den i den preliminära nationalbudgeten gjorda bedömningen. Jämfört med denna har dock exportvärdet för skogsindustriprodukter och järnmalm nedjusterats något, i båda fallen beroende på en sänkning av prisantagandet. Sålunda förväntas för 1959 priserna för trävaror komma att ligga i genomsnitt 12 procent, för massa 7 procent samt för papper och papp 6 procent under genomsnittet för 1958. Å andra sidan har jämfört med tidigare beräkningar en uppjustering av exportvärdet gjorts för vissa sektorer av verkstadsområdet. För hela exporten beräknas genomsnittliga prisnivån för i år komma att ligga omkring 4 procent lägre än 1958 och 6 procent lägre än 1957. Volymmässigt beräknas jämfört med 1958 exporten minska för järnmalm (6 %), minska mycket kraftigt för livsmedel (26 %) men öka för trävaror (6 %), massa (8 %), papp och papper (2 %) samt för oädla metaller och arbeten därav (3 %).

En summering av tendenserna på olika områden tyder på att exportvolymen i år kommer att förbli i stort sett oförändrad jämfört med 1958. Det är samma prognos som enligt den preliminära nationalbudgeten. Den förnyade prognosen implicerar emellertid en revidering uppåt av *absoluta* nivån för exportvolymen under 1959, eftersom siffran för 1958 nu höjts jämfört med den som kom till användning i den preliminära nationalbudgeten. Eftersom siffran för 1958 innefattar fiktiva uppjusteringar betingade av en statistisk omläggning vid årsskiftet, implicerar prognosen för 1959 realiter även att exportvolymen för detta år kommer att ligga ett par tre procent över 1958 års nivå.

Det har ej syns föreligga någon anledning att revidera nationalbudgetens pris- och volymantaganden vad beträffar förändringen av *importen* mellan 1958 och 1959. Importpriserna beräknas genomsnittligt sett komma att sjunka med 2 procent. Prissänkningar förutses t. ex. för vissa livsmedel, för kol samt för järn och stål. För volymen har räknats med en ökning om 2 procent, som främst är att hänföra till en större import av bränslen, kemiska produkter, handelsfärdigt järn och stål. Även för volymläggningen av importen gäller att jämförelsen mellan 1958 och 1959 blir lidande av den statistiska omläggningen vid årsskiftet, så att prognosen avsevärt underskattar den ökning som faktiskt kan förväntas komma att äga rum.

I den preliminära nationalbudgeten beräknades terms of trade förbli oförändrade under 1959 jämfört med 1958. Den nu förutsedda ytterligare nedgången i exportprisnivån på nära 2 procent (till minus fyra procent) innebär en lika stor försämring av terms of trade och motsvarar i och för sig en försämring av handelsbalansen med omkring 150 miljoner kronor. Ökningen av importvolymen vid oförändrad exportvolym innebär en ytterligare försämring på omkring 200 miljoner kronor. Rent kalkylmässigt framkommer härigenom en ökning av handelsbalansens underskott på omkring 350 miljoner kronor, vilket i stort sett skulle betyda en motsvarande försämring av

valutautvecklingen jämfört med 1958. Under sistnämnda år ökade valuta-reserven med 150 miljoner kronor. Förutsatt att den s. k. »förskjutnings-posten» blir lika stor under 1959 som under 1958 skulle valutareserven under 1959 komma att minska med ett par hundra miljoner kronor.

Nya hållpunkter för bedömningen av *lagerutvecklingen* under 1959 saknas. Den utförda revideringen av lagerberäkningen för 1958 har i stort sett konfirmerat den i den preliminära nationalbudgeten använda förutsättningen om en måttlig total lagerminskning under 1958. Den mest betydande avvikelserna avser verkstads- och varvsindustrin. Här räknades tidigare med en lagerminskning, under det att de nya siffrorna anger en lagerökning med omkring hundra miljoner kronor. Under de fyra sista åren har lagerökningen på detta område uppgått till sammanlagt drygt två miljarder kronor i löpande priser — en viss minskning i fortsättningen ter sig därför sannolik. Resultatet av konjunkturinstitutets verkstadsbarometer för april anger också att lagren av verkstadsprodukter på sina håll betraktas som för höga och nu är på väg att minska. Lagren av skogsindustrins produkter ökade med mer än hundra miljoner kronor under 1958 efter att ha legat praktiskt taget oförändrade 1956—57 och ökat med omkring en halv miljard kronor åren 1954—55. En viss lagerminskning inträffade under 1958 för textil- och sömnadsbranschens del. Enligt senaste barometerresultatet betraktas textillagren emellertid fortfarande som för höga. I stort sett tyder tendenserna inom lagerområdet på en fortsatt nedgång under 1959. Enligt den reviderade beräkningen minskade lagren under 1958 med hundra miljoner kronor. Diskrepansen mellan beräkningen av bruttonationalprodukten för 1958 från produktions- respektive efterfrågesidan kan möjligen tolkas så att lagren i själva verket ökade under detta år. Den från den preliminära nationalbudgeten bibehållna prognosen om en lagerminskning på en halv miljard kan därför realiter tänkas betyda en ungefär oförändrad lagerhållning under 1959.

Den mest betydande revideringen som gjorts av siffrorna i den preliminära nationalbudgeten avser storleken av investeringen i fast kapital. Med hänsyn till det nya material som framkommit syns det finnas anledning till justeringar uppåt nästan efter hela linjen. Framst gäller detta *industrins nyinvesteringar* i såväl byggnader som i maskiner och apparater. Kommerskollegiums marsenkät visar, jämfört med novemberenkäten, en betydande uppjustering av investeringsplanerna inom flertalet branscher. Visserligen vet man från tidigare enkäter att dylika förskjutningar hör till regeln, liksom att planerna regelmässigt brukar ligga över det faktiska investeringsutfallet. Förskjutningen är emellertid denna gång så stor att den bör motivera en betydande revidering uppåt av den preliminära nationalbudgetens investeringssiffra.

Enligt höstenkäten planerade företagen inom den egentliga industrin en minskning av byggnadsinvesteringarna (exkl. industrins personalbostäder) med 2 procent — vårenkäten visar i stället en planerad ökning på omkring 14 procent. Omsvängningen är särskilt markant inom metall- och

verkstadsindustrin samt inom massa- och pappersindustrin. För industrins investeringar i maskiner och apparater angav marsenkäten en ökning på 8 procent mot en minskning på 5 procent enligt oktoberenkäten. Omsvängningen är markant för jord- och stenindustrin samt för massa- och pappersindustrin. En alltså i stort sett oförändrad nedgångssiffra redovisas för trävaruindustrin (närmare 40 procent) och för livsmedelsindustrin (25 procent). Med utgångspunkt från enkätresultaten kan ökningen av totala investeringen på olika industriområden uppskattas till drygt ett hundratal miljoner kronor i stället för den minskning med ungefär samma belopp, som kalkylerades med i den preliminära nationalbudgeten.

Nya uppgifter om igångsatta och pågående arbeten inom *bostadsbyggandet* motiverar en revidering uppåt av investeringen även på detta område: till en ökning utöver 1958 års nivå på 200 miljoner kronor från 50 miljoner enligt den preliminära nationalbudgeten. Ytterligare justeringar: för kraftverken en höjning till 125 från 75 miljoner, för handeln till 75 från 50, för vägar till 175 från 115, för de militära investeringarna till 125 från 105, för sjukvård och skolor till omkring 135 från förut 80 miljoner. Till någon del beror dock de nu nämnda uppjusteringarna på att utgångslägets nivå d. v. s. investeringsvolymen för 1958 något överskattats och att i själva verket en del därav faller på 1959 — detta gäller t. ex. investeringarna i bostäder, väg- och gatuarbeten samt de militära investeringarna. Totalt sett har ökningen av investeringen i fast kapital från 1958 till 1959 beräknats till omkring 1,1 miljard, vilket är 600 miljoner eller omkring en procent av bruttonationalprodukten mer än enligt den preliminära nationalbudgeten. Av ökningen mellan 1958 och 1959 faller omkring 350 miljoner på den privata sektorn, 200 miljoner på kommunerna och drygt 500 miljoner på staten, allt räknat i 1958 års priser. Motsvarande procentuella ökningstal blir respektive 3, 6 och 12.

Den volymmässiga ökningen under 1958 av den *offentliga konsumtionen* angavs i den preliminära nationalbudgeten till fyra procent både vad beträffar den statliga och den kommunala andelen. Dessa siffror har nu korrigerats, och enligt de nya beräkningarna ökade den kommunala konsumtionen med fem procent men den statliga blott med två. Den sammanlagda ökningen blev omkring tre procent. För 1959 förutses en något stegrad ökningstakt — liksom i den preliminära nationalbudgeten har denna anslagits till fyra procent.

Den *statsfinansiella utvecklingen* — upplåningens storlek och fördelning på olika långgivare — har främst intresse ur synpunkten av banksystemets och allmänhetens likviditet d. v. s. av finansieringsberedskapen inför t. ex. en konjunkturell uppgång av efterfrågan på olika områden. Statens budget har under de senaste åren kännetecknats av stora utgiftsöverskott. För de två åren 1957 och 1958 uppgick den sammanlagda upplåningen i kreditinstitutet (inkl. nettoupplåningen i riksbanken) till omkring 2,6 miljarder. Av detta belopp har endast en mindre del eller omkring en halv miljard täckts genom nettoskuldssättning i riksbanken (= förändring av statens

tillgodohavanden i riksbanken och av riksbankens statspappersinnehav). Eftersom riksbankens övriga utlåning och dess valutainnehav varit nästan konstant under de bägge åren, motsvaras riksbankens utlåning till staten i stort sett av en ökning i sedelmängden, som regelmässigt brukar stiga med 200 å 300 miljoner kronor om året. Av den övriga statsupplåningen har omkring 700 miljoner placerats på kapitalmarknaden (sparbanker, posten och försäkringsbolag) under det att resten eller omkring 1,4 miljarder utgöres av upplåning i affärsbankerna. Ökningen av affärsbankernas innehav av statspapper åren 1957—58 representerar omkring 45 procent av deras samtida totala utlånings- och inlåningsökning. Genom denna utveckling har affärsbankernas likviditet successivt ökat. Detta illustreras därav att summa riksbanksgiro, skattkamarväxlar och obligationer (väsentligen stats- och hypoteksobligationer) i procent av skulderna (exkl. eget kapital) successivt vuxit från 27,1 procent vid slutet av 1956 till 31,5 resp. 32,8 procent åren 1957 och 1958.

Statens upplåningsbehov under 1959 kan grovt räknat uppskattas till samma belopp som sammanlagt för de båda åren 1957 och 1958 d. v. s. till drygt två och en halv miljard kronor. Den ökning av affärsbankernas likviditet (statspapper plus fordringar på riksbanken), som en dylik upplåning i och för sig kan beräknas medföra, skulle såtillvida kunna förväntas bli större än under perioden 1957—58 som upplåningen på kapitalmarknaden och likviditetsminskningen genom sedelmängdökningen nu hänför sig till ett och inte till två år. Å andra sidan verkar det sannolikt att valutareserven kommer att sjunka, vilket i motsvarande mån reducerar affärsbankernas likviditet. Netto räknat skulle därmed likviditetstillskottet i affärsbankerna kunna beräknas bli av samma storleksordning 1959, som den sammanlagda ökningen åren 1957 och 1958. Härigenom skulle alltså en avsevärd ökning av affärsbankslikviditeten komma till stånd.

Möjligheterna att bedöma utvecklingen av den *privata konsumtionen* har nu blivit säkrare än de var när den preliminära nationalbudgeten framlades, eftersom ny löne- och konsumtionsstatistik framkommit för 1958 och resultatet av löneförhandlingarna för 1959 i stora drag kan överblickas. Räknat på årsmedeltalen steg den genomsnittliga timförtjänsten för industriarbetare med 5 procent från 1957 till 1958. På grund av förkortningen av den ordinarie arbetstiden blev emellertid stegringen av årsförtjänsterna lägre och stannade vid omkring 3 procent. Den totala lönesumman ökade mellan 1957 och 1958 med omkring 3,5 procent. Enskilda företagens inkomster beräknas ha varit ungefär oförändrade. De för konsumtion disponibla personliga inkomsterna ökade med omkring 1,5 miljard eller dryga 4 procent. Den privata konsumtionen ökade samtidigt volymmässigt med 2,5 procent och värdemässigt med drygt 1,9 miljard eller ca 6 procent. Det personliga sparatet minskade alltså med över 400 miljoner kronor.

Enligt uppgörelsen mellan SAF och LO angavs för löneförhöjningar under 1959 en kostnadsram motsvarande 2 procent vid arbete på tidlön och 1,5 procent vid ackordsarbete. De faktiska avtalen både inom och utom de

av uppgörelsen direkt berörda områdena har också hållit sig kring dessa procenttal, så att den genomsnittliga avtalsmässiga höjningen av lönenivån för samtliga löntagare kan förutses komma under 1959 överstiga 1958 års nivå med ca 2 procent. Sedan hänsyn tagits till den lagstadgade arbetstidsförkortningen och under förutsättning av någon avsaktning i löneglidningen samt någon ökning av antalet sysselsatta kan den totala lönesummans ökning beräknas till i runt tal 1 miljard eller omkring 3 procent. (Denna siffra ligger mitt emellan de alternativ, som kom till användning i den preliminära nationalbudgeten.) Övriga inkomster beräknas öka med omkring en halv miljard. Eftersom de hushållens inkomster belastande direkta skatterna och avgifterna också förutses komma att öka med en halv miljard, så skulle de för konsumtion disponibla inkomsterna komma att öka lika mycket som lönesumman d. v. s. med 1 miljard kronor.

Under början av 1959 har konsumentpriserna legat något över genomsnittet för 1958, vilket i och för sig — under förutsättning av oförändrade priser resten av året — höjer genomsnittet för 1959 något över fjolårets genomsnitt. Tages vidare hänsyn till en viss effekt av lönehöjningarna på tjänstepriserna kan konsumtionsprisnivån för innevarande år beräknas komma att ligga omkring en procent över fjolårsnivån. En sådan prisstegring skulle fördyra 1958 års konsumtion med omkring 300 miljoner kronor. Av den kalkylerade inkomstökningen på en miljard skulle då återstå 700 miljoner, vilket räcker till en volymmässig ökning av konsumtionen med omkring 2 procent. Utvecklingstendenserna på olika konsumtionsområden pekar också på en konsumtionsökning av denna storleksordning, som alltså skulle förutsätta att hushållens sparande förblir oförändrat mellan 1958 och 1959.

Den nationalbudget för 1959, som nedan uppställts på grundval av den förut gjorda bedömningen av efterfrågan på olika områden, överensstämmer på de flesta punkter med den preliminära nationalbudgeten. Den enda väsentliga förändringen avser som nämnts en kraftig uppjustering av den totala investeringen, som dragit med sig en ungefär lika stor upprevidering av bruttonationalprodukten — från drygt en procent enligt den preliminära nationalbudgeten till drygt två procent enligt den reviderade. Det kan synas motiverat att nu höja siffran även för importen samt att — med hänsyn till den på vissa områden nu mer optimistiska bedömningen av utlandskonjunkturen — också revidera prognosen för exportvolymen uppåt. Dylika höjningar impliceras dock av de oförändrade prognossiffrorna. Som förut påpekats överskattas statistiskt den av utrikeshandeln under 1958 uppnådda nivån. En prognos som utgår från denna överskattning, underskattar i motsvarande mån förändringen mellan 1958 och 1959. Eftersom underskattningen torde gälla i lika mån för importen som för exporten, skulle ett försök att korrigera dessa med hänsyn till den statistiska felkällan dock ej påverka siffran för bruttonationalproduktens eller bytesbalansens förändring.

Nationalbudget för 1959

Miljoner kronor i 1958 års priser

	1958	Förändring 1958—59	
		Miljoner kronor	Procent
<i>Tillgång</i>			
Produktion	59 600	+ 1 400	+ 2
Import	12 250	+ 250	+ 2
Lagerminskning	100	+ 400	..
Summa tillgång	71 950	+ 2 050	+ 3
<i>Användning</i>			
Privat bruttoinvestering	10 750	+ 350	+ 3
Statlig bruttoinvestering	4 400	+ 500	+ 12
Kommunal bruttoinvestering	3 350	+ 200	+ 6
Export	12 000	0	0
Privat konsumtion	33 850	+ 700	+ 2
Statlig konsumtion	3 000	+ 100	+ 3
Kommunal konsumtion	4 600	+ 200	+ 4
Summa användning	71 950	+ 2 050	+ 3

Den samhällsekonomiska balansen

För den ekonomiska politiken är det av vikt att kunna bedöma förutsättningarna för ett fullt utnyttjande av produktionsresurserna med bibehållande av ett stabilt penningvärde. Realiserandet av dessa bägge målsättningar hänger samman med tillräckligheten och utvecklingen av valutreserven d. v. s. det »internationella svängrummet» för den ekonomiska politiken. Prognosen för försörjningsbalansen ger inte i och för sig svar på dessa frågor men kan användas som en utgångspunkt för bedömningen av den samhällsekonomiska balansen på produktions-, pris- och valutaområdet.

Vid bedömningen av balansen på *produktionsområdet* kan noteras att bruttonationalprodukten redan år 1958 legat under den nivå man skulle kunna nått upp till under förutsättning av full sysselsättning och av vad man under tidigare år kunnat räkna som »normal» ökning av produktiviteten. Delvis har detta underutnyttjande av produktionsresurserna kommit till uttryck i en registrerad ökning av arbetslösheten. Dessutom har man sannolikt också haft att räkna med en dold d. v. s. statistiskt icke redovisad förkortning av arbetstiden och ökning av arbetslösheten samt produktivitetsförluster betingade t. ex. av en med det speciella arbetsmarknadsläget sammanhängande omflyttning av arbetskraft mellan olika produktionsområden. Denna situation synes i stort sett komma att karakterisera utvecklingen även under innevarande år.

Under 1959 förutses den yrkesverksamma befolkningen komma att öka med mellan en halv och en procent. Den lagstadgade arbetstidsförkortningen motsvarar emellertid i och för sig en något större reducering av utbudet av arbetskraft. Även om sysselsättningen — d. v. s. antalet sysselsatta

— ökar lika mycket som tillskottet till den yrkesverksamma befolkningen, skulle alltså arbetsvolymen — mätt i antalet arbetstimmar — komma att minska något. Detta är också den prognos för utvecklingen under 1959 man kommer fram till med beaktande å ena sidan av den förutsedda totala produktionsökningen på dryga 2 procent och å andra sidan av en »normal» produktivitetstegring på omkring 3 procent. Produktionsökningen skulle alltså räcka till att absorbera tillskotten till den yrkesverksamma befolkningen men däremot skulle genomsnittligt sett samma arbetslöshet komma att kvarstå som under 1958. Man skulle också, liksom under 1958, under 1959 ha att räkna med ett »deflationsgap» i den meningen att den totala produktionen vid ett fullt utnyttjande av produktionsresurserna skulle kunna bli större än den nu enligt produktionskalkylen faktiskt förväntas bli. En närmare precisering blir emellertid med nödvändighet ganska luftig och får närmast karaktären av ett sådant räkneexempel som givits i sista avsnittet i kap. VIII. Självklart är också att t. ex. en annan utlandskonjunktur eller annan ekonomisk politik än den som förutsetts och förutsatts i föreliggande nationalbudget också direkt kommer att modifiera den bild av balansen på arbetsmarknads- och produktionsområdet som ovan antytts.

Ett försök till konkretisering av balansläget på olika marknader tyder på att, jämfört med genomsnittet för 1958, den största produktionsökningen (8 procent) och en därmed sammanhängande sysselsättningsökning skulle komma till stånd inom byggnads- och anläggningsverksamheten. Även inom tjänsteområdet bör man kunna räkna med en ökning av sysselsättningen. Vad industrin beträffar torde det med hänsyn till den förutsedda efterfrågeutvecklingen på olika områden vara rimligt att räkna med någon procents produktionsökning, varemot svarar en mindre nedgång av genomsnittliga sysselsättningen. Ser man till utvecklingen under året innebär emellertid denna prognos, att den successiva minskningen av industrins sysselsättning, som av säsongrensade siffror att döma har ägt rum alltsedan slutet av 1957, skulle upphöra under årets lopp.

På *prisområdet* kan stabiliteten för närvarande sägas vara ett faktum. Konsumtionspriserna har legat praktiskt taget oförändrade sedan april 1958 d. v. s. under omkring ett år. Utvecklingen under fjolåret syns visa, att ett »deflationsgap» inte hindrar vissa autonoma kostnadsstegringar från att slå igenom, men att prisstegringarna också i stort sett begränsas härtill. Stabiliteten under den närmaste framtiden skulle då i första hand komma att bero på utvecklingen av import- och lönekostnaderna. Importpriserna väntas, som redan nämnts, snarast komma att sjunka under 1959. Den avtalsmässiga lönehöjningen kan under återstoden av året förutses slå igenom på vissa prisområden. Men totalt sett torde, så vitt man nu kan se, konsumtionspriserna under 1959 inte komma att överstiga genomsnittet för 1958 med nämnvärt mer än en procent.

Vid en konsumtionsprisstegring på en procent skulle den beräknade nominalinkomststegringen för hushållen på 3 procent komma att motsvara en realinkomststegring på omkring 2 procent. Denna stegring är något mindre

än den stegring på dryga 2 procent som beräknats för den reala bruttonationalprodukten. Vid jämförelsen bör emellertid den senare reduceras med hänsyn till försämringen av terms of trade, som i och för sig motsvarar ett par hundra miljoner kronor. Man skulle därmed komma fram till samma ökning såväl för den reala nationalinkomsten som för hushållens reala inkomster.

Utvecklingen på *valutaområdet* beror i stort sett på graden av synkronisering mellan utlandskonjunkturen och hemmakonjunkturen. När de två rör sig parallellt, som de till synes gjort under de senaste åren, så händer inget särskilt på valutafronten. Hålls den inhemska konjunkturen tillbaka i förhållande till utlandets tenderar valureserven att öka, vilket illustreras av utvecklingen under de allra senaste åren i Danmark, Nederländerna och Storbritannien. För Sveriges del pekar utvecklingen på senare tid snarast på möjligheten att hemmakonjunkturen på lite längre sikt kan komma att löpa något före utlandskonjunkturen. Å ena sidan har hemmakonjunkturen visat sig mera expansiv än som räknats med i den preliminära nationalbudgeten, vilket kommit till uttryck i en betydande justering av ökningstalen för investeringen och nationalprodukten. Å andra sidan har utlandskonjunkturen ännu inte givit ett klart och entydigt intryck av det rejäla uppsving, som man kanske väntat och hoppats på. Utvecklingen pekar visserligen uppåt men inte mer än att den reviderade prognosen för den svenska nationalprodukten — trots »deflationsgapet» — ligger relativt högt uppe internationellt sett. Det bör därvid bemärkas att vi inte har någon tidigare absolut produktionsnedgång att ta igen, och att en med en dylik »igentagning» sammanhängande och kanske därför relativt instabil expansion karakteriserar flera länder. Ett symptom på denna skiljaktighet i hemma- och utlandskonjunkturen kan sägas vara att industriinvesteringarna — det mest dynamiska elementet i den ekonomiska utvecklingen — i Sverige i motsats till i utlandet expanderat mycket starkt under 1958 och syns komma att fortsätta expansionen under 1959 och in på 1960. På finansieringssidan stöds denna utveckling av en betydande likviditet både hos bankerna och hos företagen. På utrikeshandelssidan kommer nyssnämnda skiljaktighet till uttryck däri att den förutsedda importvolymen för 1959 ligger 4 procent över 1957 års nivå under det att exportvolymen på grund av försvagningen i den utländska efterfrågan inte syns komma upp till 1957 års läge. Detta aktualiserar risken för en sådan betydande valutaavtappning, som illustreras av prognosen för betalningsbalansen. Under innevarande år torde nedgången av valuta-reserven dock knappast kunna bli av en sådan storleksordning att den sjunker under det med hänsyn till den ekonomisk politikens svängrum tolerabla.

Uppjusteringen av investerings- och produktionsprognoserna speglar i stor utsträckning statsmakternas ansträngningar att hålla en hög och jämn sysselsättning. Riskerna för en inhemsk likviditetsuppladdning och samtidig valutaavtappning sammanhänger därför i grund och botten med att ambitionsgraden i den svenska sysselsättningspolitiken är högre än i de

flesta andra länder. I själva verket torde man i detta avseende kunna tala om en förskjutning flerstädes utomlands av målsättningarna innebärande en accentuering av prisstabiliteten och valutaförsvaret — båda uppfattade såsom egenvärden — på bekostnad av sysselsättningen och produktionen. Denna förskjutning innebär att en till full sysselsättning syftande politik här hemma — full i meningen av sysselsättningsgraden under de senaste högkonjunkturåren — ej kan räkna på samma stöd som tidigare från en parallell utveckling utomlands. Detta problem för den svenska ekonomiska politiken kan på längre sikt snarast komma att försvåras, vilket sammanhänger därmed att i de stora länderna befolkningstillskotten i de arbetsföra åldrarna under de närmaste åren kommer att vara relativt sett mindre än t. ex. i de skandinaviska länderna. Dessa behöver då hålla en jämfört med de större länderna relativt hög ökningstakt för produktionen och därmed för importen redan för att bibehålla en viss given sysselsättningsgrad. Om då dessutom ambitionsgraden för sysselsättningen är relativt hög kan den ekonomiska politiken komma att möta betydande svårigheter på valutafrenten.

Summary

This National Budget is a revised version of the Preliminary National Budget published at the beginning of this year. Chapter II contains a description of the Swedish economy in 1958. Chapter III gives an analysis of the international development. The components of the Gross National Product are discussed in the following chapters, leading up to the Revised National Budget presented in chapter IX.

The Swedish Economy in 1958

Preliminary calculations indicate a rise in total gross fixed investment from 1957 to 1958 of about 7 per cent at current prices and about 6 per cent at constant prices (table II:3 a). The volume of residential building is estimated to have increased by 4 per cent although the number of dwellings completed has decreased. Preliminary figures for investment in manufacturing indicate an increase of about 11 per cent at constant prices. Investment in transports and communications (excluding roads) increased by 2 per cent whereas investment in agriculture and forestry decreased by about 2 per cent from 1957 to 1958.

Altogether, private gross investment at constant prices rose by 7 per cent and public gross investment by 3 per cent from 1957 to 1958 (table II:3 b). Central government investment increased by 5 per cent but local government investment only by about 1 per cent.

From 1957 to 1958 private consumption expenditure increased by 6 per cent at current and 2 1/2 per cent at constant prices (table II:4). Food consumption increased by 2 per cent in volume. There was a substantial fall in the consumption of alcoholic beverages from 1957 to 1958, probably because of higher prices. Purchases of new motor vehicles decreased from 1957 to 1958, whereas operation costs increased. Consumption of textiles increased slightly in volume from 1957 to 1958.

Public consumption increased by 7 per cent at current prices and 3 per cent at constant prices (table II:5).

Imports decreased by 3 per cent at current prices and increased by 2 per cent at constant prices, exports decreased by 2 and 1 per cent, respectively. Terms of trade improved slightly, compared with 1957. Because of statistical technicalities both imports and exports are to some extent over-estimated for the year 1958. The balance of trade improved by approximately Kr. 70 million from 1957 to 1958, but net income from shipping decreased by around Kr. 150 million. The deficit of the balance of current payments increased from Kr. 130 to 240 million (table II:6).

The trade balance with the dollar-area improved while that with the EMA-area deteriorated. This development is mainly explained by a decline in imports of fuel from the dollar-area and a decline in exports to Western Europe. Exports of wood products to Great Britain, the Netherlands, and France decreased markedly. A decrease in exports to Western Germany concerned mainly iron ore. On the other hand exports of machinery and cars to Denmark and Norway increased.

Inventories probably have remained about constant during 1958 (table II: 7). An accumulation of stocks of finished products and a reduction of stocks of raw materials seem to have taken place in the manufacturing industry.

Gross National Product at constant prices increased by less than 1 per cent (table II: 2). Output in manufacturing remained constant. Construction increased by about 5 per cent. The net contribution of agriculture declined by about 1 per cent from 1957 to 1958.

The price increase from 1957 to 1958, implied in the calculations at constant and current prices, was $3\frac{1}{2}$ per cent for total private consumption and 3 per cent for Gross National Product (p. 10).

The International Economic Situation

During the first months of 1959, the world economic situation has improved. In the United States both the Gross National Product and the industrial production have returned to their pre-recession levels. The decline in world commodity prices has stopped and credits and capital aid have eased the liquidity position of primary producing countries. In Western Europe, most of the countries show signs of a moderate economic upturn.

While residential construction and public investment are expanding, business investment still shows a weakness in most countries. This is explained by the low degree of utilization of industrial capacity in spite of the recovery in production. A moderate inventory accumulation has taken place in the United States, while the Western European economy seems to be affected by a continued decrease in the rate of stock-building and in some cases a reduction of existing inventories.

Private consumption which constituted a major sustaining factor in the recession during 1958, is also a main element in the American and European recovery. Retail sales have grown as consumer incomes have advanced. In Great Britain, consumer durables have benefitted greatly from the relaxation of hire purchase regulations. The announced budget concessions indicate a continued increase for private consumption.

The impact of the international economic development on the Swedish economy seems to be moderately positive during 1959. For some of our main export markets (Norway, Denmark, and the Netherlands) official estimates show a significant recovery.

Foreign Trade.

The volume of exports is expected to be the same as in 1958 and the volume of imports to increase by 2 per cent. Because of peculiarities in last year's trade statistics this forecast actually implies an increase of 3 per cent with regard to exports and of 5 per cent with regard to imports over the 1958 levels.

In 1959 imports of fuel and metals are expected to increase. Imports of cars on the other hand might decrease because of the increase in stocks in 1958. Exports of forest industry products, as well as of iron and steel, are expected to increase in volume but to decrease in price. Exports of machinery, transport equipment, and instruments are foreseen to remain unchanged both in value and in volume.

Export and import prices are expected to fall by 4 and 2 per cent, respectively, in 1959. Though shipping earnings are expected to improve somewhat the calculation points to a considerable deficit in the balance of current payments. This will however, not necessarily, lead to a corresponding loss of foreign exchange reserves, since deficiencies in the trade statistics make the calculation of the prospective balance of payment very inaccurate. During the last years these »invisible items» have worked at the advantage of the Swedish exchange position.

The competitive position of Sweden's main export products seems to have been about unchanged during the last few years since their percentage share in total world imports has remained stable. Some ground has been lost only in the case of timber which can be explained by such special factors as the Finnish devaluation and the lowering of the Canadian transport costs because of the fall in freight rates.

Incomes and Expenditures of Private Households

Between 1957 and 1958 wage rates went up by about 4 1/2 per cent on an average, half of which was accounted for by wage drift. The corresponding earnings rose by one per cent less, because of a reduction of the working week by one hour. This year the wage negotiations resulted in a moderate increase over 1958. Considering the new reduction in working hours and assuming a continued tapering off in the wage drift, the rise in earnings from 1958 to 1959 can be expected not to exceed 3 per cent.

Farmers' incomes declined in 1957—1958 by about 3 per cent whereas for other entrepreneurial incomes a rise of 2 per cent was recorded. No change from 1958 to 1959 is foreseen in farmers' incomes, while those of other entrepreneurs are expected to increase slightly less than from 1957 to 1958.

Transfers from central and local governments to households increased from 1957 to 1958 by more than Kr. 500 million or by about Kr. 100 million more than the rise in fees and direct taxes on households. In 1959, direct transfers to households are expected to increase by some Kr. 200 million,

while direct personal taxes and fees are likely to rise by around Kr. 500 million.

In total, the rise in personal disposable income from 1958 to 1959 is estimated at about Kr. 1,000 million or some 3 per cent. From 1957 to 1958 the increase was nearly 4 1/2 per cent.

In 1958 consumer prices increased only modestly. During the year the index moved upwards by less than 3 per cent, primarily as a consequence of raised indirect taxes in the first quarter and of higher charges in the service sector. The average price level in 1958 was 4 1/2 per cent higher than that of 1957.

Since April 1958, consumer prices have remained practically constant and the prospects of a continued stability are fairly bright. Even with regard to possible wage-induced price increases in the service sector, the price level 1958—1959 should in the absence of sizeable increases in fees and indirect taxes not rise more than one per cent.

Current calculations indicate a record-low increase in disposable income of around Kr. 1,000 million. About one third of the estimated increase in total disposable income should be absorbed by higher consumer prices. That leaves nearly Kr. 700 million which corresponds to a rise in the volume of consumption by 2 per cent, provided that savings do not increase. The forecast of a two per cent growth in volume — against 2 1/2 per cent in 1958 — is also consistent with the consumption trends discussed in the Preliminary National Budget.

Public Finances

An overall view of the economic activities of the central government is given in table VI: 3. All figures are given on a cash basis.

Current transfers to the central government are forecast to increase by 5 per cent from the fiscal year (July 1—June 30) 1957/58 to 1958/59. The main part of that increase consists of a rise in indirect taxes. Transfers to the central government are forecast to remain about constant in 1959/60 as compared with 1958/59. Transfers from the central government increase considerably from 1957/58 to 1958/59, the rise being due partly to increases in childrens allowances and in old age pensions, partly to an increase in transfers to local governments. The rise in total transfers from 1958/59 to 1959/60 is almost entirely automatic. Central government consumption is forecast to increase by about Kr. 100 million at constant prices from the calendar year 1958 to 1959.

The total deficit of the central government is forecast to amount to Kr. 1,870 million in 1958/59 and is estimated at about Kr. 2,850 million in 1959/60. For the calendar year 1959 the total deficit is estimated at about Kr. 2,700 million as compared with about Kr. 1,600 million and Kr. 1,000 million in 1957 and 1958, respectively. The main part of the deficit will have to be financed by borrowing in the commercial banks. The

ratio of treasury bills and bonds to total deposits from the public in the commercial banks, will thus increase sharply in 1959. This ratio was 26,7 per cent at the end of 1958 as compared to 26,0 and 22,1 per cent at the end of 1957 and 1956, respectively.

Investment

In the prognosis for investment in 1959 statements from entrepreneurs in mining and manufacturing, from central and local authorities, etc., have been checked against the expected outcome of investment regulating or stimulating measures of economic policy. The different sector forecasts have been summed up in table VII: 3. This table and the following comments deal if not otherwise stated with gross investment (including repair and maintenance) at 1958 prices.

Building control has been gradually loosened. It has, as a matter of fact, proved necessary to stimulate building activity in several ways. The grant for government loans to residential building in the fiscal year 1958/59 was extended to permit a production of 70,000 flats instead of 59,000. Private enterprises have to an important extent been allowed to spend so called investment funds and to use (with certain tax-exemptions) those parts of the funds which have been deposited with the Central Bank. Investment activity has also been stimulated by an increase in the contribution from central to local governments and by an increase in public works, mainly road construction, to counteract unemployment.

Residential building activity is forecast to increase by Kr. 200 million, or 5 per cent, from 1958 to 1959. This change covers an increase in the building of apartment houses as well as of one-family houses.

Entrepreneurial plans for investment in mining and manufacturing, as surveyed in March 1959 indicate a rise in construction of about Kr. 100 million, or 9 per cent which means a significant revision upwards of the plans since the October survey. The revision can partly be explained to be an effect of the spending of the investment funds. Estimates based on the available statistics of works started during 1958 and until April 1959 support the view of a considerable increase. For investment in machinery and other equipment an increase of Kr. 50 million or 2 per cent is forecast.

Investment in power plants is expected to increase by Kr. 125 million altogether. The private part, however, is forecast to be unchanged.

Investment in commerce and other services, also stimulated by the possibility to use the investment funds, is forecast to increase by Kr. 75 million in 1959. For the merchant marine a decrease is forecast while an increase is expected for air transport. Investment in agriculture is assumed to decrease slightly. In total the above mentioned forecasts add up to an increase in private investment of nearly Kr. 350 million, or about 3 per cent.

Public investment is forecast to rise by 9 per cent or about Kr. 700 million. The central government accounts for more than Kr. 500 million (representing an increase of 12 per cent) the main part of which concerns military equipment, power plants, roads and highways, telephone, railways and air transport.

For local government investment the National Budget foresees an increase of nearly Kr. 200 million, or 6 per cent, compared with 1958.

The separate sector forecasts for 1959 (Table VII: 3) add up to a total increase in gross fixed investment of about Kr. 1,050 million, or 5 1/2 per cent, distributed between an increase in construction of Kr. 900 million, or 8 1/2 per cent, and in machinery and other equipment of about Kr. 150 million, or 2 per cent.

Production and Labour Market

The Gross National Product rose according to revised figures by 1/2 per cent from 1957 to 1958. The average yearly rise in the period 1955—1957 was almost 4 per cent. The most expansionary sector of the Swedish economy in 1958 was construction, which increased by about 6 per cent. In total, production in manufacturing remained at the same level as in 1957. Among the manufacturing branches higher production was recorded for food (+ 5 per cent) and sawn and planed goods (+ 2 per cent). Employment figures indicate that an increase of output also occurred in the engineering industry. The largest decreases were in the leather and footwear industry and mining (6—7 per cent). Production in forestry fell by 1 per cent. The same decrease was registered for agriculture which was caused by the bad harvest. Also trade and transportation, government services and housing contributed to the increase in the Gross National Product.

The stagnation in total demand during last year is likely to be followed by a rise in 1959. This improved demand is expected to cause an increase in Gross National Product by slightly more than 2 per cent. As during the preceding year the largest contribution to the rise is estimated to come from construction (+ 8 per cent). Output in manufacturing was running below the level of last year in the beginning of 1959, but is expected to show an upward trend during the year. The yearly average is forecast to rise somewhat from 1958 to 1959 because of increases of production in the iron and steel industries, the pulp and paper industries and the engineering industries. Production of sawn and planed goods, textiles and iron ore, on the other hand, are assumed to decrease to some extent.

On the strength of present tendencies rises of output are also forecast in agriculture, trade and transportation services, housing and government services. The only industrial branch, where a fall in production has been foreseen is forestry.

The labour force is estimated to have increased by 20,000 persons during 1958. Due to labour market conditions, net immigration decreased con-

siderably from 1957 to 1958 and is supposed to remain on a low level in 1959. The rise in labour force in 1959 is expected to be approximately 24,000 persons or 0.7 per cent. Total employment, which had been approximately unchanged between 1957 and 1958, is expected to show a small increase from 1958 to 1959. Employment in manufacturing has been slowly decreasing since the end of 1957; this decrease is now expected to halt. The number of employed workers in manufacturing will, however, be somewhat lower in 1959 as compared with the average for 1958. On the other hand, employment in construction and in trade and other services is expected to rise from 1958 to 1959. As a result of the high activity in the building trades, partly due to the weather conditions, unemployment fell considerably from January to March, 1959. On an average, the number of employed persons is forecast to be somewhat higher in 1959 than in 1958.

The increase in the labour force in 1958 was more than compensated for by the reduction of working hours. Total volume of labour is thus calculated to have decreased by approximately one-half per cent. Assuming a »normal» rise in productivity by 3 per cent — the yearly average for the period 1950—1957 — total production could have risen by 2—3 per cent in 1958. Actually, a rise of only one-half per cent was recorded. To some extent the »gap» between possible and actual production was reflected in the rise in unemployment. The remaining part was due to other forms of unemployment and productivity losses which cannot be accounted for statistically. Also in 1959 the labour force is forecast to increase by one per cent and the volume of labour to decrease by 1 1/2 per cent, owing to the reduction in working hours. A »normal» increase in productivity of some 3 per cent together with the unutilized capacity reserve carried over from the previous year, should make possible a rise in total production of 4—5 per cent in 1959. Production calculations, however, indicate a rise by about 2 1/2 per cent. The gap between the possible and the expected increase in production can thus be estimated at about 2 per cent of Gross National Product in 1959, i. e. the same figure as for 1958. Employment would increase slightly but not enough to reduce the average number of unemployed. These calculations are however very schematic and should be interpreted as pedagogical exercises rather than as a guidance for a precise economic policy.

Conclusions

The forecasts of the economic development in 1959 within different sectors of the Swedish economy are summarized in the table on p. 97. They add up to an increase in Gross National Product at constant prices of about 2 per cent. The forecast given in the Preliminary National Budget pointed to an increase of only one per cent. The upward revision of the forecast can mainly be attributed to a more optimistic view with regard to the development within the investment sector. An inquiry undertaken in November 1958 indicated a fall in industrial investment between 1958 and 1959. A simi-

lar inquiry undertaken in March 1959, however shows, substantial revisions upwards of the investment plans. The surge can to a considerable extent be explained by the release of the so called investment funds which were set aside tax-exempt in previous years but now have been made available with an additional tax incentive. Also within the public sector investment has been pushed as an anti-cyclical measure. All in all total investment is now expected to increase by about Kr. 1,000 million which is about Kr. 500 million more than foreseen in the Preliminary National Budget. This revision in itself amounts to about one per cent of the real Gross National Product.

The remaining components of Gross National Product have been changed very little as compared with the forecasts contained in the Preliminary National Budget. Consequently the revision upwards of the G.N.P. forecast mainly reflects the change in the investment forecast. Imports are expected to increase with about as much as the G.N.P., i.e. about 2 per cent. Because of certain statistical technicalities involved in the computation of imports in 1958 the forecast for 1959 actually implies a somewhat higher increase than 2 per cent over last year's imports. The forecast real private consumption also stands at 2 per cent. The implication of this forecast is that personal saving will remain about unchanged since personal income are expected to increase a little less than by 3 per cent and consumer prices to increase about 1 per cent in 1959.

The expected increase in real G.N.P. of about 2 per cent should be sufficient to absorb the increase in the labour supply stemming from an increase in population since, at the same time, a reduction of working hours will come into effect. The increase in G.N.P. will probably not be enough to reduce the excess unemployment already existing during 1958. The rate of expansion of the Swedish economy will nevertheless keep up well as compared with that of other Western European economies. One also has to take into consideration that some of these other countries have had to recover earlier slacks in G.N.P. and in industrial production whereas Sweden has not. One aspect of this difference is that industrial investment in Sweden has been at a record level in 1958 and seems to increase considerably also in 1959. This means that the dynamic element has been and still is present in the Swedish economy whereas it is noticeably absent in most other countries. Another aspect of this development is that whereas exports — because of the slack in foreign demand — is expected to remain below the level of 1957, imports — because of the relatively high domestic activity — is expected to reach 4 per cent above that level.

The expansionary domestic policy has partly compensated the slack in the demand for Swedish exports. The availability of unused resources indicates that further expansion would be possible. For the moment at least there does not seem to exist any inflationary threat with regard to the internal cost and price level. The trade gap may, however, widen considerably if Sweden pursues a more vigorous expansion without the support of a similar development abroad.

Tabellförteckning

II.	1. Försörjningsbalansen 1954—1958 i löpande priser.....	2
	2. Försörjningsbalansen 1954—1958 i 1954 års priser	3
	3 a. Bruttoinvesteringar 1954—1958, uppdelade på ändamål	4
	3 b. Bruttoinvesteringar 1954—1958, uppdelade i privata och offentliga	4
	3 c. Bruttoinvesteringar 1954—1958, uppdelade efter typ	5
	4. Privat konsumtion 1954—1958	5
	5. Offentlig konsumtion 1954—1958	6
	6. Bytesbalansen 1954—1958	8
	7. Lagerförändringar för statistiskt belysta varuområden 1954—1958..	9
III.	1. Värdemässiga förändringar i den internationella handeln 1957—1958	17
	2. Importvolymens förändring 1957—1958 i vissa västeuropeiska länder	19
	3. Förändringar i den reala bruttonationalprodukten i vissa europeiska länder och Förenta staterna 1957—1958 samt 1958—1959 (prognos)	20
	4. Produktionsbortfall inom industrin i olika länder.....	23
IV.	1. Utrikeshandelns värde-, volym- och prisutveckling 1956—1959....	29
	2. Bytesbalansen 1957—1959	29
	3. Guld- och valutareserven december 1956—mars 1959	31
	4. Utrikeshandelns fördelning på områden och länder 1957—1958....	32
	5. Importen av varor 1957—1959	36
	6. Exporten av varor 1957—1959	38
	7. 11 industriländers andel av den sammanlagda exporten från dessa länder av hel- och halvfabrikat till världen som helhet 1955—1958 samt juli—december 1957—1958.....	39
	8. Andelar av importen från samtliga länder till vissa europeiska områden för exporten av sågade och hyvlade barrträvaror från Sverige och från andra viktigare exportområden	40
	9. Andelar av importen från samtliga länder till sexstatsmarknaden och Storbritannien för exporten av papper och papp (exklusive träfiberplattor) från Sverige, Finland och Canada.....	41
	10. Andelar av importen från samtliga länder till sexstatsmarknaden och Storbritannien för exporten av trämassa från Sverige och fyra andra större exportländer.....	42
	11. Andelen av importen från samtliga länder till sexstatsmarknaden, Norge, Förenta staterna, Danmark och Storbritannien för exporten av järn och stål från Sverige, Frankrike, Västtyskland och Belgien-Luxemburg	43
	12. Andelar av importen från samtliga länder till sexstatsmarknaden, Norge, Förenta staterna, Danmark och Storbritannien för exporten av verkstadsprodukter från Sverige och vissa andra exportområden	44

V.	1. De privata konsumenternas inkomster och utgifter 1957—1959 ...	48
VI.	1. Statens inkomster 1957—1959/60	54
	2. Statens löpande utgifter 1957—1959/60	54
	3. Statens ekonomiska verksamhet 1957—1959/60	55
	4. Vissa kreditinstituts ut- och inlåning 1957—1958	57
	5. Affärsbankernas inlåning 1953—1958.....	59
VII.	1. Investeringsplaner för 1959 inom industrin.....	65
	2. Planerade och faktiska förändringar av den egentliga industrins investeringar	66
	3. Prognos för bruttoinvesteringarnas utveckling från 1958 till 1959	69
	4. Finansiellt sparande 1954—1958.....	70
	5. Industrins, handelns och samfärdselns upplåning på kreditmarknaden 1956—1958	71
VIII.	1. Industriproduktionen 1956—januari 1959.....	73
	2. Antal utförda arbetstimmar inom verkstadsindustrin (exkl. varven)	74
	3. Jordbrukets produktion 1957—1959	77

Diagramförteckning

III.	1. Förenta staternas bruttonationalprodukt och dess användning 1957—1958	12
	2. Bruttoinvesteringarnas utveckling inom olika områden i Förenta staterna 1957—1958	12
	3. Storbritanniens bruttonationalprodukt och dess användning 1957—1958	21
IV.	1. Sveriges export till vissa länder	33
VIII.	1. Produktionsvolymen inom industrin juli 1957—januari 1959.....	75
	2. Antal anställda arbetare inom industrin	81
	3. Antalet arbetslösa	82

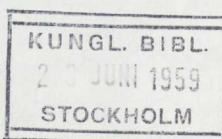
Tables

II.	1. Balance of resources, 1954—1958, at current prices	2
	2. Balance of resources, 1954—1958, at 1954 prices.....	3
	3 a. Gross fixed investment, 1954—1958, by destination.....	4
	3 b. Private and public gross fixed investment, 1954—1958	4
	3 c. Gross fixed investment in construction and machinery, 1954—1958	5
	4. Private consumption, 1954—1958.....	5
	5. Public consumption, 1954—1958	6
	6. Balance of current payments, 1954—1958	8
	7. Changes in stocks of certain commodities, 1954—1958	9
III	1. Value changes in international trade, 1957—1958	17
	2. Volume changes in imports in certain Western European countries, 1957—1959	19
	3. Changes in the Gross National Products of certain Western European countries and the United States, 1957—1958 and 1958—1959 (forecast)	20
	4. Under-utilization of industrial capacity in certain countries	23
IV.	1. Foreign trade; value, volume and prices, 1956—1959	29
	2. Balance of current payments, 1957—1959	29
	3. Gold and foreign exchange reserves, December 1956—March 1959	31
	4. Foreign trade by areas and countries, 1957—1958	32
	5. Imports, 1957—1959	36
	6. Exports, 1957—1959	38
	7. Individual shares of 11 industrial countries' total exports from these countries of manufactures, 1955—1958	39
	8. Imports of conifer, sawn and planed, from Sweden and other im- portant export countries in relation to total imports of these pro- ducts to some European areas	40
	9. Imports of paper and paperboard from Sweden, Finland and Canada in relation to total imports of these products to EEC and UK ..	41
	10. Imports of pulp from Sweden and 4 other important export coun- tries in relation to total imports of pulp to EEC and UK	42
	11. Imports of iron and steel from Sweden, France, Germany (F. R.) and Belgium-Luxemburg in relation to total imports of these products to EEC and Norway, US, Denmark, and UK	43
	12. Imports of engineering products from Sweden and some other export areas in relation to total imports of these products to EEC, Norway, US, Denmark and UK	44
V.	1. Personal incomes and expenditures, 1957—1959	48
VI.	1. Central government revenue 1957—1959/60	54
	2. Central government current expenditures 1957—1959/60	54

	3. Central government finances 1957—1959/60	55
	4. Bank lending and deposits with banks 1957—1959.....	57
	5. Deposits with commercial banks 1953—1958	59
VII.	1. Investment plans for 1959 in industry	65
	2. Planned and realized investment in mining and manufacturing ..	66
	3. Total gross fixed investment, forecast for 1959	69
	4. Financial saving, 1954—1958	70
	5. Borrowing by industry, trade and transport on the credit market 1956—1958	71
VIII.	1. Industrial production, 1956—January 1959	73
	2. Working-hours in engineering industry	74
	3. Agricultural production, 1957—1959	77

Charts

III.	1. Components of Gross National Product in the United States, 1957 —1959	12
	2. Gross fixed investments in the United States, 1957—1958	12
	3. Components of Gross National Product in Great Britain, 1957—1958	21
IV.	1. Swedish exports to some countries	33
VIII.	1. Industrial production, July 1957—January 1959	75
	2. Number of employed in manufacturing and mining	81
	3. Number of unemployed	82

Statens offentliga utredningar 1959

Systematisk förteckning

Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Allmän lagstiftning. Rättskipning. Fångvård

Fångvårdsanstalters optimala storlek. [6]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning

Kompetensfördelningen av administrativa besvärsmål mellan Kungl. Maj:t i statsrådet och regeringsrätten. [4]
Lokala skyddstjänstemän samt arbetarskyddsstyrelsens organisation. [9]
Författningsutredningen: IV. Opinionsbildningen vid folkomröstningen 1957. [10]

Kommunalförvaltning

Statens och kommunernas finansväsen

Familjebeskattningen. [13]

Politi

Nationalekonomi och socialpolitik

Preliminär nationalbudget för år 1959. [3]
Tilläggs pensioneringens administration. [12]
Reviderad nationalbudget för år 1959. [14]

Hälsa- och sjukvård

Läkemedelsförsörjningens organisation. [5]

Allmänt näringsväsen

Fast egendom. Jordbruk med binäringar

Statligt stöd till jordbrukets inre rationalisering. [1]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk

Industri. Handel och sjöfart

Kommunikationsväsen

Bank-, kredit- och penningväsen

Statligt kreditstöd till hantverk och småindustri m. m. [7]

Försäkringsväsen

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen

Andlig odling i övrigt

Filmstöd och biografnöjesskatt. [2]
Utbildning av lärare i yrkesämnen för industri och hantverk samt handel. [8]

Försvarsväsen

Förutsättningarna för civil varvsdrift vid Karlskrona örlogsvarv. [11]

Utrikes ärenden. Internationell rätt